BIBLIOTHECA FRANCISCANA

ASCETICA

MEDII AEVI

Tom. II.

BIBLIOTHECA FRANCISCANA ASCETICA MEDII AEVI

(Haec collectio complectitur opuscula ascetica et mystica, quae scriptores ordinis minorum medii aevi lingua latina scripserunt).

Tomus I. **Opuscula S. P. Francisci Assisiensis.**
In 16° pag. XVI-209. . . . . . . L. 1 50

Tomus II. **Speculum Beatae Mariae Virginis.**
In 16° pag. XXVIII-281. . . . . . » 2 —

Tomus III. **Dicta B. Aegidii Assisiensis.** *Sub prelo.*

SPECULUM

BEATAE MARIAE VIRGINIS

FR. CONRADI A SAXONIA

SEC. CODICES MSS. CASTIGATUM ET DENUO EDITUM

A

PP. Collegii S. Bonaventurae

AD CLARAS AQUAS (QUARACCHI)

PROPE FLORENTIAM

EX TYPOGRAPHIA COLLEGII S. BONAVENTURAE

1904.

PRAEFATIO

In edendis operibus D. Bonaventurae argumentis criticis, testimoniis praesertim codicum, innixi plura et gravia scripta a Doctore seraphico aliena declaravimus, inter quae eminet *Speculum B. Mariae Virginis* sive *Expositio salutationis angelicae.* Ut desiderio multorum satisfiat, novam opusculi huius editionem secundum codicum auctoritatem paratam hisce offerimus praemissa brevi expositione de Speculi auctore ac utilitate, necnon de editionis huius ratione.

I. De Speculi B. M. V. auctore.

§ 1. *Quis sit auctor?* — Speculum B. M. V. hucusque inter opera D. Bonaventurae locum habuit; at iam medio aevo *Ioannes de Turrecremata* et *Antonius Brixiensis,* deinde vero *Waddingus, Alva, Bonelli, Sbaralea* aliique illud fr. *Conrado de Saxonia* attribuerunt, quorum sententiam testimonia codicum commendant, ipsum vero opus clare et diserte confirmat.

1. Ut gradatim procedamus, primo loco *tempus* inspiciamus, in quo liber compositus est. Ipsum saeculi XIII. esse tum nonnulli huius temporis codices indicant, tum verba, quae in lectione XIV. (pag. 201.) leguntur: « Prior Mariae misericordia fuit quam exhibuit, dum adhuc viveret in mundo; posterior eius misericordia est quam iam amplius quam mille ducentos annos exhibuit de caelo ».

2. Si ad *locum* originis respicimus, notabile omnino est, circa *centum quadraginta* codices Speculi esse inventos in bibliothecis

Germaniae, Austriae, Helvetiae, Daniae, ac vix *quindecim* in Italia, Gallia ac Anglia; unde concludere fas est, opusculum in Germania ortum esse.

3. Ad *nomen* vero auctoris quod attinet, notamus primum, inter codices a nobis examinatos longe maiorem partem auctorem haud nominare. *Duo* (saec. XIV.) nominant fr. *Aegidium Romanum, duo* (saec. XIV.) B. *Albertum M., decem* (inter quos *duo* saec. XIV.) *S. Bonaventuram, septemdecim* vero (inter quos *quatuor* sunt saeculi XIV.) indicant fr. *Conradum de Saxonia*. Unde secundum codicum testimonium de solo S. Bonaventura et fr. Conrado de Saxonia quaestio esse potest.

Quam quaestionem solvit ipsum opusculum. In lectione enim XIII. (pag. 179.) auctor dicit: « Sed quia de hac regina disserui in Sermone *Astitit regina* etc., ideo nunc de eius ingressu disserendum est »; unde iam constat, auctorem huius sermonis etiam esse Speculi auctorem. Sermo vero *Astitit*, qui non invenitur inter sermones D. Bonaventurae, est

primus sermo de Assumtione B. M. V. inter sermones fr. Conradi de Saxonia, qui nobis in diversis codicibus (1) saeculi XIV. et XV. sub ipsius nomine exhibentur. Cui accedit, quod auctor horum sermonum pluries lectorem remittit ad Speculum, et quod eaedem sententiae, eadem verba S. Scripturae et ss. patrum in utroque libro repetuntur.

§ 2. *De auctoris vita.* — Quae de auctoris vita invenire potuimus, ad pauca reducuntur. Si primo loco *codices* consulimus, auctor in ipsis nominatur Conradus *de*

---

1) Scilicet 1. *Admontii,* biblioth. monaster., cod. 197. chart. in fol. saec. XIV. — 2. *Assisii,* biblioth. civitat., cod. 464. membr. saec. XIV. — 3. *Frideslarii* in Hassia, biblioth. ecclesiae S. Petri, cod. 1. in 8. membr. saec. XIV. — 4. *Giessae,* biblioth. univers., cod. 847. chart. in fol. saec. XV. — 5. Codex biblioth. *Hafniensis* (vide infra elenchum codicum). — 6. *Leodii,* biblioth. seminarii, cod. G. 20. chart. et membr. saec. XV. ineunt. — 7. *Lipsiae,* biblioth. Paulina, cod. 735. membr. in 4. parvo saec. XIV. — 8. *Monachii,* biblioth. regia, cod. 14397. (olim Ratisbon. S. Emeran. 397.) membr. in fol. parvo saec. XIV. — 9. *Pragae,* biblioth. capituli, cod. A. CXIX. chart. in fol. saec. XV. — 10. *Taurini,* biblioth. univers., cod. D. IV. 15. (olim 842.) membr. in 4. saec. XIV. circa medium.

Saxonia vel *Saxo;* codex 67. bibliothecae academiae *Traiectensis,* qui continet ipsius sermones, addit *de Brunswick,* quo patria ipsius Brunopolis [*Braunschweig*], civitas praestantior veteris Saxoniae inferioris, indicatur. Nomen familiae secundum nonnullos codices ipsi fuit *Holzinger* (*Holthniker* vel *Holtnykher*), cui assentitur *Ioannes de Turrecremata,* qui in tractatu de Veritate conceptionis B. V. dicit: « Fr. Conradus Saxo, cognomento *Holxingarius,* in opusculo notabili et devotissimo super Salutatione angelica ».

Codices pariter testantur, ipsum fuisse *ordinis minorum* (ex. gr. codex 56. bibliothecae civitatis *Erfordiensis,* codex 52. d. 7. (213.) bibliothecae PP. Benedictinorum *Vindobonae,* codex *Hafniensis* et *Oenipontanus* n. 274.); codex *Fulginatensis* insuper addit « *de provincia Saxoniae* ». Quod etiam ostendunt ipsius sermones, inter quos plures exstant de S. Francisco eiusque translatione, de S. Antonio Pat. et S. Clara, quorum primus incipit: « *Soror nostra es.* Verba, quae dixerunt Rebeccae fratres eius, possunt virgini

Clarae dicere fratres eius, fratres minores... Dicamus ergo *nos fratres*: Soror nostra es ».

Tandem omnia eius scripta magnam produnt doctrinam magnamque pietatem ipsique inter fratres minores sui temporis et patriae locum principem vindicant.

Quodsi iam adimus ordinis *chronica,* facile invenimus quendam fr. *Conradum de Brunswick,* qui tum scientia tum auctoritate inter fratres provinciae Saxoniae saeculo XIII. eminuit; quare minime levitatis arguemur, quod huic fr. Conrado Speculum et sermones dictos attribuimus (1). *Glassberger* plura de ipso memoriae tradidit. Ad annum 1245. refert: « Frater quoque Gottfridus, minister Saxoniae, cum annis tribus et mensibus aliquot praefuisset, in hoc Lugdunensi capitulo est absolutus, et frater *Conradus de Brunopoli,* Hildesiensis lector, vicarius est institutus. Et eodem anno in capitulo Hallensi, in Nativitate beatae Virginis celebrato, idem in mi-

1) Peltier (Bonav., Opera omnia, tom. XIV. pag. XVI.) ipsum confundit cum alio fr. Conrado de Saxonia, qui anno 1284. « iuxta montes Caspios » martyr occubuit.

nistrum Saxoniae est electus et circa festum sancti Martini confirmatus. Hic in pace sibi per antecessores suos acquisita provinciam in disciplina et rigore et magna maturitate et observantia ordinis gubernavit, et cum praefuisset annis fere sexdecim, labore fatigatus et attaediatus cum multorum fratrum dolore et cum maxima importuna instantia obtinuit cessionem ». Ad annum vero 1272. recurrit sermo de ipso: « Anno Domini 1272. — inquit — in capitulo Magdeburgensi reelectus fuit frater Conradus de Brunopoli. Qui provinciam satis religiose rexit aliquot annis, et dum iret ad capitulum Assisii, tunc, id est anno Domini 1279, celebrandum, Bononiae infirmatus passione calculi et aliis infirmitatibus obiit (1) ».

§ 3. *De auctoris operibus aliis.* — Expedit, ut hoc loco catalogum operum fr. Conradi addamus. Primus catalogus, quem apud *Rodulphium Tossinianensem* invenimus, dicit: « Conradus de Saxonia edidit super

1) Cfr. Analecta Franciscana, tom. II. pag. 69. et 83.

4 sententias, super orationem dominicam librum unum, de salutatione angelica librum unum, sermones de tempore librum unum, sermones pro quadragesima librum unum, de sanctis librum unum, in multos Bibliorum libros edidit commentarios ». *Sbaralea* in enumerandis operibus fr. Conradi omisit opus super sententias, librum super orationem dominicam et commentarios illos in S. Scripturam; nec nos horum operum alicubi vestigia invenire potuimus. Libri fr. Conradi a nobis in codicibus inventi sunt hi:

1. Sermones de tempore, quorum primus incipit: *Emitte manum tuam de alto. Ecce, carissimi, sicut naufragi;* ultimus vero: *Ascendit Simon Petrus et traxit rete* etc. *Pisces, quos Dominus capi vult.*

2. Sermones de sanctis; primus *de S. Andrea* incipit: *Extendam palmas ad Dominum. Hoc verbum Moysi B. Andreas;* ultimus vero *de S. Catharina: Os suum aperuit sapientiae. Quomodo aperiri debeant.*

3. Sermones de communi sanctorum; primus *de duodecim apostolis* incipit: *Duo-*

decim fratres uno patre geniti sumus. Duodecim fratres sunt duodecim apostoli; ultimus: *Merito haec patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum. Quanta adversa ecclesiam isto tempore premant.*

De codicibus et editionibus horum sermonum plura iam dicta sunt in tomo IX. Operum omnium S. Bonaventurae pag. XIII. et XIV.

4. **Quadragesimale**; primus sermo incipit: *Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum,* Matth. 6. *In hoc ieiunii capite necessarium nobis est;* ultimus vero: *Baiulans sibi crucem exivit in eum qui dicitur Calvariae locum;* desinit vero: *vulnerata crura pendent.*

Fortasse nostro Conrado etiam *Sermones ad religiosos* attribui possunt, qui inveniuntur in codice Senensi anonymo saec. XIV. ineunt., cum ibi habeantur insimul cum aliis fr. Conradi sermonibus necnon Speculo B. M. V.; quorum primus incipit: *Omnia honeste et secundum ordinem fiant in vobis,* II. Cor. 12. *Ad hoc, carissimi, vos Domi-*

nus ad ordinem vocavit, ut secundum ordinem etc.; desinunt: *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo, quoniam omne, quod in mundo est, aut est concupiscentia carnis* etc.

Sbaralea, qui hunc ultimum sermonum librum omisit, fr. Conrado attribuit *Concordantias,* quae sub nomine *fr. Conradi de Alemannia* pluries impressae sunt (cfr. Hain, Repertorium bibliographicum, n. 5629. et 5630.); hac de re iudicium ferre non possumus.

II. De Speculi utilitate.

Beatissimam Virginem doctores saeculi XIII. in suis operibus theologicis, exegeticis, homileticis magno cum amore celebrarunt, nec unus fere inter illos invenitur, quin Dei genitricem suis laudibus magnificaverit. Frequentiores fuerunt commentarii super *Ave Maria;* in quam orationem exponendam ipsi primi inter doctores incubuerunt. Haud ultimum locum inter hosce commentarios

occupat Speculum nostrum B. M. V. (1), quod quanti medio aevo aestimatum sit, tum numerus codicum — circa 150 — tum usus frequens ipsius apud doctos et scriptores ostendit.

In 18 lectionibus auctor offert expositionem piam et ingeniosam salutationis angelicae plenam unctione et doctrina, quae ubique prodit tenerae devotionis animum in beatam Virginem, quae abundat solidis gravibusque sententiis ac delectat figuris et similitudinibus multiplici ac pulchra varietate propositis, ita ut « vix alius libellus hac de materia tractans

1) Habentur etiam alia illius temporis Specula B. M. V., e. gr. Speculum B. M. V. fratris *Sybotonis* ord. minorum (qui fuit minister Austriae), quod incipit: « Ave, Maria, gratia plena, benedicta tu in mulieribus, dixit ad Virginem angelus de caelo transmissus » ; et desinit: « et fructus vester maneat vos nunquam aeternaliter deserendo ». Aliud vero Speculum B. M. V. anonymum habetur *Erlangae,* biblioth. univers., codd. 414. et 571, quod incipit: « Abstinentia multiplex fuit in beatissima Maria » ; et desinit: « Domino in cruce moriente ». — Cfr. etiam Hain, Repertorium bibliographicum, num. 7349. (est Speculum sermonum B. M. Virginis fr. *Francisci Michaelis de Insulis* O. P.).

inveniatur, cui omnes isti dotes et virtutes aeque conveniant (1) ».

Speciatim auctor in S. Scriptura versatum se exhibet, quam continue allegat, ingenue explicat cuiusque sensum mysticum passim proponit; unde accidisse videtur, quod plures hunc librum S. Bonaventurae attribuerunt, quem profecto sapit perspicua et praegnans lectionum divisio, a cuius gravitate et plenitudine tamen nonnullae S. Scripturae explicationes arcessitae et forte curiosae abscedunt.

Fr. Conradum insuper in scriptis ss. patrum haud peregrinum fuisse, tot eorum verba ab ipso suo operi inserta ostendunt.

Doctrina ipsius sensum communem theologorum sui temporis exhibet, quod clare ostendit, dum de conceptione Virginis in lectione XI. (pag. 145.) ait: « Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata, in peccato orta non fuit; hoc est contra

1) Ita Dr. *Stamm*, in opere « Dr. Conrad Martin, Bischof von Paderborn » (Paderborn 1892).

illos qui ipsam non solum sine peccato natam, sed etiam sine peccato conceptam dicunt ».

Haud dubium est, quin fr. Conradus abhinc inter tot saeculi XIII. scriptores magna cum laude nominetur.

III. De ratione editionis nostrae.

Speculi nostra editio finem praecipue prosequitur practicum. Unde primum examen omnium codicum, qui ad nostram notitiam devenerunt, instituimus ad auctorem inveniendum et opusculi integritatem tuendam. Quo facto, aliquos bonos codices selegimus, quorum subsidio textum editionis Vaticanae a multis mendis correctum ad primigeniam formam reducere conati sumus. Lectiones vero variantes fini nostro practico inhaerentes in iis solis locis adiecimus, in quibus peculiares rationes hoc commendare videbantur, praesertim cum difficultates maiores textus se haud offerrent ac raro ipsius substantiam attingerent.

Restat, ut addamus elenchum codicum Speculi necnon editionum, qui nobis noti sunt.

Elenchus codicum (1).

1. *Admontii,* biblioth. monast. S. Blasii O. S. B., cod. 702. membr. in 4. saec. XIV. fol. 2. r.

2. *Albae Carolinae* (Karlsburg in Transsylvania), biblioth. Batthyan, cod. K. 5. III. 5. chart. in fol. saec. XV. fol. 1. r.

3. *Altovadi,* biblioth. monast. ord. Cisterciens., cod. 107. membr. in 8. saec. XIV. fol. 1.

4. *Basileae,* biblioth. civitat., cod. A. VIII. 36. chart. in 8. saec. XV. fol. 106. r.

5. *Bambergae,* biblioth. civitat., cod. Q. III. 24. in fol. saec. XV.

6. *Brugis,* biblioth. civitat., cod. 150. membr. in 8. saec. XIII. et XIV. fol. r. — 7. *Ibid.,* cod. 294. membr. in 4. saec. XV. fol. 2.

8. *Bruxellis,* biblioth. regia, cod. 2395-2410. membr. in fol. saec. XV. fol. 1. v.

9. *Colmariae* in Alsatia, biblioth. civitat., cod. chart. in fol. saec. XV. fol. 1. r.

10. *Coloniae,* biblioth. seminarii, cod. XLVII. chart. in fol. saec. XV. fol. 122. r.

11. *Cremifani,* biblioth. monast. ord. S. Bened., cod. 49. chart. in fol. saec. XV. fol. 275. r. — 12. *Ibid.,*

1) Qua occasione gratias agimus directoribus biblioth. Erlangensis et Leodiensis, necnon P. Heriberto Holzapfel convent. Monacensis pro notitiis benigne nobis transmissis.

cod. 152. chart. in fol. saec. XV. fol. 266. r. — 13. *Ibid.,* cod. 211. chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. 49. r. — 14. *Ibid.,* cod. 280. membr. in 8 saec. XIII. et XIV. fol. 57. r. Speculum est saec. XIV. ante medium.

15. *Darmstadii* in Germania, biblioth. ducal., cod. 274. in fol. saec. XV. fol. 111. r. — 16. *Ibid.,* cod. 747. membr. in 4. saec. XII. et XIV. fol. 129. r. Speculum est saec. XIV. — 17. *Ibid.,* cod. 796. chart. in 4. saec. XV. fol. 2. r. — 18. *Ibid.,* cod. 2678. membr. in 8. saec. XIV. fol. 1. r.

19. *Dusseldorpii,* archiv. regium, cod. C. 18. chart. in 4. saec. XV. fol. 1. r. — 20. *Ibid.,* cod. B. 39. chart. in 8. saec. XV. fol. 26. r.

21. *Eichstadii,* biblioth. seminarii, cod. 415. chart. in fol. saec. XV. fol. 107. r.

22. *Einsiedeln* in Helvetia, biblioth. monast., cod. 213. chart. in fol. binis column. exarat. saec. XV. fol. 168. r.

23. *Erfordiae,* biblioth. monast. ss. apost. Petri et Pauli, cod. mss. 49.

24. *Francofurti* ad Moenum, biblioth. civitat., cod. 163. membr. in 8. saec. XIV. fol. 64. r.

25. *Friburgi* in Brisgovia, biblioth. univers., cod. 94. chart. in 8. (olim Praedicat. Friburgens.) binis column. exaratus saec. XIV.

26. *Fulginei,* biblioth. communal., cod. chart. in 12. saec. XV. fol. 1.

27. *Gandavi*, biblioth. d. Francisci Vergauwen senatoris (olim S. Iacobi Leodiens.), cod. membr., in 4. saec. XIV. fol. 139. r.

28. *Gedani* (Danzig) in Germania, biblioth. S. Mariae, cod. progress. 10. in scrin. 55. in fol. saec. XV. fol. 48. r. — 29. *Ibid.*, biblioth. univers., cod. 87. in scrin. 283. chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. r. non numerato.

30. *Giessae*, biblioth. univers., cod. mss. N. 721. (olim S. Mariae in Butzbach) chart. in fol. saec. XV. fol. 158. v. — 31. *Ibid.*, cod. mss. N. 807. chart. in 4. saec. XV. (olim S. Mariae in Butzbach) fol. 180. r. — 32. *Ibid.*, cod. mss. N. 847. chart. in fol. saec. XV. (olim S. Mariae in Butzbach) fol. 316. r.

33. *Graecii* (Graz) in Austria, biblioth. univers., cod. 593. chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. r. non numerato. Speculum est saec. XV. — 34. *Ibid.*, cod. 604. chart. in fol. saec. XV. fol. v. circa medium voluminis. — 35. *Ibid.*, cod. 633. chart. in fol. saec. XV. fol. 11. r. — 36. *Ibid.*, cod. 654. chart. in fol. saec. XV. fol. non numerato. — 37. *Ibid.*, cod. 985. chart. in 4. saec. XV. fol. non numerato. — 38. *Ibid.*, cod. 942. chart. in 4. saec. XV. fol. r. non numerato. — 39. *Ibid.*, cod. 1047. membr. in 4. saec. XIV. fol. non numerato. — 40. *Ibid.*, cod. 1461. membr. in 8. saec. XIV. fol. 1. r. — 41. *Ibid.*, cod. 1434. membr. in 4. saec. XIV. fol. r. non numerato.

42. *Gripswaldiae*, biblioth. univers., cod. VI. b. E. 87. chart. saec. XV. fol. r. non numerato.

43. *Hafniae* in Dania, cod. 63. membr. in fol. saec. XIV. exeunt. (ex mss. biblioth. Thottianae) fol. 196. r. (1).

44. *Hallae,* biblioth. univers., cod. theol. y. c. 2. membr. in 4. saec. XIV. fol. 85 v.

45. *Hannoverae,* biblioth. civitat., cod. theol. n. CLXXXIV. chart. in fol. saec. XV. fol. r. non numerato.

46. *Herbipoli* in Bavaria, biblioth. univers., cod. mss. q. 66. chart. in 4. saec. XV. fol. 178. r.

47. *In Monte angelorum* (Engelberg) in Helvetia, biblioth. monast., cod. II. 25. chart. in fol. saec. XV. fol. 121. r.

48. *Lambaci,* biblioth. monast. ord. S. Benedicti, cod. 111. chart. in fol. saec. XV. fol. 359. r. — 49. *Ibid.,* cod. 249. chart. in 4. saec. XV.

50. *Lauduni,* biblioth. civitat., cod. 294/294. membr. in 12. saec. XIV. fol. 137.

51. *Leodii,* biblioth. seminarii, cod. 6. N. 2. chart. in 4. min. saec. XV. fol. 116. r.

52. *Lipsiae,* biblioth. Paulina, cod. 487. membr. in 4. saec. XIV. et XV. fol. v. — 53. *Ibid.,* cod.

1) Hic codex Speculo addit sequentem longam orationem: « Mentem et oculos pariter cum manibus ad te, Maria, regina mundi, attollimus... in vinculis caritatis astricti unus cum Christo spiritus efficiamur, praestante Domino nostro Iesu Christo », quae non est aliud nisi sermo panegyr. Egberti de B. M. V. (inter opera Bernardi; Migne, Patr. Lat. 184, 1009 seqq.).

555. membr. in fol. parvo saec. XIV. fol. 26. r. — 54. *Ibid.,* cod. 640. membr. in 8. saec. XIV. fol. 1. r. — 55. *Ibid.,* cod. 663. membr. in 8. fol. r. — 56. *Ibid.,* cod. 820. membr. in fol. saec. XIV. fol. 1. r. — 57. *Ibid.,* cod. 864. membr. in 8. saec. XIV. fol. r. — 58. *Ibid.,* cod. 1530. chart. in fol. saec. XV. fol. 52. r.

59. *Mellicii,* biblioth. monast., cod. B. 18. chart. in fol. saec. XV. fol. 165. r. — 60. *Ibid.,* cod. O. 18. chart. in 4. saec. XV. fol. 90. v. — 61. *Ibid.,* cod. N. 10. chart. in 4. saec. XV. circa finem voluminis sunt excerpta quaedam ex Speculo.

62. *Moguntiae,* biblioth. civitat., cod. Carth. 117. (progress. LXXII.) chart. in fol. saec. XV. fol. 1. r. — 63. *Ibid.,* cod. Carth. 493. (progress. CCLXXIV.) membr. in 8. saec. XIII. et XIV. fol. 1. r.

64. *Monachii,* biblioth. regia, cod. 69. in fol. saec. XV. fol. 128. — 65. *Ibid.,* cod. 343. chart. in 8. saec. XV. fol. 1. r. — 66. *Ibid.,* cod. 3122. (olim And. 122.) chart. in 4. saec. XV. fol. 13. v. — 67. *Ibid.,* cod. 4349. (olim Aug. S. Ulr. 49.) chart. in fol. saec. XV. fol. 1. r. — 68. *Ibid.,* cod. 4701. (olim Bened. 201.) chart. in fol. saec. XV. fol. 68. r. in modo schematis. — 69. *Ibid.,* in eodem codice fol. 274. r. — 70. *Ibid.,* cod. 4728. (olim Bened. 228.) chart. in fol. saec. XV. fol. 90. r. — 71. *Ibid.,* cod. 4774. (olim Bened. 274.) chart. in 4. saec. XV. fol. 100. r. — 72. *Ibid.,* cod. 6031. (olim Ebers. 231.) membr. in 8. saec. XII-XIII-XIV. fol. 1. r. Speculum est saec.

XIV. ante medium. — 73. *Ibid.*, cod. 7777. (olim Ind. 377.) membr. in 4. saec. XIV. fol. 76. r. — 74. *Ibid.*, cod. 8893. (olim Franc. Monac. 193.) chart. in fol. saec. XV. fol. 196. r. — 75. *Ibid.*, cod. 8978. (olim Franc. Monac. 278.) chart. in 4. saec. XV. fol. 89. r. — 76. *Ibid.*, cod. 9600. (olim Ob.-Alt. 100.) membr. in 8. saec. XV. fol. 135. r. — 77. *Ibid.*, cod. 9609. (olim Ob.-Alt. 109.) membr. in 8. saec. XIV. fol. 109. r. — 78. *Ibid.*, cod. 11425. (olim Poll. 125.) chart. in fol. saec. XV. fol. 60. r. — 79. *Ibid.*, cod. 11450. (olim Pollingan. 150.) chart. saec. XV. fol. 180. r. — 80. *Ibid.*, cod. mss. 11726. (olim Poll. 426.) chart. in 4. saec. XV. fol. 124. r. — 81. *Ibid.*, cod. 11748. (olim Poll. 448.) chart. in 4. saec. XV. fol. 215. r. — 82. *Ibid.*, cod. 11921. (olim Poll. 621.) chart. in 8. saec. XIV. exeunt. fol. 1. r. — 83. *Ibid.*, cod. 17851. (olim Staingad. 51.) chart. in 8. saec. XV. et XVI. fol. 1. — 84. *Ibid.*, cod. 18405. (olim Teg. 405.) chart. in fol. saec. XV. fol. 117. r. — 85. *Ibid.*, cod. 18588. (olim Teg. 588.) chart. in 4. saec. XV. fol. 2. v. — 86. *Ibid.*, cod. 18668. (olim Teg. 668.) membr. in 4. saec. XIV. exeunt. fol. 49. r. — 87. *Ibid.*, cod. 21412. (olim Weiarn. 12.) chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. 141. r. — 88. *Ibid.*, cod. 23446. (olim ZZ. 446.) membr. in 8. saec. XIV. ineunt. fol. 1. — 89. *Ibid.*, cod. 24810. (olim ZZ. 1810.) chart. in 4. saec. XIV. et XV. fol. 11. r. — 90. *Ibid.*, cod. 26307. Q. M. 7. membr. in fol. saec. XIV. fol. 13. r.

91. *Neapoli,* biblioth. national., cod. VII. A. 38. membr. in 8. saec. XIV. et XV. fol. 1.

92. *Neoburgi* prope Vindobonam, biblioth. monast., cod. 576. chart. in fol. saec. XV. fol. 1. r. — 93. *Ibid.,* cod. 1075. membr. in 4. saec. XIV. fol. 1. v.

94. *Norimbergae,* biblioth. civitat., cod. Cent. IV. n. 20. chart. in fol. saec. XV. fol. 49. v.

95. *Oeniponte,* biblioth. univers., cod. 271. membr. in fol. saec. XIV. fol. 205. r. — 96. *Ibid.,* cod. 636. chart. in 4. saec. XV. fol. 26. r. — 97. *Ibid.,* biblioth. patrum ord. Praemonstr. in Wilten, cod. XV. chart. in fol. signat. XXXII. A. 11. fol. 1. r.

98. *Olomucii,* biblioth. regia, cod. mss. II. B. 15. chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. r. non numerato. — 99. *Ibid.,* cod. 189. membr. in 4. saec. XIV. fol. 39. r. — 100. *Ibid.,* cod. 243. membr. in 4. saec. XIV. fol. 1. r.

101. *Oxoniae,* biblioth. Bodleiana, cod. 52. membr. in 4. min. saec. XIV. fol. 75. r. — 102. *Ibid.,* museum Brittanic., cod. 15835. membr. in 8. saec. XIV. fol. 2.

103. *Parisiis,* biblioth. national., cod. 18135. chart. in 8. saec. XIV. fol. 1. r.

104. *Posonii* (Pressburg) in Hungaria, biblioth. capituli, cod. 87. membr. in fol. saec. XIV. fol. 109. v.

105. *Pragae,* biblioth. univers., cod. IV. X. D. 13. membr. in fol. saec. XIV. fol. 3. r. — 106. *Ibid.,* cod. XII. A. 11. chart. in fol. saec. XIV. fol. 25. r. — 107. *Ibid.,* cod. XIV. H. 30. membr. in 12. saec. XV. fol. 50. v. — 108. *Ibid.,* biblioth. capituli, cod.

N. XLIII. membr in 4. magno saec. XIV. fol. r. non numerato. — 109. *Ibid.*, cod. F. LXVI. membr. in 4. saec. XIV. Sunt sermones desumti et abbreviati ex Speculo B. M. V.

110. *Regimontii*, biblioth. regia, cod. 1206. membr. in 4. saec. XIII. et XIV. fol. 120. v.

111. *Romae*, biblioth. Vaticana, cod. Borg. 95. in 4. saec. XIV. fol. r. — 112. *Ibid.*, cod. 1288. membr. in 4. saec. XIV. fol. 66.

113. *Rothomagi*, biblioth. civitat., cod. A. 564. membr. in 8. saec. XIII. fol. CXI. r.

114. *Salisburgi*, biblioth. S. Petri, cod. b. X. 18. chart. in fol. saec. XV. fol. r.

115. *Sancti Floriani*, biblioth. monast. canonic. regularium, cod. XI. 97. chart. in fol. saec. XIV. fol. 156. v. — 116. *Ibid.*, cod. XI. 104. chart. in fol. saec. XV. fol. 243. r. — 117. *Ibid.*, cod. XI. 333. chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. 216. r.

118. *Sancti Galli*, biblioth. monast., cod. 779. chart. in 4. saec. XV. pag. 3. — 119. *Ibid.*, cod. 1060. chart. in 4. saec. XV. fol. 337. — 120. *Ibid.*, cod. 1069. chart. in fol. saec. XV. fol. 205. r.

121. *Sancti Pauli* in Carinthia, biblioth. monast., cod. hospit. 155. chart. in fol. magno saec. XV. fol. 153.

122. *Schlettstadii* in Alsatia, biblioth. civitat., cod. 1109. chart. in fol. saec. XV. fol. 254. r. — 123. *Ibid.*, cod. 1134. chart. in fol. saec. XV. fol. 219. r. — 124. *Ibid.*, cod. 1153. chart. in fol. min. saec. XV. fol. r.

125. *Seitenstetten* in Austria, biblioth. monast., cod. CCLXXII. chart. in fol. saec. XIV.

126. *Senis,* biblioth. civitat., cod. G. IX. 19. membr. in 4. saec. XIV.

127. *Stralsundae,* biblioth. civitat., cod. theol. 18. membr. in fol. saec. XV. fol. 2. r.

128. *Stutgardiae,* biblioth. regis privata, cod. dogmat. 45. chart. binis columnn. exaratus, saec. XV. fol. 37. r.

129. *Taurini,* biblioth. univers., cod. D. VI. 19. (olim 1121.) membr. in 8. saec. XIV. fol. 11. r.

130. *Traiecti* ad Rhenum, biblioth. academiae, cod. 120. S. E. saec. XV. fol. r. — 131. *Ibid.,* cod. 256. S. E. membr. in 4. saec. XV. fol. r.

132. *Treviris,* biblioth. civitat., cod. 60. (630.) chart. in 4. saec. XV. (olim S. Mariae ad martyres).

133. *Vindobonae,* biblioth. monast. S. Crucis, cod. 218. membr. in fol. saec. XIV. fol. 130. v. — 134. *Ibid.,* biblioth. palatina, cod. mss. 1026. membr. in 4. saec. XIV. fol. v. non numerato. — 135. *Ibid.,* cod. 1353. membr. in 4. saec. XIII. exeunt. et XIV. ineunt. fol. 53. r. — 136. *Ibid.,* cod. 1575. membr. in 4. saec. XIV. fol. 42. r. — 137. *Ibid.,* cod. 3808. chart. in 4. saec. XV. fol. 229. r. — 138. *Ibid.,* cod. 3993. chart. in fol. saec. XV. fol. 135. v. — 139. *Ibid.,* cod. 4228. chart. in fol. saec. XV. fol. 133. r. — 140. *Ibid.,* cod. 4402. chart. in fol. saec. XV. fol. 115. v.

141. *Voravii* (Vorau), biblioth. canoniae, cod. CCLXI. chart. in fol. saec. XV. fol. 1. r. — 142.

Ibid., cod. CCLXXXV. chart. et membr. in 4. saec. XIV. et XV. fol. 83. r. Speculum est saec. XV.

143. *Wismariae,* biblioth. ducal., cod. Q. 48. chart. in 4. saec. XV. fol. 135. r.

144. *Wolfenbutae,* biblioth. ducal., cod. 401. (Helmst.) chart. in fol. saec. XIV. et XV. fol. 216. r.

145. *Wratislaviae,* biblioth. univers., cod. I. class. 35. chart. in 8. saec. XV. fol. 55. r. Est tantum schema. — 146. *Ibid.,* cod. I. class. 217. chart. in fol. saec. XV. fol. 245. r. — 147. *Ibid.,* cod. I. class. n. 266. chart. in fol. saec. XV. fol. 230. r. — 148. *Ibid.,* cod. I. class. n. 286. chart. in fol. saec. XV. fol. 8. v.

149. *Zwettl* in Austria, biblioth. monast. ord. Cisterciens., cod. 378. membr. in 8. saec. XIV. (1).

Ad quos adhuc accedunt sequentes codices, quibus *in textu emendando* usi sumus:

1. *Tuderti,* biblioth. civit., cod. n. 147. membr. saec. XIII. — Signatur A.

2. *Monachii,* biblioth. regia, cod. lat. n. 7976. (olim Kaisersh. 76.) membr. in 4. saec. XIV — Signatur B.

3. *Ibidem,* cod. 8213. (olim Metten. 13.) membr. in 8. saec. XIV. — Signatur C.

---

1) Praeterea Sbaralea, Supplement. etc., pag. 200. col. I., nominat cod. biblioth. S. Franc. Utinens. et Peltier, tom. XIV. pag. XV., cod. biblioth. monast. Dunens. et monast. Alnens. in Belgio ord. Cisterc. et cod. biblioth. monast. Halberstadii in Saxonia ord. min. recollect.

Praeter editiones Operum omnium S. Bonaventurae Speculum quoque separatim prodiit cum uno alterove Ser. Doctoris opusculo:

1. *Augustae Vindelicorum* an. 1476.
2. *Ibidem.* an. 1477.
3. *Venetiis* an. 1504.

In editione *Basileensi* an. 1506. habetur in lingua *germanica.* Nostris vero temporibus lingua *gallica* editum fuit a Berthaumier, Paris, Vives 1854. Episc. Conradus Martin propria versione illud in linguam *germanicam* transtulit in suo libro « Das Ave Maria für fromme Marienverehrer. Nach dem Marienspiegel des h. Bonaventura frei bearbeitet », Mainz 1865. Tandem in linguam *italicam* versum fuit a Ferdinando Apollonio, Venetiis 1877.

« Eia ergo, benignissima domina mea Maria, exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipito placide » (Prologus pag. 6.).

Ad Claras Aquas, die 26 nov. 1903.

PP. EDITORES.

Speculum

B. MARIAE VIRGINIS

PROLOGUS.

Quoniam, ut ait beatus Hieronymus (1), « nulli dubium est, quin totum ad gloriam laudis Dei pertineat quidquid digne genitrici suae impensum fuerit »: ideo ad laudem et gloriam Domini nostri Iesu Christi aliqua de laude et gloria gloriosissimae matris eius promere cupiens, dulcissimam eiusdem matris eius salutationem pro materia assumere dignum duxi. Sed certe ad hoc opus nimiam omnino fateor meam esse in-

1) Epist. 9. ad Paul. et Eustoch. (inter opera Hieron.) n. 4.

sufficientiam propter nimiam *materiae* tantae *incomprehensibilitatem*, propter nimiam *scientiae* meae *tenuitatem*, propter nimiam *linguae* meae *ariditatem*, propter nimiam *vitae* meae *indignitatem* et propter nimiam *personae laudandae* laudem et *laudabilitatem*.

Quis namque *materiam illam incomprehensibilem* esse dubitat, de qua sanctus Hieronymus (1) ea quae sequuntur, dicere non dubitat? « Quod natura, inquit, non habuit, ususque nescivit, ignoravit ratio, mens non capit humana, pavet caelum, stupet terra, creatura etiam omnis miratur caelestis, hoc totum est, quod per Gabrielem Mariae divinitus nuntiatur et per Christum adimpletur. Qua de causa, de tali tantaque me loqui, indignum fateor (2) ». — Item, quomodo *scientia mea tenuissima* et mens mea obscurissima dignas Mariae laudes excogitare sufficiat, cum in his ille illuminatae mentis Anselmus deficiat? Ait (3) enim sic: « Lingua mihi deficit, quia mens non sufficit, domina. Domina, omnia intima mea sollicita sunt, ut tantorum

1) Loc. cit. n. 5.

2) Textus originalis habet *tantaque loqui, me indignum fateor*.

3) Orat. 52. (alias 51.) in initio.

beneficiorum tibi gratias exsolvant; sed nec cogitare possum dignas et pudet proferre non dignas ». Beatus quoque Augustinus (1) Mariam alloquens ait: « Quid dicam de te pauper ingenio, cum de te quidquid dixero minor laus est, quam dignitas tua meretur »? — Item, quomodo *lingua mea rudissima*, quomodo interpretativa mea aridissima in enarrandis Mariae laudibus non deficiat, cum in his ille disertissimae linguae Augustinus non sufficiat? Ait (2) enim: « Quid nos tantilli, quid actione pusilli, in laudibus Mariae referemus, cum omnium nostrum membra si in linguas verterentur, eam laudare nullus sufficere valeret »? — Item, cum *non sit speciosa laus in ore peccatoris* (3), quomodo ego miser peccator homo, quomodo ego *indignissimae vitae* homuncio, laudes Mariae audeam sonare, cum in his illum dignissimae vitae Hieronymum audiam trepidare? Sic namque dicit (4): « Timeo satis et valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita et indignus laudator

1) Serm. 208. (alias 35.) de Sanctis (inter opera August.) n. 5.

2) Loc. cit. n. 4.

3) Eccli. 15, 9.

4) Loc. cit. n. 4. et 5.

inveniar. Profecto, cum nec sanctitas, nec facundia suppeditet, ut beatam et gloriosam Virginem digne laudare queam ». — Item, ad quid aquae pauxillum mari addam? ad quid modicum lapillum monti adiiciam? Sed certe, cum Maria divinis et angelicis laudibus *nimis magnificata sit*, quid nostra, quid praecipue mea parvitas eius laudibus adiicere possit? Denique beatus Hieronymus (1) de ipsa loquens, ait: « Ut verum fatear, quidquid humanis dici potest verbis minus a laude caeli est, quoniam divinis et angelicis est excellentius praedicata et laudata praeconiis. A prophetis quidem praenuntiata, a patriarchis figuris et aenigmatibus praesignata, ab evangelistis exhibita et monstrata, ab angelo venerabiliter atque officiosissime salutata ».

Haec omnia diligenter pensata pium lectorem piumque auditorem movere debent merito, ut ignoscant mihi, quidquid insufficientiae, quidquid imperitiae eis occurrerit in hoc scripto. Quomodo enim ego tam insufficiens cudere valerem ea quae tantae Virginis laudibus digna tantaeque Virginis zelatoribus grata forent, cum in his tantus eius laudator et zelator, beatus Bernardus, coarctetur?

1) Loc. cit. n. 5.

Ait (1) enim sic: « Non est quod me delectet magis, non est quod terreat magis, quam de gloria Virginis matris habere sermonem ». Et causam huius subiungens, ait: « Tanto eam affectu devotionis amplectuntur, honorant, suscipiunt, ut dignum est, universi, ut, licet de ea loqui gestiant omnes, tamen quidquid dicitur de indicibili, eo ipso, quod dici potuerit, minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur ». Hortatur tamen et consolatur me beatus Hieronymus (2) dicens: « Etsi ad hoc nemo invenitur idoneus, votis tamen omnibus cessare non debet etiam quilibet peccator a laudibus ». Beatus etiam Augustinus (3) loquens, quomodo Dei Filius « matri suae fecunditatem veniendo attulit et integritatem nascendo non abstulit », post pauca sic intulit, dicens: « Tantum quippe Dei donum nec fari possumus, quoniam sumus ad enarrandum eius magnitudinem parvuli, et tamen laudare compellimur, ne tacendo maneamus ingrati ». Et certe *vidua paupercula*, quae *duo aera minuta* (4)

---

1) Serm. 4. in Assumt. B. V. M. n. 5. — Supra pro *coarctetur* A legit *terretur*.

2) Loc. cit. n. 6.

3) Serm. 215. (alias 16. ex Vignerian.) n. 3.

4) Luc. 21, 2.

Deo gratissima obtulit, non propter hoc nihil offerre debuit, quia magna non valuit (1). Hinc est, quod ego pauper ingenio, immo pauperrimus tam scientia quam eloquentia, hoc exiguum donum, hoc paupercule scriptum ad honorem tantae reginae offerre praesumsi, ut in ipso tanquam in quodam obscuro speculo simpliciores eiusdem reginae amatores, qualis et quanta sit, saltem tenuiter speculentur. Et quia idem scriptum instar rudis speculi aliquantum repraesentativum est vitae et gratiae et gloriae Mariae, ideo non inconvenienter appellari potest *speculum Mariae.*

Eia ergo, benignissima domina mea Maria, exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipito placide. Te enim cum hoc munusculo, te cum hoc opusculo salutationis tuae saluto, te genibus flexis, te capite inclinato, te corde èt ore saluto salutansque dico: *Ave, Maria* etc.

1) Vaticana adiungit: *immo offerendo quod potuit, summo Deo placuit.*

Lectio I.

Quod in salutatione angelica quinque sententiae ordinantur, in quibus quinque dulcissimae laudes B. Mariae Virginis insinuantur.

Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui (1). Audi, dulcissima Virgo Maria, audi nova, audi mira, *audi, filia, et vide et inclina aurem tuam* (2) *: audi* Gabrielem illum nuntium gloriosum, *vide* fecundationis tuae modum miraculosum, *inclina aurem tuam* ad consensum fructuosum, *audi* certe quod a Deo Patre tibi annuntiatur, *vide,* quomodo Filius Dei ex te incarnabitur, *inclina aurem* Spiritui sancto, qui mira in te operabitur. Quia ergo *habes aures*

1) Luc. 1, 28. et 42. 2) Ps. 44, 11.

audiendi, audi (1) et in principio audiendorum audi inauditam hanc salutationem: *Ave, Maria* etc. Hoc nomen *Maria* non a Gabriele, sed a fidelium devotione ex Spiritus sancti inspiratione interpositum est. Ultima quoque clausula, videlicet: *benedictus fructus ventris tui,* non a Gabriele salutante edita, sed ab Elisabeth prophetante addita est. Dicamus ergo singuli, dicamus devotissime universi: *Ave, Maria* etc. O vere gratiosa et venerabilis, o vere gloriosa et admirabilis salutatio! « Haec salutatio, ut ait Beda (2), quanto humanae consuetudini inaudita, tanto Mariae dignitati est congrua ». In hac dulcissima salutatione quinque dulcissimae sententiae ordinantur, in quibus quinque dulcissimae commendationes sive laudes dulcissimae Virginis insinuantur. O vere dulcis insinuatio! Insinuatur namque in his, quam *purissima,* quam *plenissima,* quam *tutissima* (3), quam *dignissima,* quam *utilissima* fuerit Virgo beata Maria: *purissima,* inquam, propter culpae carentiam; *plenissima,* propter gratiae affluentiam; *tutissima,* propter

1) Matth. 11, 15.

2) Homil. de Annunt. B. M. V. post initium.

3) Hic et infra pro *tutissima* B legit *carissima.*

divinam praesentiam; *dignissima*, propter personae suae reverentiam; *utilissima*, propter prolis suae excellentiam.

Quam *purissima propter culpae carentiam* fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Ave*. Recte namque ei dicitur: *Ave*, quae ab omni vae culpae immunissima fuit, sicut utique matrem Dei decuit, Anselmo (1) teste, qui ait: « Decebat, ut hominis illius conceptio de matre purissima fieret, ut ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus Pater unicum Filium, quem de corde suo aequalem sibi genuit, ita dare disponebat, ut esset unus atque idem Dei et hominis filius ». — Item, quam *plenissima propter gratiae affluentiam* fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *gratia plena*. Vere plena et plus quam plena, sicut testatur Anselmus (2), devotissime exclamans et dicens: « O femina plena et superplena gratia! de cuius plenitudinis exundantia respersa sic revirescit omnis creatura ». — Item, quam *tutissima propter divinam praesentiam* fuerit Maria bene insinuatur, cum dicitur: *Dominus tecum*. Merito

1) De Conceptu virgin. etc. c. 18.

2) Orat. 52. (alias 51.) ante medium.

Domino praesente, Domino secum existente, Maria specialiter tutissima est, quia Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus sic secum est, quod ipsa ei specialiter familiarissima est, sicut patet per beatum Bernardum (1), qui sic dicit: « Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis, sed et Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, et Dominus Pater, qui genuit quem concipis ». — Item, quam *dignissima propter personae suae reverentiam* fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *benedicta tu in mulieribus*. Nequaquam enim persona eius posset non esse dignissima, quae tanta benedictione est reverendissima. Unde iterum stupens et exclamans dicit Anselmus (2): « O Virgo benedicta et superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis natura, non solum creatura a Creatore, sed etiam Creator a creatura ». — Item, quam *utilissima propter prolis suae excellentiam* fuerit Maria, bene insinuatur cum dicitur: *et benedictus fructus ventris tui*. Ad salvandum namque mundum per hoc utilissima fuit, quod ipsa fructum salutis excellentissimum

---

1) Homil. 3. super *Missus est*, n. 4.

2) Loc. cit.

et potentissimum genuit. Ideo bene idem devotus Anselmus (1) ait: « Per fecunditatem tuam, Domina, mundus est redemptus, peccator iustificatus, damnatus salvatus, exsul reductus. Partus enim tuus, domina, mundum captivum redemit, aegrum sanavit, mortuum suscitavit ».

Videtis ergo, carissimi, quomodo Maria propter *culpae carentiam* et immunitatem merito per *Ave* salutatur, propter *gratiae affluentiam* et immensitatem merito *gratia plena* commemoratur, propter *divinam praesentiam* et familiaritatem merito *Dominus secum* fore insinuatur, propter *personae suae reverentiam* et dignitatem merito *benedicta in mulieribus* nuntiatur, propter *prolis suae excellentiam* et utilitatem merito *benedictus fructus ventris sui* proclamatur. De his autem singulis secundum ordinem videamus.

---

1) Loc. cit. post initium.

Lectio II.

Quod B. Virgo Maria libera fuit a triplici vae culpae actualis, a triplici vae miseriae originalis et a triplici vae poenae gehennalis.

Ave, *Maria* etc. Verbum bonum et suave personemus illud *Ave*, quo initiata est nostra redemptio ab aeterno vae. Personemus, inquam, saepissime singuli, personemus devotissime universi, dicentes: *Ave, Maria*. Ave et ave et iterum ave et millies ave. Ecce enim, carissimi, sicut supra dictum est, sanctissima Virgo Maria propter omnimodam culpae carentiam et immunitatem, propter omnimodam vitae innocentiam et puritatem merito per *Ave* salutatur, merito ei in principio salutationis *Ave* dicitur, *Ave* utique, quia absque vae (1). Considerandum autem est,

1) Cfr. Petr. Cellens., serm. 24. in Annunt. B. M. V. in medio: « Quid est *Ave?* Sine vae ».

quod est triplex vae, a quo immunissima fuit ista, cui dictum est: *Ave.* Est enim vae *culpae*, vae *miseriae* et vae *gehennae.* Est, inquam, vae *culpae actualis*, vae *miseriae originalis* et vae *poenae gehennalis.* De his tribus vae non incongrue intelligimus, quod Apocalypsis octavo (1) legitur: *Audivi*, inquit Ioannes, *vocem unius aquilae volantis per medium caeli, dicentis voce magna: Vae, vae, vae habitantibus in terra.* Sed ecce, quodlibet horum trium vae multiplicatur, heu! per tria vae, ut sic simul sint novem vae, contra quae Mariae recte dictum est *Ave.* Nam tria culpae, tria miseriae, tria gehennae sunt vae, pro quorum carentia ipsa merito salutatur per *Ave.*

Primo igitur, carissimi, considerandum est, quod triplex est vae *culpae*, videlicet vae culpae *cordis*, vae culpae *oris* et vae culpae *operis*. De his tribus vae etiam dici potest: *Vae, vae, vae habitantibus in terra.* — Vae ergo peccatoribus pro culpa *cordis*, sicut dicitur Isaiae vigesimo nono (2): *Vae qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium* etc. Vae certe *profundis corde* ad malum, quia profunda corda

1) Vers. 13. 2) Vers. 15.

malorum sunt profundae sentinae diabolorum et profunda sepulchra plena foetoribus vitiorum. Vae ergo eis, ut dicitur Matthaei vigesimo tertio (1): *Vae vobis, scribae et pharisaei, hypocritae, quia similes estis sepulchris dealbatis, quae a foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia.* O quam longe ab isto vae fuit innocentissimum cor Mariae, teste beato Bernardo (2), qui ait: « Proprium Maria delictum non habuit, et (3) ab innocentissimo corde eius etiam poenitentia longe fuit ». Unde enim cor Mariae poenitere debuit, cum nunquam aliquid dignum poenitentia admisit? Ideoque mundissimum cor eius non fuit sentina diaboli, non fuit sepulcrum vitii, immo fuit hortus et paradisus Spiritus sancti, iuxta illud Canticorum quarto (4): *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus;* « vere, ut ait Hieronymus (5), hortus deliciarum, in quo consita sunt universa florum genera et odoramenta virtutum ». Quia ergo Maria tam longe fuit a cordis vae, ideo merito ei dictum est: *Ave.*

---

1) Vers. 27.

2) Serm. 2. in Assumt. B. V. M. n. 8.

3) Editio legit *nihilominus.*

4) Vers. 12. 5) Epist. cit. n. 9.

Item, vae peccatoribus pro culpa *oris*, sicut dicitur Isaiae quinto (1): *Vae qui dicitis malum bonum et bonum malum.* Vae eis et vae omnibus, qui ore peccant, quia venenum diaboli in ore portant, sicut in Psalmo (2) dicitur: *Venenum aspidum sub labiis eorum.* O quam longe ab isto vae fuit sanctissimum os Mariae! Unde bene Ambrosius (3) dicit: « Nihil torvum in oculis Mariae, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum fuit ». In ore igitur Mariae non fuit fel et venenum diaboli, sed mel et lac Spiritus sancti, iuxta illud Canticorum quarto (4): *Favus distillans labia tua, sponsa; mel et lac sub lingua tua.* Nonne Maria mundissimum lac sub lingua habuit, quando castissimum illud verbum dixit (5): *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Nonne etiam Maria dulcissimum mel sub lingua habuit, quando mellifluum illud verbum dixit (6): *Ecce, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum?* Quia ergo a Maria tam longe fuit oris vae, ideo merito ei dictum est: *Ave.*

---

1) Vers. 20. 2) Psalm. 13, 3.
3) II. de Virginibus c. 2. n. 7.
4) Vers. 11. 5) Luc. 1, 34.
6) Ib. v. 38.

Item, vae peccatoribus pro culpa *operis*, sicut dicitur Ecclesiastici secundo (1): *Vae duplici corde et labiis scelestis et manibus malefacientibus*. Hic (2) omnia ista tria vae tanguntur. *Vae duplici corde*, pro culpa cordis; vae *labiis scelestis*, pro culpa oris; vae *manibus malefacientibus*, pro culpa operis. O quam longe a tali vae fuit omne opus et omnis vita Mariae! Propter quod bene beatus Bernardus (3) ait: « Decuit, reginam virginum singulari privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, ut dum peccati mortisque pareret peremptorem, munus vitae et iustitiae omnibus obtineret ». Nota, quod dicit « absque omni peccato ». Maria sic totam vitam duxit, quod nec corde nec ore nec opere maculam peccati contraxit, ut vere ei Dominus dicere posset (4): *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*. — Sic ergo innocentissima et sanctissima Maria corde fuit absque vae, ore absque vae, opere absque vae, et ideo dictum est ei: *Ave*.

Secundo considerandum est, quod Maria immunis fuit non solum a triplici vae culpae actua-

---

1) Vers. 14. 2) Ita correximus; B C legunt *haec*.
3) Epist. 174. n. 5. 4) Cant. 4, 7.

lis, sed etiam a triplici vae *miseriae originalis*, videlicet a vae miseriae *nascentium*, a vae miseriae *parientium*, a vae miseriae *morientium*. Vae miseriae nascentium est vae *fomitis* nascentes infirmantis, et vae miseriae parientium est vae *doloris* parentes (1) cruciantis, vae miseriae *morientium* est vae resolutionis morientes incinerantis. De his etiam tribus vae dici potest: *Vae, vae, vae habitantibus in terra.* — Vae ergo miseriae *nascentium* est vae *fomitis* nobis innati, quo secundum originalem corruptionem tam *infirmi ad bonum* et tam *proni ad malum* sumus, quod quilibet cum fomite natus, quilibet per fomitem infirmus et plagatus dicere potest illud Ieremiae decimo (2): *Vae mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane haec infirmitas mea est, et ego portabo illam.* Sed heu! non solum inest nascentibus vae infirmitatis et miseriae, adultos ad peccatum inclinantis, sed etiam vae *foeditatis* et *culpae*, parvulos ad iram obligantis; de qua Apostolus ait (3): *Omnes nascimur filii irae.* O quam

1) Fortasse legendum *parientes*.
2) Vers. 19.
3) Eph. 2, 3; Vulgata: *Omnes eramus* etc.

immunis ab isto vae nascentium fuit sanctissima nativitas Mariae, quae non solum ab originali culpa, sed etiam a fomitis miseria, in quantum ad peccatum ductivus erat, sic liberata creditur per sanctificationem in utero, ut nunquam ad peccatum inclinata fuerit in hoc mundo, teste beato Bernardo (1), qui ait: « Puto, quod copiosior gratia sanctificationis in ipsam descenderit, quae non solum ortum eius sanctificaverit, sed et vitam deinceps ab omni peccato custodierit immunem ». Quia ergo nativitas Mariae tam longe fuit ab isto vae, ideo merito ei dictum est: *Ave.*

Item, vae miseriae *parientium* est illud *originalis maledictionis* vae, de quo dictum est Evae (2): *In dolore paries filios.* De hoc vae plerisque praegnantibus dici potest generaliter quod Dominus de quibusdam praegnantibus dicit specialiter, Matthaei vigesimo quarto (3): *Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus!* O quam immunis ab isto vae fuit praegnans et pariens uterus Mariae, Augustino (4)

1) Epist. cit. n. 5.

2) Gen. 3, 16. 3) Vers. 19.

4) Potius homil. 3. de Nativ. B. M. V. (int. op. Alcuini) post initium. Cfr. etiam serm. 7. in Assumt. B. M. V. (int. op. Ildephonsi) circa medium.

teste, qui ait: « O quam beata mater ista est, quae sine contaminatione concepit et sine dolore peperit medicinam »! Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto parientium vae, ideo merito ei dictum est: *Ave.*

Item, vae miseriae *morientium* est vae *incinerationis,* quod homini inflictum est, quando peccanti dictum est (1): *Pulvis es, et in pulverem reverteris.* Unde tam de vae morientium quam de vae nascentium bene intelligi potest quod dicitur Ecclesiastici quadragesimo primo (2): *Vae vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini altissimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini; et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.* Certe tam pii quam impii *nascuntur in maledictione* fomitis *et mortui erunt in maledictione* pulveris, et tamen solis impiis vae utriusque maledictionis non inconvenienter hic inculcatur, eo quod ipsis et fomes *periculosior* et incineratio *odiosior* esse videatur. Denique iniustis miseria fomitis *nocivior* et memoria incinerationis *amarior* est quam iustis. O quam longe ab isto incinerationis vae fuit, ut credimus, sanctissimum corpus Mariae!

---

1) Gen. 3, 19. 2) Vers. 11. seq.

Hoc enim corpus est arca sanctissima Dei, quam decuit non putrefieri, sed instar Filii sui ante omnem putrefactionem suscitari. Unde tam de Filio quam de matre notabiliter ait Propheta (1): *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae.* Haec arca de lignis imputribilibus (2) facta est, quia caro Mariae nequaquam, ut credimus, putrefacta est. Ideoque bene beatus Augustinus (3) ait: « Tam praeclarum thesaurum dignius est caelum servare quam terra, tantamque integritatem merito incorruptibilitas, non putredinis ulla resolutio sequitur ». Sic ergo Maria eo modo, quo dictum est, longe fuit a nascentium vae, longe a parientium vae, longe a morientium vae, et ideo merito ei dictum est: *Ave.*

Tertio, carissimi, considerandum est, quod Maria immunis fuit non solum a triplici vae culpae actualis, non solum a triplici vae miseriae originalis, sed etiam a triplici vae *poenae gehennalis.* Hoc triplex vae consistit in poenarum *magnitudine, multitudine, longitudine.* Vae ergo damnatis pariter et damnandis, vae, inquam, propter magnitudinem, vae propter multitudinem,

---

1) Psalm. 131, 8. 2) Cfr. Exod. 25, 10.
3) De Assumt. B. M. V. (int. op. August.) n. 6.

vae propter longitudinem tormentorum. De his tribus vae dici potest: *Vae, vae, vae habitantibus in terra.* — Vae ergo gehennae consistit in *poenarum magnitudine;* de hoc vae bene dicitur Ezechielis vigesimo quarto (1): *Vae civitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Civitas sanguinum* est collectio omnium impiorum, cuius *grandis* erit *pyra* in grandi concrematione damnatorum. O quam longe ab isto grandi vae magnitudinis poenae fuit grandis magnitudo gratiae et gloriae Mariae, cui contra grandem damnatorum pyram in inferno iam Deus praeparaverat grandem gloriam in caelo, ut sicut fuit grandis in merito, ita etiam grandis esset in praemio. Unde ipsa est thronus ille grandis, de quo dicitur tertii Regum decimo (2): *Fecit rex Salomon thronum de ebore grandem. Thronus* vere *Salomonis* est Maria, grandis omnino in gratia et gloria. Propter quod bene beatus Bernardus (3) ait: « Quantum gratiae in terris Maria adepta est prae ceteris, tantum in caelis obtinuit gloriae singularis ». Quia ergo Maria tam longissime fuit ab isto vae, ideo ei merito dictum est: *Ave.*

---

1) Vers. 9. 2) Vers. 18.

3) Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 4.

Item, vae gehennae consistit non solum in poenarum magnitudine, sed etiam in *poenarum multitudine;* unde Isaiae tertio (1) dicitur: *Vae animae eorum, quia reddita sunt eis mala.* Pluraliter dicit *mala*, quia plura, immo plurima mala malis redduntur in gehenna. O quam longe ab isto vae multitudinis tormentorum fuit in Maria multitudo meritorum et praemiorum, cui contra multa damnatorum mala in inferno iam Deus praeparaverat multa bona in caelo, ita ut nullus angelus, nullusque sanctus ei aequari possit in multitudine et congregatione bonorum caelestium, iuxta illud Proverbiorum trigesimo primo (2): *Multae filiae congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* Si filias istas intelligamus animas sanctas vel intelligentias angelicas, numquid non supergressa est (3) Maria omnium earum speciales divitias? Numquid non supergressa est divitias virginum, confessorum, martyrum, apostolorum, prophetarum, patriarcharum, angelorum? cum ipsa sit primitiva virginum, speculum confessorum, rosa martyrum, registrum

---

1) Vers. 9. 2) Vers. 29.

3) Quae sequuntur usque *divitias virginum* addita sunt ex codicibus.

apostolorum, oraculum prophetarum, filia patriarcharum, regina angelorum. Quid enim de divitiis omnium horum sibi defuit? Audi. Hieronymus (1) enim ait: « Mariam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris et gloriae, quod ex ea non resplendeat ». Quia ergo Maria tam longissime fuit a praedicto vae gehennae, ideo ei merito dictum est: *Ave.*

Item, vae gehennae non solum in magnitudine, non solum in multitudine, sed etiam in *longitudine* sive perpetuitate *poenarum* consistit; unde in Canonica Iudae dicitur (2): *Vae illis qui in via Cain abierunt et errore Balaam mercede effusi sunt et in contradictione Core perierunt.* Et post pauca sequitur: *Quibus procella tenebrarum servata est in aeternum.* Nota, quod dicit *in aeternum,* et pensa, quanta sit illa poenarum longitudo, quae finem non accipit in aeternum. O quam longissime ab isto longissimo gehennae vae fuit longitudo gloriae Mariae, cui contra aeternas tenebras in inferno iam Dominus praeparaverat aeternam lucem in caelo, ut sicut anima peccatrix, sedes diaboli, est miserabiliter tenebrosa in aeternum, ita Maria mediatrix, sedes

1) Epist. cit. n. 15.

2) Vers. 11. et 13.

Christi, mirabiliter luminosa est in aeternum, iuxta illud Psalmi (1): *Thronus eius sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum.*

Sic ergo beatissima Virgo Maria longe fuit a triplici gehennae vae, immo longe fuit a praedictis novem vae, et ideo merito ei dictum est: *Ave.* Nos ergo, carissimi, omnes ei dicamus *ave,* omnesque oremus, ut ipsa propter suum dulcissimum Filium nos oret liberari ab omni vae; per Dominum nostrum Iesum Christum, Filium suum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat.

1) Psalm. 88, 38.

Lectio III.

De significationibus nominis MARIA; et quod B. Virgo MARE AMARUM, STELLA MARIS, ILLUMINATRIX et DOMINA convenientissime dicitur.

Ave, *Maria*. Hoc nomen, sicut dictum est supra (1), non angelus, sed devotio fidelium interposuit; de hoc nomine beatus evangelista Lucas (2) signanter ait: *Nomen Virginis Maria.* Hoc nomen sanctissimum, nomen dulcissimum, nomen dignissimum, tam sanctissimae, tam dulcissimae, tam dignissimae Virgini tam convenientissime est impositum. Maria enim *amarum mare*, Maria *stella maris*, Maria illuminata vel *illuminatrix*, Maria *domina* interpretatur. Maria autem est mare amarum *daemonibus*, stella maris

1) Pag. 8. 2) Cap. 1, 27.

hominibus, illuminata, vel illuminatrix *angelicis spiritibus,* domina *creaturis omnibus.* Maria, inquam, daemonibus est amarum mare *spiritualiter,* Maria hominibus est stella maris *officialiter,* Maria angelis est illuminatrix *aeternaliter,* Maria creaturis omnibus est domina *universaliter.*

Considerandum ergo est, quod Maria interpretatur *amarum mare;* hoc optime ei competit contra diabolum. Sed nota, quomodo Maria sit mare, quomodo sit amara, quomodo simul sit amarum mare. Maria est *mare* gratia (1) affluendo, Maria est *amara* Filio compatiendo, Maria est *amarum mare* diabolum submergendo. Maria utique est *mare* per affluentem Spiritus sancti repletionem, Maria est *amara* per affligentem Filii sui passionem, Maria est *mare amarum* per submergentem diaboli suffocationem.

Primo considera, carissime, quod Maria dicitur *mare* propter affluentiam et *copiam gratiarum;* unde scriptum est Ecclesiastae primo (2): *Omnia flumina intrant in mare. Flumina* sunt charismata Spiritus sancti; unde Ioannis septimo (3): *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura,*

---

1) B C legunt *gratiam.* 2) Vers. 7.
3) Vers. 38. seq. (cfr. Deut. 18, 15. et Ioel. 2, 28.).

flumina de ventre eius fluent aquae vivae. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Omnia ergo *flumina intrant in mare,* dum omnia sanctorum charismata intrant in Mariam. Flumen enim gratiae angelorum intrat in Mariam, flumen gratiae patriarcharum et prophetarum intrat in Mariam, et flumen gratiae apostolorum intrat in Mariam, flumen gratiae martyrum intrat in Mariam, flumen gratiae confessorum intrat in Mariam, flumen gratiae virginum intrat in Mariam. *Omnia flumina intrant in mare,* omnes gratiae intrant in Mariam; unde ipsa optime dicere potest illud Ecclesiastici vigesimo quarto (1): *In me gratia omnis viae* (2) *et veritatis, in me omnis spes vitae et virtutis.* Quid mirum, si omnis gratia in Mariam confluxit, per quam tanta gratia ad omnes defluxit? Ait enim beatus Augustinus: « Gratia es plena, o Maria, quam apud Dominum invenisti, et hanc per totum mundum diffundere meruisti ».

Secundo considera, carissime, quod Maria in passione Filii sui valde *amara* fuit, quando *suam*

1) Vers. 25.

2) A B C habent *vitae,* ut habetur etiam apud Lyranum.

ipsius animam gladius pertransivit (1). Unde ipsa bene potuit dicere illud Ruth primo (2): *Non vocetis me Noemi, id est pulchram, sed vocate me Mara, id est amaram, quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.* Amara fuit Noemi, quia duo filii eius fuerunt mortui. Noemi pulchra et amara signat Mariam, pulchram quidem per Spiritus sancti sanctificationem, amaram vero per Filii sui passionem. Duo autem filii Mariae sunt, scilicet homo-Deus et homo purus, unius enim corporaliter, alterius spiritualiter mater est Maria. Unde beatus Bernardus (3) ait: « Tu mater Regis, tu mater exsulis, tu mater Dei, tu mater Iudicis, et tu mater Dei et hominis, cum mater sis utriusque, discordiam inter filios tuos nequis sustinere ». Ideo bene exclamans etiam beatus Anselmus (4) ait: « O beata fiducia, o tutum refugium! Mater Dei est mater nostra ». Isti duo filii Mariae ambo mortui fuerunt in passione: unus corpore, alter mente; unus crucis acerbitate, alter mentis infidelitate. Et ideo viscera

---

1) Luc. 2, 35.

2) Vers. 20; ibid. v. 5. narratur mors filiorum.

3) Potius Adam. Persen., Mariale, serm. 1. ante medium.

4) Orat. 52. (alias 51.) post medium.

Mariae valde repleta fuerunt amaritudine, sicut etiam sanctus Augustinus (1) testatur, dicens: « Illa, inquit, pia mater immani dolore eiulans, pectora debilitata (2) contundens, ita ipsius viscera omniaque fatigaverat membra, ut incessu deficiens, vix pervenire potuisset ad Christi funus ». — Vides, quomodo Maria sit *mare* Spiritus sancti; vides secundo, quomodo ipsa sit *amara* pro morte Filii sui.

Tertio considera, carissime, quod Maria est *mare amarum diabolo* et angelis eius per ipsam oppressis, quemadmodum mare rubrum amarum fuit Aegyptiis in ipso submersis, de quibus dicitur Exodi decimo quinto (3): *Reduxit super eos Dominus aquas maris.* O quam amarum et timendum est hoc mare Aegyptiis! O quam amara et timenda est haec Maria daemoniis! Unde beatus Bernardus ait: « Non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aereae potestates Mariae vocabulum, patrocinium et exemplum. *Fluunt et pereunt*

1) Locum apud S. Augustinum non invenimus; cfr. tamen Bonav., Vitis myst., c. 9. n. 1.

2) B legit *deligata* et C *delicata*.

3) Vers. 19.

sicut cera a facie ignis (1), ubicumque inveniunt crebram huius nominis recordationem, devotam invocationem, sollicitam imitationem ». — Sic ergo vides, carissime, quomodo Maria est *mare* propter affluentiam suae repletionis, quomodo Maria est *amara* propter vehementiam dominicae passionis, quomodo Maria est *mare amarum* propter potentiam diabolicae submersionis.

Consequenter considerandum est, quod Maria interpretatur *stella maris*. Hoc optime convenit Mariae, quae gerit officium stellae marinae. Legitur enim et verum est, quod nautarum mos est, ut, cum in aliquam terram navigare disponunt, unum sidus eligunt, cuius signo luceque radiante, in eam quam desiderant partem possint sine errore adduci. Tale certe est officium stellae nostrae Mariae, quae navigantes per mare mundi in navi innocentiae vel poenitentiae dirigit ad litus caelestis patriae. Propter hoc bene Innocentius ait sic: « Quibus auxiliis possunt naves inter tot pericula pertransire usque ad litus patriae? Certe, inquit, per duo: per lignum et stellam, id est per fidem crucis et virtutem lu-

---

1) Psalm. 67, 3: Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.

cis, quam peperit nobis Maria, maris stella ». Bene autem Maria stellae maris comparatur propter *puritatem*, propter *radiositatem* et propter *utilitatem*. Maria enim est stella purissima, stella radiosissima et stella utilissima; Maria est stella purissima purissime vivendo et Maria est stella radiosissima radium aeternum pariendo, Maria est stella utilissima ad litus patriae dirigendo.

Primo ergo considera, carissime, quod Maria est stella *purissima* sine peccato *purissime vivendo;* unde de ipsa dici potest illud Sapientiae septimo (1): *Est enim haec speciosior sole et super omnem dispositionem stellarum luci comparata invenitur purior*. Quidam (2) hic legunt *prior,* quidam *purior,* utrumque vero stellae nostrae Mariae competit. Maria enim prior, id est potior sive dignior, Maria etiam purior est sole et stellis et luce, quia tam puritate quam dignitate solem et stellas et omnem lucem superat corporalem, immo etiam spiritualem, videlicet angelicam creaturam; de qua dicitur Genesis primo (3): *Divisit Deus lucem a tenebris,* id est angelos stantes a cadentibus. Hac utique luce

1) Vers. 29.
2) Ex. gr. Bibl. Goth.
3) Vers. 4.

angelica natura prior et purior est Maria: prior dignitate, purior sanctitate. Unde Anselmus (1) exclamans ait: « O benedicta super mulieres, quae angelos vincis puritate, sanctos superas pietate »! — Vides modo, quomodo Maria sit stella purissima purissime vivendo.

Secundo considera, carissime, quod Maria est stella *radiosissima* radium aeternum emittendo, *Dei Filium pariendo*. Ipsa enim est stella, de qua dicitur Numerorum vigesimo quarto (2): *Orietur stella ex Iacob, et consurget virga de Israel. Virga* ista est Dei Filius, qui stellae nostrae Mariae est radius, radius utique de quo cantatur (3): « Sicut sidus radium » etc. De quo etiam beatus Bernardus (4) ait: « Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini Filius suam abstulit virginitatem ». O vere beatissima, o vere radiosissima stella Maria, cuius radius non solum mundum, immo etiam caelum, et non solum cae-

1) Orat. 50. (alias 49.) circa medium.

2) Vers. 17.

3) Prosa in die Nativ. Dom. (int. op. Bernardi). Alludi videtur ad Bernard., homil. 2. super *Missus est* n. 17: « Sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui laesione Virgo parturit Filium ».

4) Homil. 2. super *Missus est* n. 17.

lum, immo etiam infernum penetravit, sicut beatus Bernardus (1) scribens, ait: « Ipsa est praeclara et eximia stella ex Iacob orta, cuius radius universum orbem illuminat, cuius splendor etiam in supernis praefulget et inferos penetrat ». — Vides modo, quomodo Maria sit stella *purissima* purissime vivendo; vides secundo, quomodo Maria sit stella *radiosissima* Filium Dei pariendo.

Tertio considera, carissime, quod Maria est stella *utilissima* (2) nos *ad patriam* caelestem *dirigendo,* immo ducendo nos per mare huius saeculi ad gratiam Filii sui tanquam ad portum paradisi; unde ipsa est stella illa clarissime fulgens, tres magos ad Christum rectissime ducens (3). Maria certe est stella, quae in fluctibus praesentis vitae valde est necessaria; unde Bernardus (4): « Ne avertas oculos tuos a fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgunt venti tentationum, si incurris scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam ». Igitur, carissime, ne in mari huius mundi demergaris, stellam sequaris, Mariam imiteris. Securissimum enim est ipsam sequi, sicut idem Ber-

1) Ibid. 2) Hic cod. C habet *tutissima.*
3) Cfr. Matth. 2, 1. seqq. 4) Loc. cit.

nardus (1) testatur, dicens: « Ipsam sequens non devias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente, non corruis; ipsa protegente, non metuis; ipsa duce, non fatigaris; ipsa propitia, pervenis, et sic in temetipso experiris, quam merito dictum sit: *Et nomen Virginis Maria* (2) ». — Sic ergo vides, quomodo Maria est stella *purissima* a peccato, stella *radiosissima* in Filio et stella *utilissima* in mundo.

His visis, considerandum est etiam, quod Maria interpretatur *illuminata* vel *illuminatrix*. Hoc similiter competit tantae Virgini, quae mirabiliter illuminata est per praesentiam Domini, iuxta illud Apocalypsis decimo octavo (3): *Vidi alium angelum descendentem de caelo, habentem potestatem magnam, et terra illuminata est a gloria eius*. Filius Dei est *Angelus magni consilii* (4), *terra* vero *a gloria* Filii Dei *illuminata* est Maria, quae sicut illuminata fuit a gratia (5) eius in mundo, ita nunc illuminata est a gloria eius in caelo, ut sic illuminata fieret illuminatrix in mundo et in caelo. Propter quod considerandum est, quod Maria illuminata, illuminatrix est

1) Loc. cit. 2) Luc. 1, 27.
3) Vers. 1. 4) Isai. 9, 6. sec. Sept.
5) C legit *gloria*.

per *exempla,* per *beneficia,* per *praemia :* illuminatrix, inquam, per exempla *vitae* suae, illuminatrix per beneficia *misericordiae* suae, illuminatrix per praemia *gloriae* suae est Maria.

Primo ergo considera, carissime, quod Maria est illuminatrix plurimorum per *exempla* lucidissimae *vitae* suae. Ipsa enim est, « cuius vita gloriosa lucem dedit saeculo (1) » ; ipsa est, « cuius vita inclyta cunctas illustrat ecclesias (2) » ; ipsa omnino est lucerna Ecclesiae ad hoc a Deo illuminata, ut per ipsam contra tenebras mundi illuminaretur Ecclesia. Oret fidelis anima et dicat (3) : *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, Deus meus, illumina tenebras meas.* Hanc vere lucernam Dominus illuminavit plenissime et per hanc tenebras animarum nostrarum illuminando fugat et fugavit. Hoc bene sentiens beatus Bernardus ait : « O Maria, tu virtutum tibi a Deo inditarum magnificis exemplis ad imitationem tui nos provocas, sicque noctem nostram illuminas. Qui enim vias tuas insectatus fuerit *non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae* (4) ». —

1) Breviar., respons. ad 1. lect. in festo Nativ. B. M. V.
2) Ibid., respons. ad lect. 4.
3) Psalm. 17, 29.
4) Ioan. 8, 12.

Vides modo, quomodo Maria est illuminatrix mundi per exempla lucidissimae vitae suae.

Secundo considera, carissime, quod Maria est illuminatrix mundi per *beneficia* lucidissimae *misericordiae* suae, per quam multi in nocte huius saeculi illuminati sunt spiritualiter, sicut quandoque filii Israel per columnam ignis illuminati fuerunt corporaliter, iuxta illud Psalmi (1): *Deduxit eos in nube diei et tota nocte in illuminatione ignis*. Maria nobis est *columna nubis*, quia tanquam nubes nos *protegit* ab aestu divinae indignationis, protegit etiam ab aestu diabolicae tentationis, sicut iterum dicitur in Psalmo (2): *Expandit nubem in protectionem eorum*. Maria quoque *columna ignis* est *illuminans nos*, immo certe illuminans mundum multis misericordiae suae beneficiis. Quid nos miseri et nos obtenebrati, quid in nocte huius saeculi faceremus, si tam lucidam lucernam, si tam luminosam columnam non haberemus? Quid enim totus mundus valeret, si solem non haberet? Propter hoc bene ait Bernardus (3): « Tolle corpus hoc solare, quod

1) Psalm. 77, 14: cfr. Exod. 13, 21.

2) Psalm. 104, 39.

3) Serm. in Nativ. B. M. V. sive de Aquaeductu, n. 6.

illuminat mundum, ubi dies? Tolle Mariam, hanc maris stellam, quid nisi caligo involvens et umbra mortis ac densissimae tenebrae relinquuntur »? — Vides modo, quomodo Maria est illuminatrix per lucidissimam *vitam* suam; vides secundo, quomodo ipsa est illuminatrix per lucidissimam *misericordiam* suam.

Tertio considera, carissime, quod Maria est illuminatrix etiam per lucidissimam *gloriam* suam, quae per omnia illuminat caelum sicut sol mundum, iuxta illud Ecclesiastici quadragesimo secundo (1): *Sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini plenum est opus eius. Sol illuminans* est Maria, quae est *pulchra ut luna, electa ut sol* (2): *pulchra ut luna,* per gratiam, *electa ut sol,* per gloriam. *Gloria* enim *Domini plenum est opus eius. Opus Domini* excellentissimum est Maria; hoc opus, sicut plenum fuit gratia Domini in mundo, sic plenum est gloria Domini in caelo. Sol ergo illuminans est Maria in gloria sua rutilans, *per omnia respicit,* quia per omnes angelos et per omnes sanctos gloriae suae illuminationem extendit. Quid mirum, si Mariae praesentia totum illuminat caelum, quae,

1) Vers. 16. 2) Cant. 6, 9.

etiam totum illustrat mundum? Ait enim beatus Bernardus (1): « Mariae praesentia totus illustratur orbis, et ipsa iam caelestis patria clarius rutilat virgineae lampadis irradiata fulgore ». — Sic ergo vides, quomodo illuminatrix per *vitam* suam lucidissimam, quomodo illuminatrix per *misericordiam* suam splendidissimam, quomodo illuminatrix per *gloriam* suam fulgidissimam est Maria.

Post praedicta omnia considerandum est, quod Maria interpretatur *domina*. Hoc quoque optime competit tantae imperatrici, quae re vera est domina *caelestium, terrestrium* et *infernorum;* domina, inquam, *angelorum,* domina *hominum,* domina *daemonum,* domina utique *in caelo,* domina *in mundo,* domina *in inferno.*

Primo considera, carissime, quod Maria est domina *angelorum;* ipsa enim significata est in domina Esther regina, de qua legitur (2), quod *super unam* famulam suam deliciose *innitebatur, altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum vestimenta sustentans.* Per dominam Esther reginam, intellige dominam Ma-

1) Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 1.
2) Esth. 15, 6. seq.

riam reginam; duae famulae, quarum domina est Maria, sunt angelica et humana creatura. O quantum gaudendum est nobis miseris hominibus, quod angeli Dominum et dominam habent ex hominibus! Verissime enim angelorum domina est Maria. Unde Augustinus ipsam alloquens, ait (1): « Si te caelum vocem, altior es; si te matrem gentium dicam, praecedis; si dominam angelorum nominem, per omnia esse comprobaris; si formam Dei appellem, digna existis ». Anima vero humana est famula, quae dominam suam Mariam sequitur in mundo. Sequitur certe colligens vestimenta dominae suae, colligens virtutes et exempla Mariae. Intelligentia vero angelica est famula, super quam domina sua Maria innititur in caelo. Innititur certe tanquam familiarissima *se* angelis *sociando;* innititur etiam tanquam delicatissima in angelis *deliciando;* innititur quoque tanquam plenissima se cum sua plenitudine angelis *communicando;* innititur insuper tanquam potentissima angelis *imperando.* Omnibus enim angelis Maria innititur suo imperio; unde Augustinus ait: « Michael dux et princeps militiae caelestis cum omnibus spiritibus

1) Serm. 208. append. (alias 35.) n. 5.

administratoriis tuis, Virgo, paret praeceptis in defendendis in corpore et in suscipiendis de corpore animabus fidelium, specialiter tibi, domina, die ac nocte se (1) commendantium ». — Vides modo, quomodo Maria est domina angelorum in caelo.

Secundo considera, carissime, quod Maria est domina *hominum in mundo;* de hac domina in Psalmo (2) dicitur: *Sicut oculi ancillae in manibus dominae suae* etc. *Ancilla* dominae Mariae est quaelibet fidelis anima, immo etiam Ecclesia universalis. *Oculi* huius *ancillae in manibus dominae suae* semper debent esse, quia oculi Ecclesiae, oculi omnium nostrum ad manus Mariae semper debent respicere, ut per manus eius aliquid boni accipiamus et per manus eius quidquid boni agimus Domino offeramus. Per manus enim huius dominae habemus quidquid boni possidemus, testante beato Bernardo (3), qui ait: « Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariae manus non transiret ». Per manus quoque huius dominae offerre Deo debemus quidquid boni egerimus, quem-

1) Codd. et editt. adhuc addunt *tibi.*

2) Psalm. 122, 2.

3) Serm. 3. in Vig. Nativ. Dom. n. 10.

admodum beatus Bernardus (1) hortatur, dicens: « Modicum illud, quod offerre desideras, gratissimis illis et *omni acceptione dignissimis* (2) Mariae manibus tradere cura, si non vis sustinere repulsam ». Bene nobis, carissimi, bene nobis, quod talem dominam habemus, quae manus tam liberales habet ad nos et tam praepotens est apud Dominum super nos, ut securi ad ipsam confugere possimus omnes nos. Unde devotissimus eius Anselmus (3) ait: « Domina magna, cui gratias agit concio laeta iustorum, ad quam territa fugit turba reorum! ad te, praepotens et misericors domina, ego peccator anxius confugio ». — Vides modo, quomodo Maria est domina angelorum in caelo; vides secundo, quomodo Maria est domina hominum in mundo.

Tertio considera, carissime, quod Maria est domina *daemonum in inferno*, tam potenter eis dominans, ut etiam de ipsa accipi possit illud Psalmi (4): *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. Virga virtutis* est Virgo Maria; ipsa est

1) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 18.

2) Cfr. I. Tim. 1, 15.

3) Orat. 51. (alias 50.) in principio.

4) Psalm. 109, 2.

virga Aaron (1) *florida* per virginitatem et *fructifera* per fecunditatem. Ipsa quoque est virga, de qua dicitur Isaiae undecimo (2): *Egredictur virga de radice Iesse;* haec virga, Virgo Maria, *virga virtutis* est contra inimicos infernales, quibus magna virtute dominatur, et ideo domina tam magnae virtutis merito a nobis *amatur,* merito a nobis *laudatur* et merito a nobis *exoratur,* ut nos contra inimicos istos tueatur. Exemplum dat nobis Anselmus (3), qui tantam dominam alloquens, ait: « Te, domina magna et valde magna, te vult cor meum amare, te cupit os meum laudare, te desiderat venerari mens mea, te affectat exorare anima mea, quia tuitioni tuae se commendat tota substantia mea ». — Sic ergo vides, quomodo Maria est domina angelorum in caelo, domina hominum in mundo, domina daemonum in inferno.

Vides ergo ex praedictis, quod Maria *mare amarum,* Maria *stella maris,* Maria *illuminatrix,* Maria *domina* convenientissime interpretatur. Maria enim amarum mare est *daemonibus perversis,* Maria stella maris est *hominibus conversis,* Ma-

1) Num. 17, 8. 2) Vers. 1.
3) Orat. 52. (alias 51.) in principio.

ria illuminatrix est *angelis non aversis,* Maria est domina dominans *creaturis universis.* Oremus ergo, carissimi, oremus devotissime, oremus Mariam et dicamus: Eia mare amarum Maria, adiuva nos, ut in vera poenitentia totaliter *amaricemur!* Eia stella maris Maria, adiuva nos, ut per mare saeculi spiritualiter *rectificemur!* Eia illuminatrix Maria, adiuva nos, ut in gloria aeternaliter *illuminemur!* Eia domina Maria, adiuva nos, ut sub tua dominatione filialiter *gubernemur,* per Dominum nostrum etc.

Lectio IV.

Nomen Maria B. Virgini quam sit convenientissimum, et quod eadem omni vitio caruit et omni virtute claruit.

Ave, *Maria*. Nomen istud affectuosissimum et dulcissimum, nomen istud gratiosissimum et nobilissimum, nomen istud gloriosissimum et dignissimum optime convenit beatae Virgini matri Domini. Convenientissime Virgo tam pia vocata est Maria. Ipsa enim est Maria, quae et omni vitio caruit et omni virtute claruit. Ipsa, inquam, est Maria, quae a septem vitiis capitalibus fuit immunissima et virtutibus eis contrariis fuit munitissima (1). Maria enim contra superbiam *profundissima* per humilitatem, Maria contra invi-

1) A legit *meritissima*.

diam *affectuosissima* per caritatem, Maria contra iram *mansuetissima* per lenitatem, Maria contra acediam *indefessissima* per sedulitatem, Maria contra avaritiam *tenuissima* per paupertatem, Maria contra gulam *temperatissima* per sobrietatem, Maria contra luxuriam *castissima* per virginitatem fuit. Haec omnia ex illis scripturis colligere possumus, in quibus nomen Mariae expressum invenimus.

Primo vide, carissime, quod Maria *profundissima* apud se fuit *per humilitatem.* Ipsa est Maria, de qua dicitur Lucae primo (1): *Dixit autem Maria: Ecce, ancilla Domini.* O mira et profunda humilitas Mariae! Ecce, Mariam archangelus alloquitur, Maria *gratia plena* (2) dicitur, Mariae *superventio Spiritus sancti* promittitur, Maria in matrem Dei assumitur, Maria iam omnibus creaturis anteponitur, Maria iam domina caeli et terrae efficitur, et pro his omnibus nulla superbia extollitur, sed in his omnibus mira humilitate deprimitur, dicens: *Ecce, ancilla Domini.* Non dixit: Ecce, mater Domini; non dixit: Ecce, domina mundi; sed: *Ecce, ancilla Domini.* Pro-

---

1) Vers. 38.
2) Luc. 1, 28. et dein v. 35.

pter hoc bene ait Beda (1) sic: « Maria nequaquam se de donis caelestibus, quasi a se haec essent, extulit, sed ut magis magisque donis apta esset divinis, in custodia humilitatis gressum mentis fixit, angelo respondens: *Ecce, ancilla Domini* ». Hoc est contra multos, qui in prosperis et honoribus, qui in gratiis et virtutibus non humiliantur cum Maria et cum Christo, sed intumescunt cum Eva et lucifero. Sed certe humilitas Mariae non solum in verbo, sed etiam in facto declaratur, non solum in verbo regalis responsionis, sed etiam in facto legalis purgationis, non solum in verbo, quo se humiliavit tanquam ancillam et servitricem, sed etiam in facto, quo se innocentem humiliavit tanquam ream et peccatricem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur Lucae secundo (2): *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariae* etc. O dura et infelix superbia, o superba et infelix duritia peccatoris! Ecce, Maria absque omni peccato legem subiit purgationis, et tu miser plenus peccatis non vis legem subire satisfactionis?

---

1) Homil. de Solemn. Deipar., quando salutavit Elisabeth (inter aestiv. de Sanct.), post initium.

2) Vers. 22.

Secundo vide, carissime, quod Maria *affectuosissima* fuit *per caritatem.* Ipsa enim est Maria, de qua dicitur Lucae primo (1): *Exsurgens autem Maria, abiit in montana cum festinatione* etc. *Abiit,* inquam, ut *visitaret,* ut *salutaret,* ut *ministraret* Elisabeth. Vide, quomodo illa visitatio Mariae plena fuit caritate; in descriptione enim illius visitationis Maria quater nominatur, in quo caritas Mariae ad Deum et ad proximum plenius declaratur. Caritas proximi debet haberi et foveri: *corde, ore, opere;* Maria autem caritatem proximi *habebat in corde;* et propter hoc *exsurgens Maria abiit in montana cum festinatione.* Quid enim eam ad officium caritatis festinare cogebat, nisi caritas, quae in corde eius fervebat? Legimus (2), quod pastores *venerunt festinantes* ad praesepium, et quod *Maria abiit cum festinatione* ad obsequium, et quod *Zachaeus festinans descendit* ad hospitandum Dominum. Vae ergo tardis ad opera caritatis! — Item, Maria caritatem proximi *ore fovebat.* Ipsa enim est, de qua ibidem (3) dicitur: *Et factum*

1) Vers. 39.

2) Luc. 2, 16. et dein c. 19, 6.

3) Cap. 1, 41.

est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth etc. Caritas itaque proximi salutationibus et aliis caritativis locutionibus semper fovenda est. Unde et angelus salutavit Mariam, Maria salutavit Elisabeth, filius Mariae salutavit Marias euntes de sepulchro, dicens illis (1): *Avete*. Vae ergo eis qui propter odium salutationem proximo negant. Vae etiam illis qui dolose proximum salutant, sicut Iudas, cum dixit: *Ave, Rabbi* (2). O quam dulciter Maria salutare novit! O Maria, digneris nos per gratiam tuam salutare. Et certe ipsa nos libenter salutat beneficio et consolatione, si nos eam frequenter salutamus servitio et oratione. Libenter nos salutat cum gratia, si libenter eam salutamus cum *Ave, Maria*. — Item, Maria non solum caritatem habebat corde, non solum ore fovebat, sed etiam *opere exercebat*. Ipsa enim est Maria, de qua etiam ibi (3) dicitur: *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Mansit* utique pro ministerio et consolatione Elisabeth; unde Ambrosius (4): « Quae propter officium venerat, officio inhaerebat ». — Item, Maria, sicut in omnibus caritatem habuit ad proximum,

---

1) Matth. 28, 9. 2) Ibid. c. 26, 49.
3) Luc. 1, 56. 4) II. in Luc. n. 21.

ita super omnia caritatem habuit ad Deum. Ipsa enim est Maria, de qua ibidem dicitur (1): *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus in Deo, salutari meo.* Anima quod amat hoc magnificat et in hoc exsultat; idcirco anima Mariae Deum decentissime magnificavit et in Deo ferventissime exsultavit, quia Deum excellentissime amavit. De cuius amore bonum verbum dicit Hugo (2): « Quia, inquit, in corde eius amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne eius virtus Spiritus sancti mirabilia faciebat ».

Tertio vide, carissime, quod Maria *mansuetissima* fuit *per lenitatem,* patientissima contra omnem adversitatem. Ipsa enim est illa Maria, quam Simeon sic alloquebatur, sicut dicitur Lucae secundo (3): *Et dixit ad Mariam, matrem eius: Ecce, positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel et in signum, cui contradicetur, et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Hic *gladius* acutissimam Filii

---

1) Luc. 1, 46. seq.

2) Hugo de S. Victore, de Mariae virgin. c. 2. ante finem.

3) Vers. 34. seq.

sui passionem sive mortem significat. Gladius corporalis animam nec occidere potest nec vulnerare; sic acutissima Christi passio, licet animam Mariae per compassionem *pertransivit*, ipsam tamen nec per odium occidit nec per impatientiam vulneravit. Maria enim interfectores Filii sui nunquam odivit, nunquam contra eos impatiens fuit. Nam si alii martyres patientissimi fuerunt in martyrio suo corporali, quanto magis martyr nostra Maria in martyrio suo spirituali? De cuius nobili martyrio Hieronymus (1) ait: « Quia spiritualiter et atrocius (2) passa est gladio passionis Christi, plus quam martyr fuit ». O mira Mariae patientia et mansuetudo, quae non solum patientissima fuit, dum coram ipsa Filius eius crucifigeretur, sed etiam dum ante crucifixionem propter ipsam Filius eius vilipenderetur, sicut dicitur Marci sexto (3): *Nonne hic est faber, filius Mariae?* Ubi post pauca sequitur: *et scandalizabantur in eo*. Re vera faber est Christus, sed qui *fabricatus est auroram et solem* (4). Heu quam longe a gratia mitissimae Mariae sunt qui

1) Epist. cit. n. 14.
2) Textus original. *caro eius*.
3) Vers. 3.
4) Psalm. 73, 16.

tam immites, tam impatientes, tam iracundi sunt, sicut contectales (1) et vicini et socii eorum saepe sentiunt.

Quarto vide, carissime, quod Maria indefessissima et *studiosissima* fuit *per sedulitatem* in bonis operibus. Ipsa namque est Maria illa, de qua dicitur Actuum primo (2): *Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria, matre Iesu.* Maria indefesse perseverando in oratione exemplum dedit, quoniam oportet *semper orare et non deficere* (3). Et si Maria tam sedule oravit in terris, quomodo non sedule pro nobis orabit in caelis? Propter hoc nos bene hortatur Augustinus (4) dicens: « Omnes Mariae patrocinia omni nisu imploremus, ut, dum nos supplici obsequio eam frequentamus in terris, ipsa nos prece sedula commendare dignetur in caelis ». Sed ecce, Maria nostra non solum ore in orationibus, sed etiam corde in sanctis meditationibus indefessa fuit et sedula. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur Lucae secundo (5):

---

1) Du Cange, Glossarium etc.: *Contectalis*, sub eodem tecto habitans. — C et Vat. habent *commensales.*

2) Vers. 14. 3) Luc. 18, 1.

4) Serm. 208. append. (alias 35.) n. 12.

5) Vers. 19.

Maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Quia ergo Maria non fuit acediòsa, ideo non fuit otiosa, et ideo non solum mentem in sanctis meditationibus, non solum linguam in devotis orationibus, sed etiam manus in bonis operibus sedulas habuit. Propter hoc bene, sicut supra (1) dictum est, *mansit Maria cum* Elisabeth *tribus mensibus*. Ad quid? Respondet Beda (2) et ait: « Ut mulieri provectae aetatis virgo iuvencula ministerium sedula impenderet ». Heu quam longe es a gratia Mariae, miser acediose, cuius mens et lingua et manus toties sunt a meritis otiosae!

Quinto vide, carissime, quod Maria *tenuissima* fuit *per paupertatem*. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur Lucae secundo (3): *Invenerunt Mariam et Ioseph et infantem positum in praesepio.* Pauperes pastores invenerunt pauperem matrem et pauperem infantem in paupere loco, non in pomposa cuna, sed in paupere praesepio. Quae utique paupercula mater bonum hospitium bene habuisset, si pauper non fuisset. Ista dum diligenter attendis, tunc paupertatem Mariae evi-

---

1) Pag. 48.
2) Homil. pag. 46 citata.
3) Vers. 16.

denter perpendis; de qua Ioannes Chrysostomus ait: « Vide paupertatis Mariae magnitudinem, et quicumque pauper est, accipiat consolationem ». Quicumque certe propter Deum pauper est voluntarie et libenter, vel etiam quicumque pauper est necessarie et patienter, multum consolari potest de paupere Maria et de paupere Christo. Ab ista consolatione iniqui divites longe sunt, quia longe aliam quaerunt; unde Lucae sexto (1): *Vae vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram!* Nolo tamen, desperare divites, quia non solum pauperes pastores, sed etiam divites reges pauperem Mariam et pauperem Filium eius invenerunt, sicut dicitur Matthaei secundo (2): *Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria, matre eius.* Sic illi divites ipsos invenerunt, qui munera attulerunt. Pauperes ergo consolationem istam inveniunt per paupertatem, divites vero per liberalitatem. Dum pauperes per *paupertatem* Christo conformantur, divites per *liberalitatem* Christo conformantur.

Sexto vide, carissime, quod Maria *temperatissima* fuit *per sobrietatem.* Ipsa enim est illa Maria, cui dicitur Lucae primo (3): *Ne timeas,*

1) Vers. 24. 2) Vers. 11. 3) Vers. 30. seq.

Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce, concipies in utero etc. Nota, quod dicitur: *invenisti gratiam.* Nunquam Maria tantam gratiam invenisset, nisi gratia Mariam in cibo et potu temperatissimam invenisset. Non enim se compatiuntur gratia et gula, quia impossibile est, quod homo simul sit per gratiam Deo gratus et per gulam ingratus. Bonum ergo est gratiam quaerere et fugere gulam, sicut dicitur ad Hebraeos decimo tertio (1): *Optimum est gratia stabilire cor, non escis, quae non profuerunt ambulantibus in eis.* Nota etiam, quod dicitur: *Ecce, concipies in utero.* Nunquam Maria Deum in utero concepisset, si idem uterus contra Deum crapulosus fuisset, si uterus ille mero aestuasset, cum « venter mero (2) aestuans cito despumet in libidinem (3) ». Uterus ergo ille, qui Deo incarnato gravidatus est, nunquam cibo et potu intemperato gravatus est. Unde Ioannes Chrysostomus (4) ait: « Comessatrix aut vinolenta Maria nunquam

1) Vers. 9.

2) Hic et subito post A legit *musto.*

3) Hieron., Epist. 69. (alias 83.) n. 9.

4) Homil. 1. in Matth. (Op. imperf. inter op. Chrys.) post medium (Migne, Patr. Gr.-L. t. 56. col. 632.).

fuit ». Heu quam longe a gratia Mariae sunt qui in cibo et potu toties excedunt!

Septimo vide, carissime, quod Maria *castissima* fuit *per virginitatem.* Ipsa enim est, de qua dicitur Lucae primo (1): *Nomen virginis Maria.* Eximiae castitatis Mariae testem evangelistam, testem ipsam Mariam, testem angelicam personam habemus. Casta enim fuit virginea *carne,* sicut testatur evangelista, dicens: *Nomen virginis Maria.* Castior autem fuit Maria virginea *mente,* sicut ipsamet testatur; ipsa enim est, de qua dicitur Lucae primo (2): *Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est non cognoscere propono. Castissima vero fuit Maria virginea *prole,* sicut angelus testatur, qui de ista Maria dixit Matthaei primo (3): *Ioseph, fili David, noli timere accipere Mariam, coniugem tuam* etc. Ex quo Maria Virgo de Spiritu sancto divina est prole fecundata, nequaquam virginitas eius tali est prole vitiata, sed mirabiliter in tanta est prole glorificata. Nam in prole approbata, in prole consecrata, in prole nobilitata, in prole ditata et

---

1) Vers. 27. 2) Vers. 34.
3) Vers. 20.

dotata, in prole consignata et confirmata est tua virginitas, o Maria. Propter quod bene ait Augustinus: « Mariam et virginem praedicamus veraciter et matrem, cuius virginitatem glorificavit vera fecunditas et cuius veram fecunditatem glorificavit intemerata virginitas ». Beatus quoque Bernardus (1) ait: « Longe gloriosior fuit virginitas ex fecunditate et fecunditas ex virginitate ». Heu quam longe a gratia Mariae sunt quicumque continentes non sunt! Nequaquam Mariae amici sunt qui castitatis inimici sunt. Cum ergo dulcissimum nomen Mariae tantae, ut supra dictum est, sit gratiae, ideo merito hoc nomen invocamus orantes, secundum quod beatus Bernardus (2) docet, qui orans ait: « Dulcissimum nomen Mariae invocantibus servulis per te, regina clemens, gratiae suae munera largiatur Iesus Christus, Filius tuus », qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

---

1) Serm. in Dom. infra Oct. Assumt. B. M. V. n. 9.
2) Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 9.

Lectio V.

Quod gratia beatae Mariae sit VERA, IMMENSA, MULTIPLEX et UTILIS valde.

Ave, *Maria, gratia plena.* Ostensum est supra, quod Maria propter purissimam vitae innocentiam merito per *ave* salutatur. Ostendendum est autem nunc, quomodo propter plenissimam gratiae affluentiam merito *gratia plena* fore commemoratur. Ave ergo, gratia plena! Consideremus, carissimi, gratiam istam, gratiam Mariae, gratiam admirandam. Consideremus, inquam, gratiae Mariae *veritatem, immensitatem, multiplicitatem, utilitatem.* Gratia namque Mariae gratia verissima, gratia immensissima, gratia multiplicissima, gratia utilissima est.

Primo ergo consideremus gratiae Mariae *veritatem;* de hac Gabriel ait Lucae primo (1): *Invenisti gratiam apud Deum.* Gratia utique vera est, quae *apud Deum* invenitur, qui veritas est; *apud Deum* dicit, non apud diabolum; diabolus enim animae gratiam malae prosperitatis offert, ut eo (2) liberius peccet. Unde Holofernes, qui diabolum signat, ait Iudith duodecimo (3): *Bibe nunc et accumbe in iucunditate, quoniam invenisti gratiam apud* (4) *me.* — Item, *apud Deum* dicit, non apud mundum, quia apud mundum, apud homines mundanos, saepe valde falsa gratia, falsa arrisio invenitur. Unde Ecclesiastici octavo (5) dicitur: *Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferat tibi gratiam falsam et convicietur tibi* (6). — Item, *apud Deum* dicit, non apud carnem; nam gratia carnis falsa est, utpote carnis pulchritudo et huiusmodi; unde et

1) Vers. 30.

2) B legit *in ea* et C *in eo.*

3) Vers. 17.

4) Vulgata: *coram.*

5) Vers. 22.

6) Hic Vaticana adhuc legebat: « Item, apud Deum dicit, non apud homines. Ideo beatus Bernardus (Serm. in Nativ. B. M. V. n. 8.): ‚Quaeramus gratiam, sed gratiam apud Deum; nam apud homines est gratia fallax' ».

Proverbiorum trigesimo primo (1): *Fallax gratia, et vana est pulchritudo*; quia ergo gratissima Virgo Maria falsam gratiam diaboli, falsam gratiam mundi, falsam gratiam carnis contempsit, ideo merito veram *apud Deum gratiam invenit*, veram utique et puram, nulla adulterina mixtura vitiatam, ut vere dicere possit illud Ecclesiastici vigesimo quarto (2): *Quasi balsamum non mixtum odor meus. Balsamum* Mariae est unctio gratiae, qua Maria copiosissime est infusa (3); unde beatus Bernardus loquens de illo verbo (4): *Spiritus sanctus superveniet in te*, ait (5): « Pretiosum illud balsamum tanta tibi copia tantaque plenitudine influet, ut copiosissime effluat circumquaque ». Balsamum misceri solet et vitiari melle vel oleo. Sed certe balsamum Spiritus sancti in Maria non fuit mixtum, quia nec melle carnalitatis et mundanae consolationis, nec oleo vanae laudis et adulationis fuit vitiatum. Et quia tam vera et tam pura Mariae gratia fuit, ideo bene Hieronymus (6) de ipsa sic dicit: « Quidquid in

---

1) Vers. 30. 2) Vers. 21.

3) Id est *perfusa;* vide Forcellini, Lexicon etc.

4) Luc. 1, 35.

5) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 5.

6) Epist. saepe cit. n. 9.

Maria gestum est, totum puritas et simplicitas, totum gratia et veritas fuit, totum misericordia *et iustitia,* quae *de caelo prospexit* (1) ». Quicumque ergo cum Maria veram gratiam invenire desiderant, ipsi cum Maria omni desiderio, omni studio ad eum, apud quem invenitur, accedant; sicut hortatur Apostolus ad Hebraeos quarto (2), dicens: *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Et nota, quod quicumque vult invenire, debet quaerere, quicumque vult quaerere, debet se inclinare. Inclinet ergo se cum Maria per humilitatem veram quicumque cum Maria invenire cupit gratiam veram; dicitur enim Ecclesiastici tertio (3): *Quanto magnus es, humilia te in omnibus et coram Deo invenies gratiam.* Maria certe, quia verissime se per humilitatem inclinavit, verissimam gratiam invenit, ut vere dicere possit (4): *Respexit humilitatem ancillae suae.*

Secundo consideremus, carissimi, gratiae Mariae *immensitatem;* propter hanc dicta est *gratia plena.* Immensa fuit certe gratia, qua ipsa fuit

---

1) Psalm. 84, 12. 2) Vers. 16.
3) Vers. 20. 4) Luc. 1, 48.

plena; immensum enim vas non potest esse plenum, nisi immensum sit illud quo est plenum. Maria autem vas immensissimum fuit, ex quo illum qui caelo maior est, continere potuit. Quis est caelo maior? Certe ille, de quo Salomon ait tertii Regum octavo (1): *Si caelum et caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificavi?* Non utique domus per Salomonem aedificata, sed domus per illam significata Deum capere potuit. Tu ergo, immensissima Maria, capacior es caelo, quia « quem caeli capere non poterant, tuo gremio contulisti (2) ». Tu capacior es mundo, quia quem totus non capit orbis, « in tua se clausit viscera factus homo (3) ». Si ergo Maria tam capacissima fuit ventre, quanto magis mente? Et si capacitas tam immensa fuit gratia plena, oportuit utique, quod illa gratia, quae tantam implere potuit capacitatem, esset immensa. Quis immensitatem Mariae potest mensurare? Ecce, quod dicitur Ecclesiastici primo (4):

---

1) Vers. 27.

2) Vide Breviar., respons. ad 1. lect. de Comm. B. M. V.

3) Cfr. Breviar., festum Matern. B. M. V. respons. ad lect. 2.

4) Vers. 2.

Altitudinem caeli et latitudinem terrae et profundum abyssi quis dimensus est? Caelum est Maria, tum quia caelesti puritate, caelesti caritate (1), caelestibus aliis virtutibus abundavit; tum quia sedes Dei excellentissima fuit, teste propheta (2), qui dicit: *Dominus in caelo paravit sedem suam. Terra* quoque fuit Maria, dum fructum nobis illum protulit, de quo idem propheta (3) ait: *Terra dedit fructum suum. Abyssus* etiam est Maria in bonitate et in misericordia profundissima; unde, dum profundissimam Filii sui misericordiam pro nobis interpellat, quasi *abyssus abyssum invocat* (4). — Caelum ergo est Maria, terra est Maria, abyssus est Maria. Quis huius caeli altitudinem, quis huius terrae latitudinem, quis huius abyssi profunditatem, quis, inquam, Mariae immensitatem dimensus est, nisi ille solus, qui ipsam non solum in gratia et in gloria, sed etiam in misericordia tam altissimam, tam latissimam, tam profundissimam operatus est? Unde specialiter de eius misericordia ait beatus Bernardus (5): « Quis mi-

---

1) Ita A; B C et Vaticana habent *claritate*.

2) Psalm. 102, 19.

3) Psalm. 66, 7.

4) Psalm. 41, 8.

5) Serm. 4. de Assumt. B. M. V. n. 8.

sericordiae tuae, o benedicta, longitudinem, latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare? Nam longitudo eius usque ad novissimum diem invocantibus eam subvenit universis; latitudo eius replet orbem terrarum, ut sua quoque misericordia plena sit omnis terra; sic et sublimitas eius supernae civitatis invenit restaurationem; et profundum eius *sedentibus in tenebris et in umbra mortis* (1) obtinuit redemptionem ».

Tertio consideremus, carissimi, gratiae Mariae *multiplicitatem;* de qua ipsa dicere potest illud Ecclesiastici vigesimo quarto (2): *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiae. Terebinthus* magna arbor est in Syria, secundum Glossam (3) et Plinium (4), et habet ramos multos et extensos. Masculus huius arboris non fert fructum, sed tantum femina; cuius fructus invenitur duplex, videlicet rubeus et pallidus, et est iucundi odoris. Arbor ista arbor procera, arbor crescens in Syria est beata Virgo Maria. Syria enim interpretatur *hu-*

1) Luc. 1, 79. 2) Vers. 22.
3) *Ordinariam* sec. Lyranum in Eccli. 24, 22.
4) XIII. de Nat. Hist. c. 12. (alias 6.).

mecta (1). Et vere humecta per gratiam fuit tota vita Mariae, quae in humore gratiae crevit ab utero matris suae. Quid mirum, si Maria in humore gratiae crescat, cum sine humore gratiae omne semen arescat? Unde de semine dicitur Lucae octavo (2): *Natum aruit, quia non habebat humorem.* Rami huius arboris, *rami honoris et gratiae,* sunt virtutes et merita, exempla et beneficia beatae Mariae. Multi enim rami multae eius gratiae sunt et merita, multae eius virtutes et exempla, multae eius misericordiae et beneficia. In his ramis libenter habitant, in his libenter iubilant caelestes aviculae, id est animae sanctae, ut de ipsis etiam dici possit illud Danielis quarto (3): *In ramis eius conversabantur volucres caeli.* O quam late, quam longe et alte arbor illa magna, beata Virgo Maria, ramos suos extendit! Quam late ad homines, quam longe ad angelos, quam alte ad Deum! Quomodo autem ad hos omnes extendit ramos gratiarum et misericordiarum suarum beatus Bernardus exponit, dicens (4): « Maria omnibus sinum misericordiae

---

1) Sec. Hieron. de Nom. Hebr., de Genesi.
2) Vers. 13. 3) Vers. 9.
4) Serm. de Domin. infra Oct. Assumt. B. M. V. n. 2.

aperuit, ut de plenitudine eius accipiant universi: captivus redemptionem, aeger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus laetitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filii persona carnis humanae substantiam ». Fructus huius arboris est ille, de quo dicitur (1): *Benedictus fructus ventris tui.* Iste fructus *rubeus* fuit sanguine, *pallidus* autem morte; unde sponsa Dei, id est anima sancta, ait illud Canticorum quinto (2): *Dilectus meus candidus et rubicundus;* iam etiam dicere potest: Dilectus meus pallidus et rubicundus. Iste quoque fructus odore iucundus est devotis animabus. Quod bene senserat beatus Ioannes apostolus, qui Domino dixit (3): « Odor tuus concupiscentias in me excitavit aeternas ». O anima, nonne odorem huius fructus sentis? O si sentires, curreres, sicut dicitur Canticorum primo (4): *Curremus in odorem unguentorum tuorum?* Notabile autem est, quod fructum terebinthi *non masculus,* sed *femina* huius arboris proferre solet. Sic certe fructum vitae, Iesum Christum,

1) Luc. 1, 42. 2) Vers. 10.
3) Cfr. Abdias, Histor. certam. apost. lib. 5.
4) Vers. 3.

non masculus, sed femina, non vir, sed virgo protulit. Propter quod bene Augustinus (1) ait: « Electa est virgo mater, quae sine concupiscentia carnis conciperet carnem et sine viro pareret virum ».

Quarto consideremus, carissimi, gratiae Mariae *utilitatem*; de hac dicitur Proverbiorum undecimo (2): *Mulier gratiosa inveniet gloriam.* Ecce, utilitas gratiae gratiosae Mariae est inventio gloriae perpetuae. Utilissima certe fuit gratia Mariae et sibi ipsi et nobis. Gratia enim *deliciosam*, gratia *miraculosam*, gratia *gloriosam* fecit Mariam: deliciosam in animo, miraculosam in Filio, gloriosam in regno; deliciosa certe fuit Maria in mente spirituali, miraculosa in prole virginali, gloriosa in diademate aeternali. Gratia ergo mentem et animam Mariae fecit *deliciosam* deliciis spiritualibus, tanquam spiritualem Dei vivi paradisum, iuxta illud Ecclesiastici quadragesimo (3): *Gratia sicut paradisus in benedictionibus.* Vere *paradisus* Dei fuit Maria in be-

1) Potius serm. 7. (int. opera Ildephonsi) circa medium. Cfr. etiam Homil. III. in Nat. B. M. V. (inter opera Alcuini) post medium.

2) Vers. 16.

3) Vers. 17.

nedictione multiplicium deliciarum spiritualium; de quibus etiam beatus Bernardus (1) ait: « Quid nisi delicias dixerim decus virginitatis cum munere fecunditatis, insigne humilitatis, distillantem caritatis favum, misericordiae viscera, plenitudinem gratiae, praerogativam gloriae singularis »? — Item, gratia Mariam fecit *miraculosam* in prole, miraculoso conceptu et partu, dum miraculose virgo concepit et virgo peperit et miraculosius Deum concepit et peperit. Unde de hac eius gratia bene dicitur Lucae primo (2): *Invenisti gratiam apud Deum. Ecce, concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius Iesum.* De hoc nomine beatus Bernardus (3) ad Mariam loquens, dixit: « Intellige, prudens virgo, ex nomine promissi filii, quantam et quam specialem gratiam inveneris apud Deum ». — Item, gratia Mariam fecit *gloriosam;* propter quod bene supra dictum est: *Mulier gratiosa inveniet gloriam.* O vere felix inventrix Maria, quae tam magna in mundo, tam magna in caelo! Nulla pura creatura tantam gratiam in mundo, nulla

1) Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 1.
2) Vers. 30. seq.
3) Homil. 3. super *Missus est* n. 10.

tantam gloriam in caelo invenit. Et certe tam gratiam quam gloriam invenit apud Dominum, quia sicut in Psalmo (1) dicitur: *Gratiam et gloriam dabit Dominus.* Sed certe, carissimi, gratia Mariae non solum utilissima fuit sibi ipsi, sed etiam nobis, immo toti humano generi. Gratia enim Mariae *colligit malos, impinguat bonos, liberat universos.* Colligit a culpa, impinguat gratia, liberat a morte aeterna.

Dico ergo, quod gratia Mariae *colligit ad misericordiam,* colligit ad Ecclesiam malos. Hoc bene signatum est in gratia, quam in colligendis spicis a messoribus derelictis Ruth invenerat, quando dixerat ad Booz (2): *Inveni gratiam coram oculis tuis, domine mi* etc. Ruth interpretatur *videns* vel *festinans* (3); et signat beatam virginem, quae vere videns in contemplatione et bene festinans fuit in actione; videns etiam nostram miseriam est et festinans ad impendendam suam misericordiam. Booz interpretatur *virtus* (4), et signat illum, de quo in Psal-

1) Psalm. 83, 12.

2) Ruth 2, 12; Vulgata: *apud oculos tuos.*

3) Hieron., de Nom. Hebr. e lib. Ruth.

4) Hieron., loc. cit. (lib. Iudic.): *Booz,* in fortitudine sive in quo virtus.

mo (1) dicitur: *Magnus Dominus, et magna virtus eius.* Ruth vero in oculis Booz, Maria in oculis Domini hanc gratiam invenit, ut ipsa spicas, id est animas a messoribus derelictas, colligere ad veniam possit. Qui sunt messores nisi doctores et rectores? O vere magna Mariae gratia, qua multi ex eis ad misericordiam colliguntur, qui a doctoribus et rectoribus tanquam incorrigibiles relinquuntur! Et ideo bene beatus Bernardus (2) ait: « Maria, tu peccatorem toti mundo despectum materno affectu amplecteris, foves nec deseris, quousque horrendo iudici miserum reconcilies ».

Item, gratia Mariae *bonos impinguat* pinguedine gratiae; unde Ecclesiastici vigesimo sexto (3) dicitur: *Gratia mulieris sedulae delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit. Mulier sedula* Maria fuit, de cuius sedulitate Beda (4) ait: « Maria secreta Dei ore tacito, vi-

---

1) Psalm. 146, 5. C habet: *Magnus Dominus noster, et magnitudinis eius non est finis* (Ps. 144, 3.).

2) Potius Egbert., Serm. paneg. seu Deprecat. et laus elegant. ad B. V. (inter opera Bernardi) n. 2, paucis mutatis.

3) Vers. 16.

4) Homil. in aurora Nat. Dom. inter Homil. hiem. de Sanct. post medium.

gili cum corde sedula scrutabatur ». — Quis huius mulieris est vir, nisi ille quem ipsa circumdedit in utero? de quo dicitur Ieremiae trigesimo primo (1): *Creavit Dominus novum super terram, mulier circumdabit virum.* Huius viri *ossa* sunt quicumque in corpore eius, id est in Ecclesia fortes sunt. Ista *ossa* suffragante gratia Mariae *impinguantur* unctionibus gratiae. Impinguantur, inquam, pinguedine (2) Spiritus sancti, qua et ille impinguari cupiebat, qui dicebat (3): *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.* O quis aestimare valeat, quam multae animae opitulante gratia Mariae sint per gratiam impinguatae, immo certe, quis aestimare valeat, quanta in ipsa Maria fuit impinguatio gratiarum, cuius gratia impinguata sunt tot millia animarum! Cuius enim pinguedine virtutis ipsa caruit, quae omnium virtutum pinguissimum habitaculum fuit? Ait enim Ioannes Damascenus (4): « Maria *in domo Domini plantata* (5) et impinguata spiritu, ut *oliva fructifera* (6) omnis virtutis habitaculum facta est ».

1) Vers. 32.
2) A legit: *plenitudine.* 3) Psalm. 62, 6.
4) IV. de Fide orthod. c. 14. circa medium.
5) Psalm. 91, 14. 6) Psalm. 51, 10.

Item, gratia Mariae *liberat a morte* aeterna universos, qui liberantur. Hoc bene signatum est in Esther, de qua legitur (1) sic: *Adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite eius.* Huius autem gratiae, quam Esther coram rege habuit, duplex legitur fuisse utilitas: una, quod ipsa *diadema regni* obtinuit, alia, quod ipsa gentem suam morti dedicatam a morte eripuit. Sic certe nostra Esther, beata Maria, tantam gratiam coram rege aeterno invenit, quod per hanc non solum ipsa ad coronam pervenit, sed etiam generi humano, morti addicto subvenit. Unde beatus Anselmus (2) ait: « Quid, inquam, digne referam genitrici Dei et Domini mei? per cuius fecunditatem captivus sum redemptus, per cuius partum de morte aeterna sum exemptus, per cuius prolem perditus sum restitutus et de exsilio miseriae ad patriam aeternae beatitudinis sum reductus »? — O ergo mater gratiae, fac nos filios gratiae; fac, ut per gratiam tuam verissimam (3),

1) Esth. 2, 17.

2) Orat. 52. (al. 51.) in principio.

3) Quae sequuntur usque *utilissimam* addita sunt ex codicibus.

per gratiam tuam immensissimam, per gratiam tuam multiplicatissimam, per gratiam tuam utilissimam colligamur ad veniam remissionis, impinguemur per gratiam devotionis, liberemur a morte damnationis; per Dominum nostrum, Iesum Christum. Amen.

Lectio VI.

Quod quadruplex gratia in B. Maria est consideranda, scilicet donorum, labiorum, privilegiorum et praemiorum, et de earum singulis.

Ave, *Maria, gratia plena.* Adhuc, carissimi, aliqua de gratia dulcissimae Mariae sunt dicenda. Consideranda ergo est quadruplex gratia in Maria, videlicet gratia *donorum*, gratia *labiorum*, gratia *privilegiorum*, gratia *praemiorum.*

Primo considerate, carissimi, in Maria gratiam *donorum Spiritus sancti.* De hac gratia Maria gratulabunde dicere potest illud Ecclesiastici vigesimo quarto (1): *In me omnis gratia vi-*

---

1) Vers. 25.

tae (1) *et veritatis*. Quid mirum, si ipsa est *plena gratia vitae et veritatis*, quae mater est eius quem legimus *plenum gratiae et veritatis* (2)! Et quid mirum, si in illa virga est tanta donorum Spiritus sancti affluentia, in cuius flore Spiritus sanctus requievit cum tanta donorum suorum superaffluentia! Maria namque est illa virga et filius Mariae est ille flos, de quo dicitur Isaiae undecimo (3): *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini: Spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*. In hoc flore mira est Spiritus sancti superaffluentia, de quo in omnem Ecclesiam tam mira fit (4) influentia, ut beatus Ioannes evangelista (5) dicat: *De plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia*. Cum ergo de isto flore tanta gratia redundet in totum hortum, in totam Ecclesiam, quanto magis in huius floris virgam, in ipsam Mariam!

---

1) Vide supra pag. 27, notam 2.
2) Ioan. 1, 14.
3) Vers. 1. seqq.
4) C legit *fuit*.
5) Ioan. 1, 16.

Dicat ergo Maria, dicat secure: *In me omnis gratia vitae et veritatis.* Gratia certe *vitae et veritatis* consistit in praedictis septem donis Spiritus sancti. Per praedicta enim septem dona fuit gratia vitae et veritatis in Maria. Gratia *veritatis* ordinavit Mariam in veritate *supra* (1) se et *infra* se, *intra* se et *extra* se. Gratia, inquam, *veritatis* ordinavit Mariam in veritate supra se per donum *sapientiae;* infra se, per donum *consilii;* intra se, per donum *intellectus;* extra se, per donum *scientiae.* Gratia utique veritatis ordinavit animam Mariae in veritate: supra se, in sapidissima fruendorum contemplatione; infra se, in consultissima fugiendorum provisione; intra se, in certissima credendorum cognitione; extra se, in rationabilissima agendorum discretione. — Gratia autem *vitae* ordinavit Mariam in bona vita respectu *diaboli,* respectu *proximi,* respectu *Dei.* Gratia, inquam, vitae ordinavit Mariam in bona vita: erga diabolum, per donum *fortitudinis;* erga proximum, per donum *pietatis;* erga Deum, per donum *timoris.* Gratia utique vitae ordinavit vitam Mariae erga diabolum in fortissima resistentia; erga proximum,

1) Pro *supra* hic et infra A legit *erga.*

in benevolentia piissima; erga Deum, in devotissima reverentia. Hinc est, quod Spiritus sanctus Mariam per domum illam convenientissime signavit, quam sibi *Sapientia* increata (1) *cum septem columnis* septem donorum Spiritus sancti excellentissime aedificavit (2). Quicumque ergo columnas Spiritus sancti coeperit desiderare, ipse formam columnarum in ista domo poterit considerare; ipse etiam in domo ista artificem poterit invenire, quam pro columnis huiusmodi debet cum magnis desideriis et precibus convenire. Similiter quicumque septiformem Spiritus sancti gratiam adipisci desiderat, ipse florem Spiritus sancti in virga quaerat. Per virgam enim ad florem, per florem ad spiritum in ipso requiescentem pervenimus, dum per Mariam ad Christum accedimus et per Christum Spiritus sancti gratiam invenimus. Propter quod bene Mariam alloquens beatus Bernardus (3) ait: « Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inventrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis, ut per te suscipiat nos qui per te datus est nobis ».

---

1) A *incarnata*.

2) Prov. 9, 1.

3) Serm. 2. de Advent. Dom. n. 5.

Secundo considerate, carissimi, in Maria gratiam *labiorum;* de qua in Psalmo (1) dicitur: *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Tanta siquidem fuit gratia labiorum in Maria, ut ipsa optime per illam Iudith signari possit, de qua dicitur Iudith undecimo (2): *Non est mulier talis super terram in aspectu, in pulchritudine et in sensu verborum.* Re vera *non est,* non fuit, non erit *mulier talis super terram,* qualis Maria fuit, *in aspectu* clarissimae vitae, *in pulchritudine* mundissimae conscientiae et *in sensu verborum* disertissimae (3) linguae. Gratiam autem labiorum Mariae videbimus evidenter, si verba labiorum eius ex Evangelio colligimus diligenter. Invenimus autem septem in Evangelio mellifluas sententias (4) de mellifluis Mariae labiis distillantes et mellifluam labiorum eius gratiam optime indicantes, iuxta illud Canticorum quarto (5): *Favus distillans labia tua, sponsa.* Septem mellis stillae sunt septem

1) Psalm. 44, 3.

2) Vers. 19.

3) B *discretissimae.*

4) Cfr. Bernardin. Sen., serm. 9. de Visitat. (edit. Venet. an. 1745 tom. IV. pag. 105 col. II.). Quater Mariam locutam fuisse docet Bernard., serm. in Dom. inf. Oct. Assumt. B. M. V. n. 10.

5) Vers. 11.

dulcissima verba Mariae, quae ad *angelum*, ad *hominem* et ad *Deum* legitur habuisse. Duo ad angelum, duo ad hominem, tria ad Deum.

Ad *angelum* habuit verbum *castitatis* et verbum *humilitatis*. Verbum castitatis Maria ad angelum in labiis habuit, quando angelo respondens dixit (1): *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Hoc est contra impudicos, qui non casta, non pudica, sed impudica et turpia et carnalia verba in labiis habent. Verbum autem humilitatis ad angelum Maria in labiis habuit, quando angelo humiliter respondens dixit (2): *Ecce, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Hoc est contra superbos et arrogantes, qui de se nec humilia sentiunt nec loquuntur, sed verba iactantiae et inflationis in labiis suis habent. — Item, ad *hominem* habuit Maria verbum *caritatis* et verbum *veritatis*. Verbum caritatis in salutatione, verbum veritatis in instructione. Verbum caritatis ad hominem Maria in labiis habuit, quando matrem praecursoris tam affectuose *salutavit* (3), quod etiam *infans in utero eius exsultavit.* Hoc est contra rancorosos,

1) Luc. 1, 34.
2) Ib. v. 38. 3) Ib. v. 40. et 44.

qui proximis suis vel caritative non loquuntur vel omnino eis loqui dedignantur. Verbum veritatis Maria in labiis habuit, quando, *deficiente vino, ministris dixit: Quodcumque dixerit vobis facite* (1). Hoc est contra illos qui alios non ad bonum, sed ad malum instruunt et malum eis consulunt.

Item, ad Deum tria verba habuit Maria. Plus ergo cum Deo, quam cum angelo vel cum homine Maria locuta est, ex quo bis angelo, bis homini, ter autem Deo locuta est. Hoc est, heu! contra multos, qui tam parum cum Deo in orationibus et tam multum cum hominibus loquuntur in confabulationibus inutilibus et saepe valde nocivis. Habuit autem Maria ad Deum verbum *gratulativum*, verbum *querulativum*, verbum *compassivum*. Gratulativum, pro sui respectione; querulativum, pro Filii amissione; compassivum, pro proximi desolatione. Verbum gratulationis ad Deum Maria in labiis habuit, quando pro eo, quod *Dominus humilitatem suam respexit* (2), dixit: *Magnificat anima mea Dominum.* Hoc est contra ingratos, qui, heu! pro multis et magnis beneficiis parvas Deo gratias agunt et quan-

---

1) Ioan. 2, 3. et 5. 2) Luc. 1, 48. et 46.

doque per ipsa Dei beneficia contra Deum insolescunt. Verbum querulationis ad Deum Maria in labiis habuit, quando Filio per triduum amisso dixit (1): *Fili, quid fecisti nobis sic? Pater tuus et ego dolentes quaerebamus te.* Hoc est contra indevotos, qui cum dolore Iesum non quaerunt, quando ipsum per subtractionem devotionis per multos dies amiserunt. Verbum compassionis Maria ad Deum habuit, quando in nuptiis Filio dixit (2): *Vinum non habent.* Hoc est contra immisericordes, quos aliorum defectus ad pietatem non movent, nec apud Deum nec apud homines proximos suos promovent. Eia nunc, advocata nostra Maria! Ecce, adhuc necesse est nobis, ut Filio tuo suggeras pro nobis, quoniam *vinum non habent* multi ex nobis, vinum utique gratiae Spiritus sancti, vinum compunctionis, vinum devotionis, vinum spiritualis consolationis; de quo beatus Bernardus (3) sic ait: « Quoties mihi necesse est, fratres, post lacrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordiae, ut suggerat benignissimo Filio suo, quoniam vinum non habetis? Et ipsa, dico vobis, carissimi, si pie a

1) Luc. 2, 48. 2) Ioan. 2, 3.
3) Serm. 2. in Dom. 1. post Oct. Epiph. n. 4.

vobis pulsata fuerit, non deerit necessitati vestrae, quoniam misericors est et misericordiae mater. Nam si compassa est verecundiae illorum, a quibus fuerat invitata, multo magis compatietur vobis, si pie fuerit invocata ». Pensate, fratres, ex praedictis, quantus amicus Mariae Rex regum fuerit, cum ipsa tantam labiorum gratiam habuerit. Scriptum quippe est Proverbiorum vigesimo secundo (1): *Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum habebit amicum regem.*

Tertio considerate, carissimi, in Maria gratiam *privilegiorum.* De hac quidem gratia dicitur Lucae primo (2): *Invenisti gratiam apud Dominum. Ecce, concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur.* Vide, quomodo Gabriel asserens, Mariam *invenisse gratiam,* statim eandem gratiam specificans subiungit: *Ecce,* inquit, *concipies in utero* etc. O quam magnum et omnibus saeculis inauditum privilegium, quod virgo in utero concepit et Filium Altissimi peperit! Possumus autem notare septem privilegia Mariae, privilegia, inquam, immensis gratiis plena soli Mariae a Deo concessa. Primum Ma-

1) Vers. 11. 2) Vers. 30-32.

riae privilegium est, quod ipsa super omnes homines *ab omni peccato* fuit *purissima*. Fuit namque in utero tam copiosissime sanctificata, quod etiam ad veniale peccatum nunquam creditur fuisse in tota vita sua inclinata. Unde Bernardus (1): « Decuit, reginam virginum singularis privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quae dum peccati mortisque pareret peremptorem, munus vitae et iustitiae pro (2) omnibus obtineret ». — Secundum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnes homines est *gratia plenissima*; unde Hieronymus (3): « Ceteris per partes praestatur, Mariae vero se tota infudit plenitudo gratiae ». Et ideo bene idem beatus Doctor gratiam Mariae gratiae angelorum conferens et praeferens, ait (4): « Beatam et gloriosam Virginem Mariam credendum est ampliora promeruisse virtutum privilegia et percepisse gratiam etiam ab angelis collaudatam ». — Tertium Mariae privilegium est, quod ipsa sola *mater et virgo incorruptissima* est. Hoc privilegium beatus Bernardus (5) commendans, ait: « *Optimam*

---

1) Epist. 174. n. 5. 2) C legit *prae*.
3) Epist. 9. n. 5. 4) Loc. cit. n. 15.
5) Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 5.

partem elegit sibi Maria (1); optimam plane, quia bona fecunditas coniugalis, melior castitas virginalis, optima virginea fecunditas seu fecunda virginitas. Mariae privilegium est, quod non dabitur alteri, quia *non auferetur ab ea* ».

Quartum Mariae privilegium est, quod ipsa sola *mater Filii Dei ineffabilissima* est, ipsa sola illius Filii mater est, cuius solus Deus pater est. Mirum supra modum est, quod tam maximum privilegium creaturae concessum est. De hoc etiam privilegio beatus Bernardus (2) ait: « Ipsa est nostrae Virginis gloria singularis et excellens praerogativa Mariae, quod Filium unum eundemque cum Deo Patre meruit habere communem ». — Quintum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnem creaturam *Deo etiam corporaliter familiarissima* fuit. Nam quod nunquam creaturae concessum fuit nec concedetur in aeternum, ipsa Deum novem mensibus in utero portavit, ipsa Deum « ubere de caelo pleno lactavit (3) », ipsa Deum multis annis dulciter educavit, ipsa Deum sibi subditum habuit, ipsa Deum purum in amplexi-

1) Luc. 10, 42.
2) Serm. 2. de Annunt. B. M. V. n. 2.
3) Breviar., respons. ad lect. 8. in Circumc. Dom.

bus et osculis familiarissime contrectavit, sicut Augustinus (1) evidenter asserit, dicens: « Nec mirum, Maria, si dignetur tibi congaudere Deus regnans in caelis, quem parvulum ex te hominem natum toties osculata es in terris ». — Sextum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnem creaturam *apud Deum potentissima* est; unde Augustinus (2): « Impetra quod rogamus, excusa quod timemus, quia nec potentiorem (3) meritis invenimus quam te, quae meruisti mater existere eiusdem Redemptoris et Iudicis ». Grande privilegium est, quod ipsa prae omnibus Sanctis apud Deum tam potentissima est, sicut idem Augustinus (4) declarat, dicens: « Neque dubium est, quia quae meruit pro liberandis proferre pretium posse plus Sanctis omnibus liberatis impendere suffragium ». Sed quid tanta potentia Mariae prodesset nobis, si ipsa minime curaret de nobis? Propter hoc, carissimi, sciamus indubitanter et pro hoc gratias agamus incessanter, quod, sicut ipsa apud Deum prae omnibus Sanctis est potentior, ita

1) Serm. 208. append. (alias 35.) n. 11.
2) Ibid.
3) Edit. legit *potiorem*.
4) Loc. cit. n. 12.

quoque pro nobis apud Deum omnibus sanctis est sollicitior, testante eodem beato doctore Augustino, qui sic ait: « Te solam, o Maria, pro sancta Ecclesia sollicitam prae omnibus sanctis scimus, quae impetras inducias transgressoribus, ut renuntient suis erroribus ».

Septimum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnes beatos *in gloria excellentissima* est; unde Hieronymus (1): « Ubique confidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra angelorum et archangelorum merita transcenderit (2). Hoc quippe privilegium non naturae est, sed gratiae Virginis Mariae ». Ecce, quam gloriosum Mariae privilegium, quod ipsa in gloria gloriosissima est post Deum. Gloriosum gloriae Mariae privilegium est, quod quidquid post Deum pulchrius, quidquid dulcius, quidquid iucundius in gloria est, hoc Maria, hoc in Maria, hoc per Mariam est. Gloriosum omnino gloriae Mariae privilegium est, quod post Deum maior gloria nostra, maius nostrum in gloria gaudium de Maria est; unde Ber-

1) Epist. cit. n. 7.

2) Edit. legit *et archangelorum dignitatem merito transcenderit.*

nardus (1): « Summa gloria est, o Maria, post Dominum te videre, tibi adhaerere et in tuae protectionis munimine demorari ».

Haec igitur sunt septem gloriosissima privilegia Mariae, quorum gratia vitam obtinemus gratiae. Et ideo obsecrare possumus Mariam, sicut Abraham obsecravit Saram, dicens Genesis duodecimo (2): *Dic, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene mihi sit propter te, et vivet* (3) *anima mea ob gratiam tui.* O igitur Maria, o nostra Sara, *dic, quod sis soror nostra, ut propter te bene nobis sit* a Deo *et ob gratiam tui vivant animae* nostrae in Deo. Dic, inquam, carissima Sara, quod sis soror nostra, ut propter talem sororem Ægyptii, id est daemones, nos revereantur, ut etiam propter talem sororem angeli nobis in acie coniungantur, ut insuper propter talem sororem Pater et Filius et Spiritus sanctus nostri misereantur.

Quarto considerate, carissimi, in Maria gratiam *praemiorum*; de qua tamen pro parte in septimo Mariae privilegio iam tactum est. De hac

---

1) Potius Petr. Dam., serm. 44. (1. in Nat. B. M. V.) circa finem.

2) Vers. 13.

3) Ita sec. Malou; Vulgata *vivat.*

gratia potest accipi quod dicitur Ecclesiastici vigesimo sexto (1): *Gratia super gratiam, mulier pudorata et sancta. Mulier* super omnes mulieres *pudorata*, super omnes *sancta* est Maria, in qua est gratia super gratiam (2), gratia gloriae super gratiam viae, gratia praemiorum in caelo super gratiam meritorum in mundo. Haec autem gratia beatitudinis Mariae consistit in septem dotibus corporis et animae. Quodlibet enim corpus glorificatum habet quatuor dotes gloriosas, videlicet dotem mirae *claritatis*, dotem mirae *subtilitatis*, dotem mirae *agilitatis* et dotem mirae *impassibilitatis*, et si omnium beatorum corpora Deus his quatuor dotibus glorificavit, quanto magis corpus istud, quod ipsum glorificatorem omnium corporum genuit? Quid mirum, si dote *claritatis* clarissima sit in caelo quae dono sanctitatis clarissima fuit in mundo? De ipsa namque beatus Bernardus (3) ait: « Adhuc inter peccatores degens tanta ante Deum sanctitate claruisti, ut sola solio aeterni Regis approximare merueris ». — Item, quid mirum, si dote *subtilitatis*

1) Vers. 19.

2) Cfr. Ioan. 1, 16.

3) Potius Egbert., sermo panegyr. ad B. M. V. n. 1.

subtilissima sit in caelo quae dono humilitatis tam subtilissima fuit in mundo? Ipsam enim alloquens beatus Bernardus (1), ait: « Nunquam supra choros angelorum sublimata ascendisses, nisi prius infra omnes homines humiliata descendisses ». — Item, quid mirum, si dote *agilitatis* velocissima sit in caelo quae dono pietatis tam velocissima fuit in mundo? Ipsa namque *abiit in montana cum festinatione* (2) pro officio pietatis, de cuius festinationis velocitate beatus Ambrosius (3) ait: « Quo iam Deo plena, nisi *in montana cum festinatione* ascenderet? Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia ». — Item, quid mirum, si dote *impassibilitatis* impassibilissima sit in caelo quae dono patientiae et aequanimitatis tam impassibilissima fuit in mundo, ut ipsa nec minimum impatientiae vel odii vulnus sentiret, cum *suam ipsius animam gladius pertransiret* (4)? Immo etiam signum vulneris, signum passionis impatientiae nec legimus nec credimus in Maria quandoque apparuisse; unde Bernardus (5) ait: « Revolve diligenter evangelicae histo-

---

1) Ibid. n. 5. 2) Luc. 1, 39.
3) II. in Luc. n. 19. 4) Luc. 2, 35.
5) Serm. de Dom. infra Oct. Assumt. B. M. V. n. 2.

riae seriem universam, et si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas et accedere verearis ».

Ceterum, si tanta est gloria gloriosissimi corporis Mariae, quanta putas est gloria suae beatissimae *animae?* Quod licet quaelibet certe anima beata tres habet dotes ipsam beatificantes, videlicet dotem mirae *cognitionis,* dotem mirae *dilectionis,* dotem mirae *fruitionis,* vel secundum modernos quosdam dotem *visionis, fruitionis* et *tentionis;* quocumque autem modo dotes animae accipiantur, certum est, quod dotes animae Mariae omnium animarum dotibus praeferantur. Nam si omnes beatae animae his dotibus beatificantur in caelo, quanto magis anima eius, quae omnium animarum beatificatorem genuit in mundo? Quid mirum, si iam in lucidissima *cognitione* est anima Mariae, quae iam profundissimae unita (1) est luci aeternae? Unde beatus Bernardus (2) ait: « Profundissimam divinae sapientiae, ultra quam credi valeat, penetravit abyssum, ut quantum sine personali unione creaturae patitur conditio,

---

1) A *immissa,* C *immersa.*

2) Ibid. n. 3.

luci illi *inaccessibili* (1) videatur immersa ». — Item, quid mirum, si iam in fecundissima *dilectione* est anima Mariae? Quid, inquam, mirum, si prae omnibus diligat, quae prae omnibus est dilecta? Vere prae omnibus; ait enim beatus Augustinus (2) ad ipsam: « Te ipse Rex regum ut matrem veram et decoram sponsam prae omnibus diligens, amoris amplexu sibi associat ». — Item, quid mirum, si iam in iucundissima *fruitione* sit anima Mariae, quae benedicto fructu ventris sui pascitur dulcissime? Unde beatus Augustinus (3) ait: « Mariae anima claritate fruitur Christi et gloriosis eius conspectibus semper praesens, semper conspiciens, semper videre sitiens inaestimabiliter pascitur ».

Igitur sicut gloriosissima (4) Maria omnes Sanctos excessit in gratia viae et in gratia meritorum, ita omnes sanctos excessit in gratia gloriae et in gratia praemiorum. Unde ipsa bene signata est per Esther reginam (5), de qua le-

---

1) I. Tim. 6, 16.

2) Serm. 208. append. cit. n. 11.

3) Auctor lib. de Assumt. B. M. V. (int. opera August.) c. 6.

4) C *gratiosissima*. 5) Esth. 2, 16. seq.

gitur, quod *ducta ad cubiculum regis Assueri habuit gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite eius.* Esther interpretatur *elevata* (1). Hoc optime convenit Mariae, de qua beatus Hieronymus (2) ait: « Elevatur super choros angelorum, ut possit speciem vultumque videre Salvatoris, quem amaverat, quem cupierat ex toto desiderio cordis ». Ista Esther regina, beata Virgo Maria, ducta est in eius assumtione in cubiculum regis Assueri, Regis aeterni, in cubiculum utique, de quo Augustinus, Mariam (3) alloquens, ait: « Tu in cubiculi regii beatitudine gemmis ac margaritis ornata consistis ». Ducta itaque *in* hoc *cubiculum* quietis aeternae regina Maria, *gratiam* regis Assueri, id est gratiam regis veri, habet *super omnes mulieres,* id est super omnes intelligentias angelicas et super omnes beatas animas, ut sit in Maria *gratia super gratiam* omnium beatorum. Nam re vera *in capite eius* Rex regum *diadema*

1) Communiter tamen interpretatur *absconsa;* vide Lyran. et De La Haye, Biblia Max. in hunc locum. Cfr. Bonav., tom. VIII. pag. 315 n. 16. seq. et tom. IX. pag. 711 a, ubi dicitur « Esther *elevata* in populis ».

2) Epist. cit. n. 13.

3) Serm. 208. cit. n. 11.

regni posuit; diadema certe tam impretiabile, diadema tam delectabile, diadema tam mirabile, quod hoc omni linguae inenarrabile, omni ingenio inscrutabile est.

Sic ergo, carissimi, vidistis, quanta gratia donorum, quanta gratia labiorum, quanta gratia privilegiorum, quanta gratia praemiorum affluentissima sit Maria. Rogemus ergo ipsam tantarum inventricem gratiarum, ut et nos faciat invenire gratiam apud Dominum; per Dominum nostrum Iesum Christum.

Lectio VII.

Quod novem sint plenitudines in Maria, quae novem ordinum angelorum plenitudines repraesentant in gloria.

A*ve, Maria, gratia plena.* Non sufficit archangelo gratiam Mariae simpliciter commendare, sed etiam plenitudinem eius voluit signanter insinuare, cum dixit: *gratia plena.* O vere plena et plene plena! Adhuc certe non dixerat Gabriel: *Ecce, concipies in utero* etc. Adhuc etiam non dixerat: *Spiritus sanctus superveniet in te* etc. Si ergo ante superventionem Spiritus sancti, si ante conceptionem Filii Dei plena gratia fuit Maria, quanto magis post? Propter hoc bene de eius plenitudine et de plenitudinis eius gratitudine

dicit Augustinus (1): « Haec millies beatissima ab angelo salutata, Spiritu sancto repleta, plenitudine divinitatis afflata hoc Domino canticum laudis decantavit: *Magnificat anima mea Dominum* (2) ». Bene ergo plena dicitur Maria; plena, inquam, *illuminatione sapientiae*, plena *inundatione gratiae*, plena *possessione bonae vitae*, plena *unctione misericordiae*, plena *fecundatione prolis piae*, plena *perfectione Ecclesiae*, plena *respersione odoriferae famae*, plena *resultatione* (3) *divinae gloriae*, plena iam *fruitione aeternae laetitiae.* Has novem plenitudines consideremus in Maria, quae novem ordinum angelicorum plenitudines superat in gloria.

Primo ergo consideremus, carissimi, quod plena est Maria *illuminatione sapientiae* et intellectus; unde ipsa bene per lunam plenam signari potest, de qua dicitur Proverbiorum septimo (4): *Non est vir in domo sua; abiit via longissima; sacculum pecuniae secum tulit, in die plenae lunae reversurus.* Hic est vir ille, de quo dicitur Ieremiae trigesimo primo (5): *Creavit Dominus*

---

1) Serm. 208. append. (alias 53.) n. 6.

2) Luc. 1, 46.

3) A *resuscitatione.*

4) Vers. 19. seq.

5) Vers. 22.

novum super terram: Mulier circumdabit virum. Mulier Maria, mulier utique non corruptione, sed sexu, *virum* virtutis, Dominum nostrum, *circumdedit* utero suo, circumdedit habitu nostro. Hic vir, « si tamen, ut ait Iosephus (1), virum eum appellari fas est », tres domos habet. Imperatoriae enim maiestatis est in palatio habere tres mansiones, videlicet consistorium, coenaculum, cubiculum. Consistorium est domus causarum, coenaculum ciborum, cubiculum quietis. Sic Imperator noster, qui *imperat ventis et mari* (2), habet domum *causarum* mundum, habet domum *ciborum* modo Ecclesiam, olim synagogam, habet domum *quietis* rationalem animam. Sed heu! vir iste, Dominus virtutum, a domo mundi, a domo synagogae, a domo animae valde fuit elongatus, quia *longe a peccatoribus salus* (3). *Vir* ergo iste *in domo sua non fuit,* quando per Ieremiam (4) conquerendo dixit: *Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Sacculum* etiam *pecuniae secum tulit,* quia thesaurum misericordiae et gratiae a mundo abscondit. Sed ecce, vir iste *in*

---

1) XVIII. Antiq. Iudaic. c. 3. (4.) n. 3.
2) Matth. 8, 26.
3) Psalm. 118, 155. 4) Ier. 12, 7.

die plenae lunae iam *reversus est*, illius, inquam, lunae, de qua dicitur Canticorum sexto (1): *Pulchra ut luna*. Luna ergo est Maria; luna plena, Maria plena. Lunae plenae Maria comparata est, quae lumine sapientiae et veritatis a sole aeterno plene illuminata est. Unde Maria bene interpretatur *illuminata* sive *illuminatrix* (2). Ipsa namque luna et lucerna nostra illuminata fuit a Domino et illuminatrix fuit mundo, iuxta illud propheticum (3): *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine*. In huius lunae plenitudine vir reversus est in domum suam, quando Christus per carnem venit in mundum. O vere mirabilis huius lunae plenitudo! Ecce, si Maria plena fuit lumine sapientiae, quod a sole aeterno recepit, priusquam ipsum concepit, quanto plenior fuit, dum hunc solem tam mirabiliter concepit et tam totaliter in se recepit? Et ideo plenitudinem sapientiae Mariae beatus Bernardus (4) commendans, ait: « Exstruxit in Maria sibi domum Sapientia caelestis, quae adeo mentem eius replevit, ut de

---

1) Vers. 9.
2) Hieron., de Nom. Hebr. (Matth.).
3) Psalm. 17, 29.
4) Serm. 52. (alias 107.) de Divers. n. 4.

plenitudine mentis eius fecundaretur et caro ac Virgo singulari gratia eandem ipsam sapientiam carne tectam pareret, quam prius mente pura conceperat ».

Secundo consideremus, carissimi, quod plena est Maria *inundatione gratiae* in affectu. Tanta nempe inundatio, tanta profunditas et magnitudo gratiae in Maria fuit, ut bene ipsa mare plenum dici possit, iuxta illud primi Paralipomenon decimo sexto (1): *Tonet mare et plenitudo eius.* Sicut in mari aquarum, sic in Maria sunt congregationes gratiarum; unde scriptum est (2): *Congregationes aquarum appellavit maria.* Dicitur quoque Ecclesiastae primo (3): *Omnia flumina intrant in mare. Omnia flumina* sunt omnia gratiarum dona, quae intraverunt in Mariam, iuxta illud Ecclesiastici vigesimo quarto (4): *In me omnis gratia viae* (5) *et veritatis, in me omnis spes vitae et virtutis.* Quam plenum sit hoc mare, quam plena gratia sit Maria, beatus Hieronymus (6) aperit, dicens: « Bene plena,

1) Vers. 32.
2) Gen. 1, 10.
3) Vers. 7.
4) Vers. 25.
5) C *vitae;* cfr. pag. 27, nota 2.
6) Epist. cit. n. 5.

quia ceteris per partes praestatur, Mariae vero simul se tota infudit plenitudo gratiae ». Hoc ergo plenum mare audiamus contra vitia tonare. *Tonet* ergo *mare et plenitudo eius,* tonet plenum mare, tonet plena Maria. Tonet contra luxuriam castitatem proponendo et dicat (1): *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Tonet etiam contra superbiam humilia sentiendo et dicat (2): *Ecce, ancilla Domini.* Tonet quoque contra ingratitudinem gratias agendo et dicat (3): *Magnificat anima mea Dominum.* De plenitudine huius maris similiter in Psalmo (4) dicitur: *Moveatur mare et plenitudo eius. Moveatur mare,* moveatur Maria, moveatur suspiriis et castigationibus, moveatur lacrymis et orationibus, moveatur eleemosynis et aliis venerationibus. Moveatur plene, ut nobis de sua effundat plenitudine. Attendamus, quid de hoc beatus Bernardus loquatur; ait namque sic: « Vas liquore plenum si quo modo moveatur, de facili subvertitur et effundit liquorem; sic beata Virgo, si moveatur precibus, effundit gratiam in nobis ».

---

1) Luc. 1, 34.
2) Ibid. v. 38.
3) Ibid. v. 46.
4) Psalm. 95, 11.

Tertio consideremus, carissimi, quod plena est Maria *possessionibus bonae vitae* in effectu; de hac plenitudine vere possumus dicere (1): *Domini est terra et plenitudo eius.* Per terram enim significatur Maria, de qua sic legitur in Isaia (2): *Aperiatur terra et germinet Salvatorem.* Quid terra humilius? quid terra utilius? Terram omnes sub pedibus habemus et de terra omnes vitam fovemus; unde enim victum et vestitum, panem et vinum, lanam et linum et huius vitae necessaria, nisi de terra, nisi de plenitudine terrae habemus? Quid ergo humilius, quid utilius terra? Similiter quid humilius, quid utilius Maria? Ipsa denique humilitate sua omnium est infima; ipsa plenitudine sua omnium est utilissima. Vitae namque spiritualis necessaria habemus de plenissima terra Maria. Et ideo bene beatus Bernardus (3) ait: « Altius intuemini, quanto devotionis affectu a nobis voluit honorari Mariam qui totius boni plenitudinem posuit in Maria, ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiae, si quid salutis, ab ea noverimus redundare ». Sed a quo et cuius est tanta huius

---

1) Psalm. 23, 1. 2) Cap. 45, 8.
3) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 6.

terrae plenitudo? Audi (1): *Domini est terra et plenitudo eius.* Et iterum in Psalmo (2): *Meus est orbis terrae et plenitudo eius. Plenitudo* terrae consistit in fructibus et diversis possessionibus terrae, iuxta illud Psalmistae (3): *Impleta est terra possessione eius.* Fructus autem et possessiones plenissimae terrae Mariae sunt opera, mores, exempla et merita diversa sanctissimae vitae Mariae. Talibus enim possessionibus eam Dominus replevit et *implevit illam bonis suis* (4). De hac eius plenitudine Hieronymus (5) mentionem faciens, inquit: « Talibus decebat Virginem oppignorari muneribus, ut esset gratia plena; quae dedit caelis gloriam, terris Deum, pacemque refudit, finem vitiis, ordinem vitae, moribus disciplinam ».

Quarto consideremus, carissimi, quod Maria plena est *unctione misericordiae,* plena oleo pietatis; unde ipsa signata esse potest per illam mulierem, cui clauso ostio domus, omnia vasa in-

1) Psalm. 23, 1.

2) Psalm. 49, 12. 3) Psalm. 103, 24.

4) Eccli. 16, 30; A et Vat. addunt: « ut dicitur in Ecclesiastico (c. 16, 30.): *Dominus in terram respexit et implevit eam bonis suis* ».

5) Epist. cit. n. 6.

tus congregata facta sunt miraculose oleo plena, secundum quod Eliseus ei praedixerat quarti Regum quarto (1), dicens: *Cum plena fuerint, tolles. Mulier* ista est Maria, quae etiam a Filio suo mulier appellata est Ioannis decimo nono (2), ubi dicitur: *Mulier, ecce, filius tuus.* Huius mulieris *vasa* sunt affectus et effectus, desideria et beneficia, quae omnia *oleo* misericordiae plena sunt in Maria. Unde de hoc oleo beatus Bernardus (3) ait: « Nec mirum, o domina, si tam copioso oleo misericordiae cordis tui perfusum est sanctuarium, cum illud inaestimabile opus misericordiae, quod praedestinavit Deus ante saecula in redemptionem nostram, primum sit in te a mundi artifice fabricatum ». Dicamus ergo, carissimi, dicamus (4) Mariae: *Date nobis de oleo vestro.* Petamus oleum misericordiae eius in mundo, ne frustra petamus in iudicio. Quod autem *domus,* in qua vasa replebantur, *clausa fuit,* hoc optime Mariae convenit, de cuius clausura Ezechiel (5) ait: *Porta haec clausa erit et non aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam*

1) Vers. 4. 2) Vers. 26.
3) Egbert., Sermo paneg. ad B. M. V. n. 2.
4) Matth. 25, 8. 5) Cap. 44, 2.

Dominus Deus Israel egressus est per eam. *Porta* Mariae *clausa* fuit sera virginali; *vir non transivit per eam*, amplexu maritali; *Dominus Deus egressus est per eam*, nativitate singulari. Sed certe, quia ad multiplicationem olei vasa vicinorum non pauca collecta fuerunt, ideo quoque per vasa illa signari possunt qui plenitudinis misericordiae Mariae participes sunt. Qui autem sint illi, beatus Bernardus (1) declaravit, cum dixit: « Maria omnibus sinum misericordiae aperuit, ut de plenitudine eius accipiant universi: captivus redemptionem, aeger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus laetitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filii persona carnis humanae substantiam ».

Quinto consideremus, carissimi, quod plena est Maria *fecundatione prolis divinae;* de plenitudine ista intelligere possumus illud Isaiae sexto (2): *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et plena erat domus maiestate eius.* Domus ista, in cuius solio Dominus

---

1) Serm. in Dom. inf. Oct. Assumt. B. M. V. n. 2.

2) Vers. 1. secundum Septuaginta: Vulgata: *et ea quae sub ipso erant, replebant templum.*

sedit, est beata Virgo, in cuius mentis solio Dominus requievit. O vere beatissimum, o vere stabilissimum solium! sicut dicitur tertii Regum octavo (1): *Firmissimum solium tuum in aeternum.* Hoc *solium excelsum* est in intellectu, *elevatum* in affectu; excelsum quoque est super homines, elevatum super angelos; excelsum in gratia, elevatum in gloria. In solio ergo Mariae, in solio mentis eius Dominus sedebat, et *domus* corporis eius *maiestate* Verbi incarnati *plena erat.* De hac ineffabili plenitudine beatus Ambrosius (2) ait: « Bene sola gratia plena dicitur quae sola gratiam, quam nulla alia invenerat, consecuta est, ut gratiae repleretur auctore ». O vere felix domus tam felici fecunditate plena! Ait namque beatus Bernardus (3): « Bene gratia plena quae et virginitatis gratiam tenuit et fecunditatis gloriam acquisivit ». Dominus ergo *in solio* mentis Mariae *sedit* per gratiam et *domum* corporis eius *maiestate sua implevit* per assumtam naturam; unde tertii Regum octavo (4) di-

1) Vers. 13.
2) II. in Luc. c. 1. n. 9.
3) Homil. 3. super *Missus est,* n. 3.
4) Vers. 11. seq.

citur: *Impleverat gloria Domini domum Domini. Tunc ait Salomon: Dominus dixit, ut habitaret in nebula.* Domus ergo Domini Maria impleta est gloria divinae maiestatis per nebulam assumtae a Deo humanitatis, illam dico nebulam, de qua dicitur Ecclesiastici quadragesimo tertio (1): *Medicina omnium in festinatione nebulae;* et iterum, Ecclesiastici quinquagesimo (2): *Quasi stella matutina in medio nebulae* etc. Nam quasi stella in nebula est Verbum in carne assumta.

Sexto consideremus, carissimi, quod Maria fuerit plena *perfectione universalis Ecclesiae.* Diversas enim et mirificas perfectiones et gratias in diversis sanctis suis habuit et habet Ecclesia, in quarum plenitudine videtur detenta fuisse Maria, ut vere dicere possit illud Ecclesiastici vigesimo quarto (3): *In plenitudine sanctorum detentio mea.* Re vera enim *in plenitudine sanctorum* Mariae *detentio* fuit, dum in mirifica perfectione sua plenitudo perfectionis sanctorum sibi non defuit, sicut beatus Bernardus ait: « Merito *in plenitudine sanctorum detentio eius,* cui

1) Vers. 24. 2) Vers. 6.
3) Vers. 16.

non defuit fides patriarcharum, spiritus prophetarum, zelus apostolorum, constantia martyrum, sobrietas confessorum, castitas virginum, fecunditas coniugatorum, immo nec puritas angelorum. Quis non miretur sanctorum tantam videns in Maria plenitudinem sanctorum (1)? Scriptum quippe est Ecclesiastici vigesimo quarto: *In plenitudine sancta admirabitur.* Ad hoc certe *in plenitudine sanctorum*, non impiorum, *detentio* Mariae est, quia apud eos qui pleni sunt sanctitate, non apud eos qui pleni sunt iniquitate, Maria libenter est. Ipsa quoque in plenitudine sanctorum non solum detinetur, sed etiam in plenitudine sanctos detinet, ne eorum plenitudo minuatur. Detinet nimirum virtutes, ne fugiant; detinet merita, ne pereant; detinet daemones, ne noceant; detinet Filium, ne peccatores percutiat. Ante Mariam non fuit qui sic detinere Dominum auderet, testante Isaia, qui dixit sexagesimo quarto (2): *Non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te.*

Septimo consideremus, carissimi, quod plena sit Maria *respersione odoriferae famae;* sicut

---

1) Verba *Quis non* etc. addita sunt ex codicibus.
2) Vers. 7.

enim ager plenus odoriferarum specierum odoribus, sic Maria plena est odoriferis famae suae spirationibus; de hac plenitudine accipiamus quod legitur Genesis vigesimo septimo (1): *Ecce, odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Ager iste est Maria, in qua thesaurus angelorum, immo totus Dei Patris thesaurus absconditus est. Felix qui *vendit omnia, quae habet, et emit agrum illum* (2)! Huius agri pleni plenus odor est plena Mariae fama, plenus honor; de hoc beatus Hieronymus (3) ait: « Quia multis repleta erat virtutum odoribus, manans ex ea fragrabat suavissimus odor etiam spiritibus angelicis ». De isto odore ipsa sancte gloriando dicere potest (4): *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.* Odor Mariae *sicut cinnamomum* exterius in cortice conversationis, *sicut balsamum* interius inunctione devotionis, *sicut myrrha* interius (5) in amaritudine castigationis (6). Fuit quoque odor Mariae sicut

1) Vers. 27.
2) Matth. 13, 44.
3) Epist. cit. n. 8.
4) Eccli. 24, 20.
5) A *inferius.*
6) A et C *castificationis.*

cinnamomum in actione, sicut balsamum in contemplatione, sicut myrrha in passione. O vere dives et nimis dives ager, qui praeter alia aromata tam plenus fuit odorifero Spiritus sancti balsamo, ut bene de illo verbo (1): *Spiritus sanctus superveniet in te,* beatus Bernardus (2) dicat: « Pretiosum illud balsamum tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, ut copiosissime effluat circumquaque ». Bene ergo dicere potuit Deus Pater: *Ecce, odor Filii mei sicut odor agri pleni,* quasi dicat: Ecce, honor et fama pleni Filii mei ex honore et fama plenae matris suae est; unde Hieronymus (3) ait: « Honor maternus eius est, qui est natus de ea ».

Octavo consideremus, carissimi, quod plena est Maria *resultatione sive repraesentatione sive expressione divinae gloriae,* iuxta illud Ecclesiastici quadragesimo secundo (4): *Gloria Domini plenum est opus eius.* Opus Domini antonomastice, *opus Domini* mirabile est Maria, quia nunquam invenitur simile; unde tertii Regum decimo (5) dicitur:

1) Luc. 1, 35.
2) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 5.
3) Epist. cit. n. 8.
4) Vers. 16.
5) Vers. 20.

Non est factum tale opus in universis regnis. Non utique in regno caelestium, non in regno terrestrium, non in regno infernorum, quia nullum tale opus in mundo, nullum tale opus in limbo fuit. Hoc ergo opus plenum fuit dominica gloria, quae super omnem creaturam puram resultat et relucet plenissime in Maria. Nam praeter assumtam a Verbo naturam nullum est opus, nulla est creatura, in qua tanta divinae gloriae materia reluceat, sicut in Maria. Gloriam enim de restauratione facta in caelo, gloriam de redemptione facta in mundo, gloriam de liberatione facta in inferno habet Dominus per Mariam, habet per plenitudinem Mariae. Et ideo bene ait Anselmus (1) sic: « Sed cur solum loquar, domina, beneficiis tuis plenum esse mundum? Inferna penetrant, caelos superant. Per plenitudinem gratiae tuae, quae in inferno erant se laetantur liberata et quae supra mundum sunt se gaudent restaurata ». *Plenum ergo gloria Domini opus est* Maria, quia, sicut dicitur Isaiae sexto (2), *plena est omnis terra gloria eius. Plena* utique *est omnis terra,* plena est tota Maria, relu-

1) Orat. 52. (alias 51.) ante med.
2) Vers. 3.

cente in se plenissime divina gloria. Merito autem omnibus praedictis gratiis plenissima dicitur, quae omnibus non ingratis gratissima creditur, sicut beatus Bernardus (1) ostendit, qui de hoc verbo: *Ave, gratia plena* sic ait: « Bene plena gratia », quia Deo et angelis et hominibus grata: hominibus per *fecunditatem*, angelis per *virginitatem*, Deo per *humilitatem*.

Nono consideremus, carissimi, quod plena sit Maria *fruitione aeternae laetitiae*. Quis enim nesciat, eam ab his non exclusam, quibus Filius eius dixit Ioannis decimo sexto (2): *Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum?* Si ergo omnium apostolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium est plenum, quanto magis matris Dei gaudium plenissime est plenum? De hac plenitudine beatus Hieronymus (3) ait: « Plena siquidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest non possidere pleniter gloriam claritatis aeternae ». Quid mirum, si laetitiam et gloriam plenam et superplenam habet in regno quae gratiam plenam et superplenam habuit in exsilio? Quid certe mirum, si tam in caelo quam in mundo

1) Homil. 3. super *Missus est*, n. 3.

2) Vers. 24.

3) Epist. cit. n. 15.

eius plenitudo super omnem creaturam sit, de cuius plenitudine omnis creatura virescit? Unde et Anselmus (1) ait: « O femina plena et superplena gratia! de cuius plenitudinis exundantia respersa revirescit omnis creatura ».

Sic ergo, carissimi, videtis in Maria plenitudinem *sapientiae* illuminativam, plenitudinem *gratiae* inundativam, plenitudinem *vitae* fructificativam, plenitudinem *misericordiae* subventivam, plenitudinem *prolis piae* fecundativam, plenitudinem *Ecclesiae* perfectivam, plenitudinem *famae* respersivam, plenitudinem *divinae gloriae* expressivam, plenitudinem *aeternae laetitiae* supergressivam. Eia ergo, plenissima Virgo Maria, nos tam inanes, tam vacuos participes plenitudinis tuae facias, ut tandem ad aeternam plenitudinem pertingere valeamus. Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum. Amen.

---

1) Oratio 52. (alias 51.) ante med.

Lectio VIII.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariae: DOMINUS TECUM, generaliter est Dominus universalis omnium rerum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus ac indeficientissimus, et cum eo beata Maria etiam talis.

Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum. Ostensum est supra (1), quomodo Maria propter purissimam vitae innocentiam merito per *Ave* salutatur; ostensum quoque est (2), quomodo propter copiosissimam gratiae affluentiam merito *gratia plena* commemoratur; ostendendum autem nunc est, quomodo propter specialissimam Dei

---

1) Pag. 8 seqq. 2) Pag. 57 seqq.

praesentiam merito *Dominus secum* fore insinuatur. *Dominus* ergo *tecum.* O magne Gabriel! magnum est quod magnae Mariae de magno Domino nuntias. Magnum est quod ei dicis: *Dominus tecum.* Sed dic nobis, quantum vel quomodo secum? Et ecce, beatus Augustinus (1) in persona Gabrielis ad hoc respondens, ait: « *Dominus tecum*, sed plus quam mecum; *Dominus tecum*, sed non sicut mecum. In me enim, licet sit Dominus, metipsum creavit Dominus, per te autem nasciturus est Dominus ». *Dominus* ergo *tecum*, o Maria! Sed quis vel quantus Dominus? Dominus certe *omnium generaliter*, Dominus *hominum specialiter*, Dominus *tuus singulariter*, o Maria. Dominus, inquam, generaliter creaturae universalis, Dominus specialiter naturae rationalis, Dominus singulariter aulae tuae virginalis, o Maria.

Considerandum est, carissimi, quod Dominus iste, de quo dicitur: *Dominus tecum*, ipse est Dominus generaliter *creaturae universalis*; unde Iudith nono (2): *Dominus caelorum, Creator aquarum et Dominus totius creaturae*; et Sapientiae octavo (3) dicitur: *Omnium Dominus dile-*

1) Serm. 195. (olim de Sanctis 18.) n. 2.
2) Vers. 17. 3) Vers. 3.

xit illam. Omnium certe universaliter, omnium, inquam, visibilium et invisibilium. Iste universalis omnium Dominus sic cum Maria fuit, quod ipsam etiam universalem omnium dominam fecit, dominam, inquam, caeli et dominam mundi. Propter quod bene Anselmus (1) ait: « Regina caeli et domina mundi, mater eius qui mundat mundum, confiteor, quia cor meum nimis est immundum ». Sed ecce, iste universalis omnium Dominus ipse est Dominus *potentissimus*, Dominus *sapientissimus*, Dominus *opulentissimus*, Dominus *indeficientissimus*. Dominus enim sine potentia, dominus sine sapientia, dominus sine opulentia, dominus sine permanentia minus perfectus esset dominus; unde dominus impotens, dominus insipiens, dominus indigens, dominus deficiens sive non permanens, minus reputaretur. Dominus ergo universalis, ipse est Dominus potentissimus voluntate, Dominus sapientissimus veritate, Dominus opulentissimus proprietate, Dominus indeficientissimus aeternitate.

Primo attendite, carissimi, quod Dominus universalis, qui cum Maria est, ipse est Dominus *potentissimus voluntate*, sicut bene de Do-

1) Orat. 52. in principio.

mino isto propheta (1) ait: *Omnia, quaecumque voluit, Dominus fecit: in caelo, in terra, in mari et in omnibus abyssis.* Ergo nec in caelis nec in terris nec in omnibus inferni abyssis voluntati tam potentissimi Domini resistere quisquam potest, teste Mardochaeo, qui de isto Domino ait Esther duodecimo (2): *Domine, rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, et non est qui tuae possit resistere voluntati.* Ecce, Maria, quantus Dominus est, quam potentissimus Dominus est, qui tecum est! Et quia Dominus potentissimus potentissime est tecum, ideo et tu es potentissima secum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ipsum, ita ut vere dicere possis illud Ecclesiastici vigesimo quarto (3): *In Ierusalem potestas mea. Ierusalem* signat Ecclesiam triumphantem in caelis, signat etiam Ecclesiam militantem in terris. Nam vere tam in caelis quam in terris potestatem habet mater potentissima Creatoris. Quam potentissimam recognoscit Anselmus, cum orans ait (4): « Exaudi pia, adesto propitia, adiuva potentissima, ut mundentur sordes mentis meae, ut illu-

1) Psalm. 134, 6. 2) Vers. 9.
3) Vers. 15. 4) Loc. cit.

minentur tenebrae meae». *Dominus* ergo *tecum*, o Maria potentissima.

Secundo attendite, carissimi, quod Dominus universalis, qui cum Maria est, ipse est Dominus *sapientissimus veritate*. Ipse enim est Dominus, de quo in Psalmo (1) dicitur: *Magnus Dominus noster, et magna virtus eius, et sapientiae eius non est numerus*. O quam sapientissimus Dominus, cuius sapientiam nihil fallere, nihil latere potest, qui omnia manifesta et occulta novit. Omnia utique opera nostra bona et mala, omnia verba nostra bona et mala, omnes cogitationes et omnia desideria nostra bona et mala scit Dominus; unde Petrus Ioannis vigesimo primo (2): *Domine, tu omnia scis*. Ecce, Maria, qualis Dominus est, quam sapientissimus (3) Dominus, qui tecum est. Et quia Dominus sapientissimus sapientissime est tecum, ideo et tu es sapientissima secum, sapientissima es per ipsum. Tu enim signata es per illam Abigail, de qua dicitur primi Regum vigesimo quinto (4): *Eratque mulier illa prudentissima et speciosa*. Maria tam prudentissima, tam

1) Psalm. 146, 5. 2) Vers. 17.

3) B C *potentissimus*.

4) Vers. 3.

sapientissima fuit, quod Anselmus (1) de ipsa audacter dicat: « Omnes thesauri sapientiae et scientiae in Maria ». Dominus ergo tecum, o Maria sapientissima.

Tertio attendite, carissimi, quod Dominus universalis, qui cum Maria est, ipse est Dominus *opulentissimus proprietate,* sicut bene de isto Domino propheta testatur dicens: *Domini est terra et plenitudo eius, orbis terrarum et universi, qui habitant in eo* (2). *Domini* certe *est* non solum *terra et plenitudo eius,* immo etiam caelum et plenitudo eius. *Tui* enim, *Domine, sunt caeli, et tua est terra* (3), quia *caelum caeli Domino* (4). Domini ergo huius omnia sunt propria, caelum et terra, corporalia et spiritualia, omnis natura, omnis gratia, omnis caelestis gloria, omnia sunt Domini propria. Dominus ergo ditissimus est, sicut etiam Apostolus ait ad Romanos decimo (5): *Idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.* Ecce, Maria, quantus Dominus est, quam opulentissimus Dominus est,

---

1) Homil. 9. circa finem.
2) Psalm. 23, 1.
3) Psalm. 88, 12.
4) Psalm. 113, 16.
5) Vers. 12.

qui tecum est! Et quia Dominus opulentissimus, opulentissime tecum est, et ideo et tu opulentissima sive ditissima secum es, ita ut vere tibi dici possit illud Proverbiorum trigesimo primo (1): *Multae filiae congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* Filia Agnes, filia Caecilia, filia Lucia, filia Agatha, filia Catharina et *multae* aliae *filiae,* multae aliae virgines sanctae et multae aliae animae iustae *congregaverunt divitias* virtutum et gratiarum, divitias meritorum et praemiorum, sed tu, Maria, universis divitiis *supergressa es* excellentissime *universas.* O quam dives est Maria in gloria, quae tam dives fuit in miseria! O quam dives est in caelo quae tam dives fuit in mundo! O quam dives est in anima sua quae tam dives fuit in carne sua! ut etiam beatus Bernardus exclamans, dicat: « O dives in omnes et super omnes, Maria! de cuius substantia modica pars assumta totius mundi suffecit solvere delicta ». Dominus ergo tecum, o Maria opulentissima.

Quarto attendite, carissimi, quod Dominus universalis, qui est cum Maria, ipse est Dominus *indeficientissimus aeternitate;* unde habetis Exodi

---

1) Vers. 29.

decimo quinto (1): *Dominus regnabit in aeternum et ultra;* et in Psalmo (2) de isto Domino dicitur: *Tu autem, Domine, in aeternum permanes.* Ecce, Maria, quantus Dominus est, quam indeficientissimus est qui tecum est, et quia Dominus indeficientissimus indeficientissime tecum est, ideo et tu es indeficientissima in aeternum secum. Tu enim es thronus ille indeficiens, thronus in aeternum, thronus Filii Dei, de quo Deus Pater per prophetam (3) ait: *Thronus eius sicut sol in conspectu meo et sicut luna perfecta in aeternum.* Vere *in aeternum;* unde non solum vere dicimus: *Tu autem, Domine, in aeternum permanes,* sed etiam vere dicere possumus: Tu autem, domina, in aeternum permanes. Quid mirum, si Maria ipsa in Filio suo permaneat in aeternum, cum etiam beneficia Mariae in servis suis permaneant in aeternum? Ait enim beatus Bernardus (4): « In te, o Maria, angeli laetitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inveniunt in aeternum ». Dominus ergo tecum, o Maria indeficientissima.

---

1) Vers. 18. 2) Psalm. 101, 13.
3) Psalm. 88, 38.
4) Serm. 2. in Pentec. n. 4.

Gaude nunc, Maria, gaude. Et nunc Dominus *potentissimus* sic est tecum, quod tu es potentissima secum; Dominus *sapientissimus* sic est tecum, quod tu es sapientissima secum; Dominus *opulentissimus* sic est tecum, quod tu es opulentissima secum; Dominus *indeficientissimus* sic est tecum, quod tu es indeficientissima secum. Eia ergo, potentissima domina, esto nobis impotentibus *auxiliatrix;* eia, sapientissima domina, esto nobis insipientibus *consiliatrix;* eia, opulentissima domina, esto nobis indigentibus *locupletatrix;* eia, indeficientissima domina, esto nobis deficientibus *perpetuatrix* in omni bono.

Lectio IX.

Quod Dominus, de quo dicitur beatae Mariae: DOMINUS TECUM, specialiter est Dominus creaturae rationalis PIISSIMUS, IUSTISSIMUS, CERTISSIMUS ac NOMINATISSIMUS, et talis etiam cum ipso beata Maria.

Consequenter consideremus, carissimi, quod Dominus iste, de quo dicitur: *Dominus tecum*, ipse est Dominus specialiter creaturae rationalis, sicut ipsa rationalis creatura in Psalmo (1) ait: *Domine, Dominus noster* etc. Dominus omnium universaliter, Dominus noster, specialiter; sic utique Dominus noster, sicut dicitur Isaiae trigesimo

1) Psalm. 8, 1.

tertio (1): *Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster. Dominus legifer noster*, in mundo; *Dominus iudex noster*, in iudicio; *Dominus rex noster*, nos coronans in caelo. Iste specialis noster Dominus sic cum Maria fuit, quod etiam ipsam specialem dominam nostram fecit. Quod bene recognoscens beatus Bernardus (2) ait: « Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo Filio nos repraesenta ». Sed ecce, iste specialis noster Dominus, ipse est Dominus *piissimus*, Dominus *iustissimus*, Dominus *certissimus*, Dominus *nominatissimus*. Dominus enim, qui non esset pius in beneficiis, dominus, qui non esset iustus in iudiciis, dominus, qui non esset certus in promissis, dominus, qui non esset nominatus in populis (3), minus reputaretur. Dominus ergo noster est Dominus piissimus liberalitate, Dominus iustissimus aequitate, Dominus certissimus fidelitate, Dominus nominatissimus famositate.

---

1) Vers. 22.

2) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 5.

3) B C *propriis*.

Primo ergo attendite, carissimi, quod Dominus noster specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus *piissimus liberalitate* misericordiae suae infinitae. Ipse enim est Dominus, de quo propheta (1) ait: *Tu, Domine, suavis et mitis* (2), *et multae misericordiae, omnibus invocantibus te. Multae misericordiae* est Dominus in multis beneficiis temporalibus, spiritualibus, aeternalibus, quae ex multa misericordia sua contulit nobis et conferre non cessat. Utinam tantis Domini misericordiis non simus ingrati! Utinam Domino tam misericordissimo simus valde grati cum Isaia, qui de isto Domino ait, sexagesimo tertio (3): *Miserationum Domini recordabor; laudem Domini super omnibus, quae reddidit nobis Dominus.* Ecce, Maria, qualis Dominus est, quam piissimus et misericordissimus Dominus est, qui tecum est! Et quia Dominus misericordissimus misericordissime est tecum, ideo et tu es misericordissima secum, ut vere de te dici possit illud Isaiae decimo sexto (4): *Praeparabitur in mi-*

---

1) Psalm. 85, 5.

2) B continuat: *Si autem tribus personis volumus appropriare.* Cetera desunt usque pag. 131 lin. 17.

3) Vers. 7. 4) Vers. 5.

sericordia solium eius, et sedebit super illud in veritate. Solium divinae misericordiae est Maria, mater misericordiae, in qua omnes inveniunt solatia misericordiae. Nam sicut misericordissimum Dominum, ita misericordissimam dominam habemus. Dominus noster *multae misericordiae est omnibus invocantibus se* et domina nostra multae misericordiae est omnibus invocantibus se. Propter quod optime beatus Bernardus (1) dicit: « Sileat misericordiam tuam, Virgo beata, qui te invocatam in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse »! Dominus ergo tecum, o Maria misericordissima.

Secundo attendite, carissimi, quod Dominus noster specialis, qui est cum Maria, ipse est Dominus *iustissimus aequitate,* sicut bene de isto Domino in Psalmo (2) dicitur: *Iustus Dominus, et iustitias dilexit;* et iterum (3): *Iustus es, Domine, et rectum iudicium tuum.* Iustus certe est Dominus in omnibus iudiciis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo (4) dicitur: *Iustus Dominus in omnibus viis suis.*

---

1) Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 8.
2) Psalm. 10, 8.
3) Psalm. 118, 137. 4) Psalm. 144, 17.

Dominus ita iustus est in omni via iustitiae, quod propter nullam personam declinat a via iustitiae; et ideo bene de isto Domino dicitur Sapientiae sexto (1): *Non subtrahet personam cuiusquam Dominus, qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter est illi cura de omnibus.* Ecce, Maria, qualis est Dominus, quam iustissimus est Dominus tecum! Et quia Dominus iustissimus iustissime est tecum, ideo et tu es iustissima secum. Tu enim es *virga Aaron* (2) *recta, florida* et *fructifera: recta,* immo rectissima, per iustitiam et aequitatem; *florida,* per virginitatem; *fructifera,* per fecunditatem. Quae enim virga esset recta, si non virga Aaron esset recta? Quae anima esset iusta, si non Maria esset iusta? Hoc est etiam quod beatus Bernardus (3) dicit: « Quis, inquit, iustus, si non Maria iusta, de qua ortus est *Sol iustitiae* (4) »? Dominus ergo tecum, o Maria iustissima.

---

1) Vers. 8. — Verba: *qui est omnium dominator* non amplius habentur in codicibus latinis; cfr. De La Haye, Bibl. Max. et Cornel. a Lapide in hunc locum.

2) Num. 17, 8.

3) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 5.

4) Mal. 4, 2.

Tertio attendite, carissimi, quod Dominus noster specialis, qui est cum Maria, ipse est Dominus *certissimus fidelitate* et fidelissimus certitudine, sicut propheta (1) testatur, qui ait: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* Recogitate ergo verba sua, quibus promisit coronam iustis et gehennam iniustis, et scitote, quod Dominus fidelis fideliter verba sua tenebit, fideliter quod locutus est implebit, sicut de isto Domino dicitur Ezechielis trigesimo (2): *Ego Dominus locutus sum et faciam.* Verba utique sua Dominus fidelissimus tam fidelissime tenebit, sicut ipse in Evangelio suo (3) dicit: *Caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Ecce, Maria, qualis Dominus est, quam fidelissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus fidelissimus fidelissime est tecum, ideo et tu es fidelissima secum. Tu enim es illa fidelissima columba Noe (4), quae inter summum Noe et mundum diluvio spirituali submersum, mediatrix fidelissima exstitisti. Corvus infidelis, columba vero fidelis fuit. Sic et Eva infidelis, Maria vero fidelis inventa est. Eva infidelissima mediatrix

---

1) Psalm. 144, 13. 2) Vers. 12.
3) Matth. 24, 35. 4) Gen. 8, 11. et 7.

perditionis, Maria vero fidelissima mediatrix salutis fuit; et ideo bene beatus Bernardus (1) ait: « Fidelis mediatrix Maria, quae salutis antidotum viris et mulieribus propinavit ». Dominus ergo tecum, o Maria fidelissima.

Quarto attendite, carissimi, quod Dominus noster specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus *nominatissimus famositate*. Magni enim nominis est, teste Ieremia (2), qui de Domino isto ait: *Non est similis tui, Domine, magnus tu et magnum nomen tuum*. Magnum utique fama et laude nomen Domini est in omni *populo*, sicut propheta (3) ostendit, dicens: *Reges terrae et omnes populi, principes et omnes iudices terrae, iuvenes et virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini*. — Nominis autem Domini laus et fama non solum ad omnem populum, sed etiam ad omne *tempus* se extendit, sicut per eundem prophetam (4) patet, qui ait: *Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc et usque in saeculum*. Item, nominis Domini laus et fama non solum ad omnem populum, non solum ad

---

1) Serm. in Dom. inf. Oct. Assumt. B. M. V. n. 2.
2) Cap. 10, 6.
3) Psalm. 148, 11. seq. 4) Psalm. 112, 2.

omne tempus, sed etiam ad omnem *locum* se extendit, sicut iam dictus propheta (1) declarans, dicit: *A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.* Ecce, Maria, quantus Dominus, quam nominatus Dominus est, qui tecum est! et quia Dominus nominatissimus seu famosissimus est tecum, ideo et tu es famosissima sive nominatissima secum. Tu enim bene signata es per illam Ruth, de qua legitur (2) sic: *Sit exemplum virtutis in Ephrata, et habeat celebre nomen in Bethlehem,* id est in Ecclesia. O celeberrimi nominis Maria, quomodo posset nomen tuum non esse celebre, quae etiam devote nominari non potes sine nominantis utilitate? Testatur hoc tuus Bernardus (3), dicens: « O magna, o pia, o multum laudabilis Maria! tu nec nominari potes, quin accendas, nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te; tu nunquam sine dulcedine divinitus tibi insita piae memoriae portas ingrederis ». Maria ergo optime signata est etiam per illam famosissimi nominis feminam Iudith, de qua scriptum est (4): *Haec*

---

1) Ibid. v. 3. 2) Ruth 4, 11.
3) Potius Egbert., Serm. paneg. ad B. M. V. n. 6.
4) Iudith 8, 8.

erat in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbum malum. Famosa quidem est Maria propter virtutes et exempla sua tam laudabilia, famosior autem propter misericordias et beneficia sua tam inenarrabilia, famosissima vero propter gratias et privilegia sua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quam esse matrem et virginem et esse Dei matrem? Quid autem mirum, si Maria de tantis millibus misericordiae suae beneficiis famosa est in mundo, quae tam famosa est de unico beneficio suo circa Theophilum exhibito? Ait beatus Bernardus (1): « Famosum tuae benignitatis testimonium est per te restauratus Theophilus, o Maria ». Dominus ergo tecum, famosissima o Maria.

Gaude nunc, o Maria famosissima, gaude nunc, Maria, gaude. Ecce, Dominus *piissimus sic est tecum,* quod tu es piissima secum; Dominus *fidelissimus* sic est tecum, quod tu es fidelissima secum; Dominus *iustissimus* sic est tecum, quod tu es iustissima secum; Dominus *famosissimus* sic est tecum, quod tu es famosissima secum. Eia ergo, *piissima* Maria, nos impios salva per

1) Potius Egbert, loc. cit. n. 2.

tuam misericordiosissimam pietatem; eia, *iustissima* Maria, nos iniustos salva per tuam iustissimam aequitatem; eia, *fidelissima* Maria, nos perfidos salva per tuam certissimam fidelitatem; eia, *famosissima* Maria, nos infames salva per tuam suavissimam famositatem.

Lectio X.

Quod Dominus, de quo dicitur beatae Mariae: DOMINUS TECUM, tam singulariter est cum Maria, ut ipsa eius sit FILIA NOBILISSIMA, MATER DIGNISSIMA, SPONSA VENUSTISSIMA et ANCILLA DEVOTISSIMA.

Post praedicta, carissimi, considerandum est, quod Dominus iste, de quo dicitur: *Dominus tecum,* non solum est Dominus generaliter creaturae universaliter, non solum est Dominus specialiter creaturae rationalis, immo etiam ipse est Dominus singulariter *aulae virginalis* suae sanctissimae genitricis. Maria enim singulariter tam corpore quam anima est aula Domini, domus Domini sanctissima, de qua in Psalmo (1) dici-

---

1) Psalm. 92, 5.

tur: *Domum tuam decet sanctitudo, Domine.* O vere singulariter beatam domum, quae sola tam singulariter talem meruit habere Dominum! Ecce enim, beatus Bernardus (1) ait: « Tu sola digna inventa es, ut in tua virginali aula *Rex regum et Dominus dominantium* (2) *a regalibus sedibus veniens* (3), primam sibi inter filios hominum mansionem eligeret ». Iste singularis Mariae Dominus sic singulariter cum Maria fuit, quod etiam ipsam tam singulariter dominam fecit, quod « nec primam similem visa est, nec habere sequentem » (4), dum ipsa singulariter Domini *filia,* Domini *mater,* Domini *sponsa,* Domini *ancilla* facta est. Maria enim filia Domini singulariter generosa, mater Domini singulariter gloriosa, sponsa Domini singulariter speciosa, ancilla Domini singulariter obsequiosa fuit. Si autem ista tribus personis divinis volumus appropriare, possumus dicere, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, Dominus trinus et unus. Ipse est Dominus Pater,

---

1) Potius Egbert., loc. cit. n. 2.

2) I. Tim. 6, 15. 3) Sap. 18, 15.

4) Bernard., Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 5.

cuius Maria est filia nobilissima; ipse est Dominus Filius, cuius Maria mater dignissima; ipse est Dominus Spiritus sanctus, cuius Maria sponsa venustissima (1); ipse est Dominus trinus et unus, cuius Maria est ancilla subiectissima. Maria certe est filia summae aeternitatis, mater summae veritatis, sponsa summae bonitatis, ancilla summae Trinitatis.

Primo ergo attendite, carissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius *filia nobilissima* est Maria. De isto enim Domino et de ista filia accipi potest quod Booz dixit Ruth tertio (2): *Benedicta es a Domino, filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti.* Vere *benedicta a Domino filia* est Maria, a summo, inquam, Domino, cuius ipsa est filia. O vere nobilissimi Regis nobilissima filia! quae tam multiplici interius ornata es gloria, ut vere de ea dici possit (3): *Omnis gloria eius filiae regis ab intus* etc. Et ideo tanquam verissima Regis filia ad regnum copiosissime est uncta (4), teste beato Bernardo (5),

1) B *fecundissima.* 2) Vers. 10.

3) Psalm. 44, 14.

4) Vat. hic et infra habet *tracta.*

5) Serm. de Assumt. B. M. V. (inter opera Hugon. a S. Vict.), Migne Patr. Lat. t. 177. col. 1214.

qui ait: « Tu filia delicata et omni gratia plena, carissima in deliciis tuis, uncta es ad gloriam decoris tui et in signum dilectionis ». Ista benedicta filia *priorem misericordiam posteriore superavit.* Magna enim erga miseros fuit misericordia Mariae adhuc exsulantis in mundo, sed multo maior erga miseros est misericordia eius iam regnantis in caelo; maiorem namque per beneficia innumerabilia nunc ostendit hominibus misericordiam, quia magis nunc videt hominum innumerabilem miseriam; unde pro splendore prioris misericordiae fuit Maria *pulchra ut luna,* pro splendore vero posterioris misericordiae est *electa ut sol* (1). Nam quemadmodum sol lunam superat magnitudine splendoris, sic priorem Mariae misericordiam superat magnitudo posterioris. Quis est, super quem sol non luceat? Quis est, super quem misericordia Mariae non splendeat? Audi, quid de hoc beatus Bernardus (2) ait: « Quemadmodum sol oritur super bonos et malos indifferenter, sic Maria praeterita non discutit merita, sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam praebet, omnium denique necessitates am-

1) Cant. 6, 9.
2) Serm. in Dom. inf. Oct. Assumt. B. M. V. n. 3.

plissimo miseratur affectu ». Dominus ergo tecum, o Maria, sicut pater cum filia nobilissima.

Secundo attendite, carissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius *mater dignissima* est Maria. De isto Domino et de ista matre dixit Elisabeth Lucae primo (1): *Unde mihi hoc, ut veniat mater Domini mei ad me?* Mater Domini, mater Virgo, mater est dignissima. Ipsa est mater, quae tali filio decentissima; ipsa est mater, cui talis filius decentissimus; ipsa est mater, qua (2) maiorem Deus facere non posset. Maiorem mundum posset facere Deus, maius caelum posset facere Deus, maiorem matrem quam matrem Dei non posset facere Deus. Unde beatus Bernardus (3) ait: « Nec enim decebat Deum alia mater quam virgo, nec virginem alius filius quam Deus », quia nec maior inter matres, nec maior inter filios nasci potuit. Haec itaque est mater *floris misericordiae*, mater *solis iustitiae*, mater *fontis sapientiae*, mater *Regis gloriae*. Mater, inquam, est eius cuius misericordia ad dilectionem, cuius

1) Vers. 43.

2) C *quam*.

3) Homil. 2. super *Missus est* n. 1.

iustitia ad timorem, cuius sapientia ad agnitionem, cuius gloria ad spem nos inducit. Maria ergo est mater eius cuius effective (1) est nostra dilectio per misericordiam, noster timor per iustitiam, nostra agnitio per sapientiam, nostra spes per gloriam, ut vere ipsa dicere possit illud Ecclesiastici vigesimo quarto (2): *Ego mater pulchrae dilectionis et timoris et agnitionis et sanctae spei.* — Sed nunquid solius Christi mater est Maria? Immo vere, quod iucundissimum est, Maria non solum mater est Christi singularis, sed etiam mater omnium fidelium universalis; unde beatus Ambrosius ait: « Si Christus credentium est frater, cur non ipsa, quae genuit Christum, credentium est mater »? Eia carissimi, omnes nunc gaudeamus, omnes nunc gaudendo dicamus: Benedictus frater, per quem Maria est nostra mater, et benedicta mater, per quam Christus est noster frater! Hinc bene Anselmus (3) ait: « Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus »?

---

1) A legit: *Maria ergo est mater cuius effective;* B vero: *Maria ergo est mater, quae effectivum est.*

2) Vers. 24.

3) Orat. 52. (alias 51.) post medium.

Dominus ergo tecum, o Maria, sicut Filius cum matre dignissima.

Tertio attendite, carissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius *sponsa venustissima* est Maria; unde tam de isto Domino, quam de ista sponsa exponi potest quod dicitur Osee secundo (1): *Sponsabo te mihi in iustitia et iudicio et in misericordia et in miserationibus, et sponsabo te mihi in fide, et scies, quia ego Dominus.* Ecce, pulchra sponsa: pulchra *in iustitia et iudicio* respectu sui, pulchra *in miserationibus et misericordia* respectu proximi, pulchra *in fide* respectu Dei. Pulchra utique in iustitia vitae et in iudicio conscientiae, pulchra in misericordia in affectu et in miserationibus in effectu, pulchra in fide, qua credidit omnia credenda supra se et qua credidit omnia perficienda in se, iuxta illud Lucae primo (2): *Beata quae credidisti, quoniam perficientur in te quae dicta sunt tibi a Domino.* Sed ecce, sponsa Spiritus sancti Maria, sicut formosissima est in conversatione, ita etiam dulcissima est in allocutione, sicut dicitur Canticorum

1) Vers. 19. seq.
2) Vers. 45.

quarto (1): *Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua.* O quam melliflua verba saepius distillaverunt dulcissima Mariae labia! Quae etiam bene *lac et mel sub lingua* habuit in duobus verbis, quae ipsa Gabrieli respondit (2). Nonne Maria lac sub lingua habuit, quando lacteum illud continentiae verbum respondit (3): *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Nonne etiam mel sub lingua habuit, quando mellifluum illud obedientiae verbum respondit (4): *Ecce, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum?* De mellifluentia namque huius melliflui verbi « per totum mundum melliflui facti sunt caeli (5) »; Maria insuper mel sub lingua habuit in mellifluis orationibus ad Deum, lac vero sub lingua habuit in lacteis collationibus (6) ad proximum. Eia ergo, quanti decoris et quanti dulcoris est ista sponsa summi Consolatoris! « Quae est, inquit Augustinus (7), quae est virgo tam sancta, ut ad eam venire dignaretur

---

1) Vers. 11.
2) Quae sequuntur usque *Quomodo fiet* desunt in B C.
3) Luc. 1, 34. 4) Ibid. v. 38.
5) Breviar., respons. ad lect. 2. in Nativ. Dom.
6) B *allocutionibus*.
7) Serm. 208. append. (alias 35.) n. 4.

Spiritus sanctus ? tam speciosa, ut eam sponsam eligeret Deus » ? Dominus ergo tecum, o Maria, sicut sponsus cum sponsa delicatissima.

Quarto attendite, carissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius *ancilla devotissima* est Maria, sicut ipsamet testatur, dicens (1): *Ecce, ancilla Domini.* Maria est ancilla Domini Patris, Domini Filii, Domini Spiritus sancti. Quid mirum, si Maria sit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariae sit huius Domini servus secundum assumtam a matre naturam ? Ipse enim in Psalmo (2) confitetur, dicens: *O Domine, quia ego servus tuus, ego servus tuus et filius ancillae tuae.* O quam bona ancilla, o quam bonus ancillae filius ! Heu quot sunt malae ancillae et mali ancillarum filii ! *Sed quid dicit Scriptura? Eiice ancillam et filium eius* (3); legitur Genesis decimo sexto (4), de ancilla Sarae, quod *concepisse se videns, despexit dominam suam.* Mala ergo ancilla Agar de fecunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate fecundatur (5). Ancilla

1) Luc. 1, 38.
2) Psalm. 115, 6.
3) Gal. 4, 30. (Gen. 21, 10.).
4) Vers. 4.
5) *A laetatur.*

illa superba dominam despexit, ancillam istam humilem Dominus respexit, sicut ipsa recognoscens humiliter dicit (1): *Respexit humilitatem ancillae suae.* O anima christiana, Domini ancilla! sic cum Maria amplectere fecunditatem, ut nequaquam deseras humilitatem. Ut ergo de boni operis fecunditate non infleris, sed magis de humilitate fecunderis, attende humilem Mariam, respice humilem Mariam. *Ecce*, ait, *ancilla Domini*; Ambrosius (2): « Vide, inquit, humilitatem, vide devotionem. Ancillam se dicit Domini, quae mater eligitur Domini, nec repentino exaltata promisso est». O vere admiranda humilitas! Ecce, non solum Domini ancilla, sed etiam servorum Domini ancilla quodammodo dignatur esse Maria. Ipsa namque signata est per illam Abigail, pro qua adducenda, cum David nuntios misisset, respondit, sicut legitur primi Regum vigesimo quinto (3): *Ecce, famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei.* Per benedictam ancillam Mariam quasi tot servi loti sunt, quot fideles eius suffragiis a peccatis mundati sunt. Ipsa enim quasi tot servorum Domini pe-

1) Luc. 1, 48.
2) II. in Luc. n. 16.
3) Vers. 41.

dibus aquam obtulit, quot poenitentibus lacrymas compunctionis obtinuit. Dominus ergo tecum, o Maria, tanquam cum ancilla devotissima, Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, Dominus Spiritus sanctus tecum. Unde Bernardus (1): « Pater, inquam, tecum, qui suum Filium facit et tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum miro modo et sibi reserat genitale secretum et tibi servat virginale signaculum. Spiritus sanctus tecum, qui cum Patre et Filio tuum sanctificat uterum. Dominus ergo tecum ». Dominus certe, cuius filia es, qua nulla nobilior; Dominus, cuius mater es, qua nulla mirabilior; Dominus, cuius sponsa es, qua nulla amabilior; Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior unquam fuit nec est nec erit in aeternum. Eia ergo, Domina, quia Dominus tantus ac talis tantum ac taliter est tecum, fac, ut etiam ipse per gratiam sit nobiscum.

---

1) Homil. 3. super *Missus est* n. 4.

Lectio XI.

Quod Maria propter se et propter nos convenientissime aurorae comparatur.

Dominus *tecum*. His dulcissimis verbis ille devotus beatae Mariae Anselmus (1) devote alludens ait sic: « O vere Dominus tecum, cui dedit Dominus, ut omnis natura tantum deberet tibi secum! Maria, obsecro te per gratiam, qua sic Dominus esse tecum et te voluit esse secum, fac propter ipsam secundum eandem ipsam gratiam misericordiam tuam mecum; fac, ut amor tui semper sit mecum et cura mei semper sit tecum; fac, ut clamor necessitatis meae, quamdiu ipsa

1) Orat. 52. (alias 51.) circa medium.

persistit, sit tecum, et respectus pietatis tuae, quamdiu ego subsisto, sit mecum; fac, ut congratulatio beatitudinis tuae semper sit mecum et compassio miseriae meae semper, quantum mihi expedit, sit tecum ». Dominus ergo tecum, o Maria. Tecum, certe tecum: tecum fuit, tecum est, tecum erit; tecum utique sicut *sol cum aurora*, sicut *flos cum virga*, sicut *rex cum regina*. Tecum, inquam, sicut sol cum aurora ipsum praeveniente; tecum sicut flos cum virga ipsum producente; tecum sicut rex cum regina ad ipsum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminosior, Flos omnibus floribus speciosior, Rex omnibus regibus gloriosior est Dominus Iesus Christus. Aurora vero hunc Solem singularissima irradiatione praeveniens, virga hunc Florem mirabilissima emissione producens, regina ad hunc Regem solemnissima processione ingrediens est beatissima Virgo Maria. De his singulis per ordinem videamus.

Dominus tecum. Tecum certe sicut *sol cum aurora* de sole procedente et ortum solis praeveniente et lumine solis diem initiante. Re vera enim aurora mundi Maria a Sole aeterno singulariter praeparata progrediens, eiusdem Solis ortum mirabiliter irradiata praeveniens, diem gratiae tanti Solis mundo feliciter initiavit, testante

Bernardo (1), qui ait: « Sicut aurora valde rutilans in mundo progressa es, o Maria, quando veri Solis splendorem tantae sanctitatis iubare praecurristi, ut vere diem salutis, diem propitiationis, *diem, quam fecit Dominus* (2), a tua claritate initiari dignum fuerit ». Maria ergo est aurora, de qua dicitur Canticorum sexto (3): *Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens?* Bene autem aurorae comparatur Maria tam propter se, quam propter nos: propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria propter se bene comparatur aurorae secundum Scripturam: primo, propter *abscessum noctis culpae;* secundo, propter *progressum lucis gratiae;* tertio, propter *ortum Solis iustitiae;* quarto, propter *locum sedis gloriae;* primum in plenissima eius sanctificatione, secundum in clarissima eius conversatione, tertium in mirabilissima Filii eius generatione, quartum in gloriosissima eius assumtione attendamus.

Primo igitur attendite, carissimi, quod quaedam felix aurora est Maria propter felicem *abscessum noctis culpae* in sui sanctificatione; unde

---

1) Potius Egbert., loc. cit. n. 4.

2) Psalm. 117, 24.

3) Vers. 9.

Iob (1), maledicens nocti, *in qua dictum est: Conceptus est homo,* ait: *Obtenebrentur stellae caligine eius. Exspectet lucem et non videat, nec ortum surgentis aurorae.* Quid hic per *stellas,* quid per *lucem,* quid per *auroram* signatur? Dico, quod per stellas animae sanctorum, per lucem Sanctus sanctorum, per auroram regina sanctorum signatur. *Stellae* utique omnes sancti sunt, qui ordinem morum et disciplinae, cursum quoque fervoris et bonae vitae non relinquunt et sic contra diabolum in pugna tuti sunt; unde de his stellis bene legitur Iudicum quinto (2): *Stellae manentes in ordine et cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt. Sisara* interpretatur (3) *tollens recedentem,* et signat diabolum, qui quemlibet a Deo recedentem tollit. — Per lucem quoque Sanctus sanctorum, Iesus Christus, signatur, sicut ipse ostendit, dicens Ioannis octavo (4): *Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambulat in tenebris.* Sequamur, fratres, sequamur hanc lucem, ne in tenebris ambulantes, cadamus in lutum peccati et in foveam inferni. Sequamur

---

1) Cap. 3, 3. et 9. 2) Vers. 20.

3) Hieron., de Nom. Hebr. (Iudic.)

4) Vers. 12.

autem non claudicando, secundum quod dicitur tertii Regum decimo octavo (1): *Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum.* — Per *auroram* autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo significatur, cuius nativitatem nox originalis culpae non initiavit. Nox enim, cui Iob maledixit, nox, *in qua conceptus est homo*, peccatum originale est, in quo omnes concipimur; unde Psalmista (2): *In peccatis concepit me mater mea.* Quia ergo fere omnes sancti in peccato concipiuntur et in peccato nascuntur, ideo bene hic dicitur, quod *stellae* per hanc noctem *obtenebrantur.* Sed quia Christus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quod nox ista lucem non vidit. Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata, in peccato orta non fuit: ideo non auroram, sed ortum aurorae dicitur nox ista non vidisse. Hoc est contra illos qui ipsam non solum sine peccato natam, sed etiam sine peccato conceptam dicunt, contra quos etiam beatus Bernardus (3) arguens ait: « Si ante conceptum suum Maria

1) Vers. 21. 2) Psalm. 50, 7.
3) Epist. 174. n. 7.

sanctificari non potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum, quod inerat; restat, ut post conceptum in utero iam existens sanctificationem accepisse credatur, quae excluso peccato, sanctam fecerit nativitatem, non tamen conceptionem ».

Secundo attendite, carissimi, quod quaedam felix aurora est Maria propter felicem eius *progressionem in luce gratiae,* iuxta illud (1): *Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens* etc.? Sicut enim lux aurorae progreditur crescendo in claritate, sic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiae et bonae vitae. Progrediebatur utique proficiendo in omnibus virtutibus *universaliter,* ut in omni (2) virtutum claritate esset *quasi aurora consurgens* apud se, *pulchra ut luna* apud proximos, *electa ut sol* apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibusdam virtutibus *specialiter,* de quibus beatus Bernardus (3) sic ait: « Fervebat in quaerenda gratia Mariae caritas, splendebat in carne virginitas, in obsequio humilitas eminebat ». Harum itaque virtutum claritate Maria fuit *quasi aurora con-*

1) Cant. 6, 9. 2) A *omnium.*
3) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 9.

surgens in rutilanti virginitate, *pulchra ut luna* in micanti humilitate, *electa ut sol* in radianti caritate. Felix qui hos tres fulgores, has tres virtutes Mariae secutus fuerit, per quas ipsa Deum et Magistrum omnium virtutum concepit, testante iterum beato Bernardo (1), qui ait: « Hanc invenit gratiam plena iam gratia, ut caritate fervida, virginitate integra, humilitate devota fieret sine virili commixtione (2) gravida, sine muliebri dolore puerpera ».

Tertio attendite, carissimi, quod quaedam felix aurora est Maria propter felicem *ortum solis iustitiae.* Sol namque iustitiae Christus Deus noster, mediante aurora sua Maria, ortus est in mundo, ortus utique absque ullo peccati nubilo; propter quod aurora ista valde rutilans fuit, oriente Sole suo, iuxta illud secundi Regum vigesimo tertio (3): *Sicut lux aurorae, oriente sole, mane absque nubibus rutilat* etc. *Lux aurorae* est gratia et sanctitas Mariae, qua ipsam irradiare dignatus est processurus de ipsa Sol iustitiae. De hoc bene beatus Bernardus (4) ait:

---

1) Loc. cit. n. 12.

2) Textus originalis *cognitione.* 3) Vers. 4.

4) Potius Egbert., Serm. paneg. ad B. M. V. loc. cit. n. 4.

«Recte quidem, o Maria, officium aurorae implesti. Ipse enim Sol iustitiae de te processurus ortum suum quadam matutina irradiatione praeveniens, in te lucis suae radios copiose transfudit». *Lux* huius *aurorae* mirabiliter *rutilabat, oriente Sole,* absque nubibus, id est nascente Christo absque originalis peccati obscuritatibus. Ecce, hic dicitur, quod *sol* absque nubibus oritur, et Exodi tertio (1) dicitur, quod *rubus* absque combustione ignitur, et Danielis secundo (2) dicitur, quod *lapis sine manibus abscinditur.* Quid ergo per solem, quid per ignem, quid per lapidem nisi Christus signatur? Ipse enim est sol illuminans intellectum, ignis accendens affectum, lapis (3) firmans nos contra defectum.

Dico, quod Iesus Christus est *sol illuminans* intellectum, iuxta illud Malachiae quarto (4): *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiae.* Vide ergo, si timeas Dominum; scriptum quippe est (5): *Qui timet Deum nihil negligit.* — Item, Christus est *ignis accendens* affectum; ait enim Apostolus ad Hebraeos (6): *Deus no-*

1) Vers. 2. 2) Vers. 34.
3) Hic et infra A addit *sustentans contra casum.*
4) Vers. 2. 5) Eccle. 7, 19.
6) Cap. 12, 29.

ster ignis consumens est. Hic ignis non solum fuit in rubo uteri virginalis, sed etiam in rubo devoti cordis est. Hunc namque ignem senserunt qui dixerunt, Lucae vigesimo quarto (1): *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis* etc.? — Item, Christus est *lapis firmans* nos contra defectum, si bene fundati fuerimus super ipsum; unde Matthaei septimo (2): *Descendit pluvia et venerunt flumina et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et non cecidit; fundata enim erat supra petram.* Ecce, nec *pluvia* haereticae eloquentiae nec *flumina* mundanae concupiscentiae nec *venti* humanae violentiae nocere possunt domui mentis supra petram Christi fundatae. Quid ergo est, quod sol sine nube oritur, rubus sine combustione ignitur, lapis sine manu abscinditur, nisi quod Christus, qui est Sol veritatis, ignis caritatis, lapis firmitatis sive aeternitatis, ipse concipitur et nascitur sine nube peccati originalis, sine combustione concupiscentiae carnalis, sine manibus amplexus maritalis? In conceptione enim Christi nec peccatum prolis nec concupiscentiam matris nec amplexus patris invenies. Quod autem Virgo sine viro

1) Vers. 32. 2) Vers. 25.

tam miraculose concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huic miraculo mirabilia multa praemisit, sicut beatus Augustinus (1) testatur, qui sic dicit: « Qui scripsit lapideas tabulas sine stilo ferreo, ipse gravidavit Mariam Spiritu sancto; et qui produxit panem in eremo sine aratione, ipse impraegnavit Virginem sine corruptione; et qui fecit virgam sine pluvia germinare, ipse fecit filiam David sine semine generare ».

Quarto attendite, carissimi, quod quaedam felix aurora est Maria propter felicem *locum eius in gloria;* et secundum hoc bene de aurora dicitur Iob trigesimo octavo (2): *Nunquid ostendisti aurorae locum suum?* Iam certe aurora nostra Maria sublimiter locata in caelo locum tenet vicinissimum Soli aeterno. Considerare ergo possumus triplicem Mariae locum notabilem: primus est, quo ipsa Dominum suscepit *spiritualiter;* secundus, quo Dominum concepit *corporaliter;* tertius, quo ipsam Dominus recepit *aeternaliter*. Dico, quod primus locus, quo ipsa Dominum suscepit *spiritualiter,* est *mens* Mariae

1) Serm. 195. append. (alias 18.) n. 6.
2) Vers. 12.

pacificata et quietata, secundum quod in Psalmo (1) dicit: *Factus est in pace locus eius et habitatio eius in Sion,* quod interpretatur (2) vel *speculum* vel *speculatio.* Ecce, quicumque Deum in mente sua habitare, quicumque Deum (3) mente desiderat speculari, oportet, ut ei in pace mentis locum faciat; nam sine pace mentis nemo venit ad speculationem contemplationis; unde Apostolus ad Hebraeos duodecimo (4): *Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* O quis enarrare vel etiam cogitare sufficiat, in qualibus quotidie speculationibus sancta illa Sion, sancta illa mens Mariae fuerit, dum omnia illa mysteria prae omnibus mortalibus sibi nota ferventissima mente revolvit? De hoc bene beatus Hieronymus (5) ait: « Si qua sunt in vobis pietatis viscera, considerate, quo cruciabatur amore, quoque desiderio aestuabat haec Virgo, dum revolveret animo cuncta, quae audierat, quae viderat, quae cognoverat, quantisque movebatur, repleta Spiritu sancto,

---

1) Psalm. 75, 3.
2) Hieron., de Nom. Hebr. (II. Reg.).
3) Verba *in mente* etc. addita sunt ex codicibus.
4) Vers. 14.
5) Epist. saepe cit. n. 13.

caelestium secretorum incitamentis». — Item locus, quo Maria Dominum concepit *corporaliter*, est *uterus* Mariae; de quo accipi potest illud Genesis secundo (1): *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis,* id est Christus de utero Virginis, *ad irrigandum paradisum. Paradisus* specialis est Maria, paradisus universalis est Ecclesia; felix *irrigatio* utriusque paradisi per fluvium ventris Mariae, Iesum Christum, qui ait, Ecclesiastici vigesimo quarto (2): *Dixi, irrigabo hortum plantationum mearum.* Hinc est, quod bene beatus Hieronymus loquens de illis verbis: *Vidi speciosam ascendentem desuper rivos aquarum* (3), ait: «Bene desuper rivos aquarum, quia *super aquam refectionis educaverat* (4) eam Dominus et nutrierat, de qua multi educti rivi *irrigant terram* (5) deliciarum et infundunt *hortum voluptatis* (6)». — Item, locus, quo Mariam Dominus suscepit mansuram in caelo *aeternaliter*, est *locus gloriae*; de quo Dominus ad Iob (7) loquitur: *Nunquid ostendisti aurorae lo-*

1) Vers. 10. 2) Vers. 42.
3) Epist. cit. n. 14. 4) Psalm. 22, 2.
5) Cfr. Gen. 2, 6. 6) Ezech. 36, 35.
7) Iob 38, 12.

cum suum? quasi dicat: non tu, sed ego. Non ad te pertinet ostendere aurorae Mariae locum suum in caelo, sed ad me. Bene autem dicit *suum*, quasi appropriando et discernendo illum ab aliis omnium sanctorum locis. Hinc etiam bene legitur tertii Regum octavo (1): *Intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum.* Hic certe locus est super omnes choros Angelorum; hic denique locus est in caelo dignissimus, testante beato Bernardo (2), qui ait: « Nec in mundo locus dignior virginalis uteri templo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in caelis regali solio, quo Mariam Mariae Filius sublimavit ». — Sic ergo Maria propter se bene comparatur aurorae: primo, propter terminationem noctis culpae in plenissima eius *sanctificatione;* secundo, propter progressum lucis gratiae in clarissima eius *conversatione;* tertio, propter productionem Solis iustitiae in mirabilissima Filii eius *generatione;* quarto, propter appropriationem loci gloriae in gloriosissima eius *assumtione.*

Deinde considerandum est, quod lucidissima Virgo Maria non solum propter se, sed etiam

1) Vers. 6.
2) Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 3.

propter nos bene comparatur aurorae; nam sicut in Scriptura per auroram signatum est, ipsa nobis est ad Deum *mediatrix,* ad angelos *pacificatrix,* ad daemones *defensatrix,* ad nos ipsos *illuminatrix.*

Primo attendite, carissimi, quod aurora nostra Maria nobis est *ad Deum mediatrix,* sicut bene in Psalmo (1) signatum est, ubi dicitur: *Tuus est dies, et tua est nox; tu fabricatus es auroram et solem.* Sicut beatus Gregorius (2) ait: « *Dies* vita iusti, *nox* vero accipitur vita peccatoris ». Et ideo bene *Dominus* filios Israel *praecedebat per diem in columna nubis, per noctem in columna ignis* (3), quia ab ardore irae suae tanquam nubes pios protegit et tanquam ignis impios urit; unde etiam bene sol intelligitur Christus, Sol utique iustitiae, qui illuminat electos et urit reprobos. Graviter quandoque urit in mundo, gravius autem in iudicio, gravissime vero in inferno. De hac triplici ustione intelligi potest illud Ecclesiastici quadragesimo tertio (4): *Tripliciter sol exurens montes,* id est superbos

1) Psalm. 73, 16.

2) Homil. 21. in Evang. n. 3.

3) Exod. 13, 21.

4) Vers. 4.

peccatores. Propter hoc bene mediatrice inter nos et solem iustum indigemus; et ideo bene Psalmista in praedicto versu (1) auroram inter noctem et solem posuit mediam, quae certe etiam ordine naturali media est. Aurora itaque est beatissima Virgo Maria, quae inter noctem et solem, inter hominem et Deum, inter hominem iniustum et Deum iustum optima mediatrix, optima irae Dei refrigeratrix est. Testatur beatus Bernardus (2), dicens: « Securum iam habet homo accessum ad Deum, ubi mediatorem causae suae Filium habet ante Patrem et ante Filium matrem; Filius, nudato corpore, Patri ostendit latus et vulnera; Maria Filio pectus et ubera. Non potest ullo modo fieri repulsa, ubi concurrunt et perorant omni lingua disertius haec clementiae monumenta et caritatis insignia (3) ».

Secundo attendite, carissimi, quod aurora nostra Maria nobis est *ad angelos pacificatrix*, sicut signatum est Genesis trigesimo secundo (4),

---

1) Psalm. 73, 16.

2) Potius Arnald., de Laudib. B. M. V. (Migne, Patr. Lat. t. 189. col. 1726).

3) Verba *omni lingua* etc. addidimus secundum codices.

4) Vers. 26.

ubi legitur, quod angelus, qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque angelo: *Dimitte me, iam enim ascendit aurora,* non dimisit eum Iacob, donec ipsum benedixit. In aurora lucta fuit inter angelum et Iacob, discordia fuit inter angelos et homines. Homo enim peccando offenderat Creatorem; offenso autem Creatore, omnis offenditur creatura, quanto magis illa quae Creatori magis est coniuncta. Illa ergo lucta potuit huius discordiae esse figura. Sed certe adveniente Maria, pacificati sunt angelus atque homo, ita quod in ipsa aurora, in ipsa Virgine Maria, angelicam benedictionem consecutus est homo. Angelus namque Virgini dixit (1): *Benedicta tu in mulieribus,* et per hanc benedictionem Virginis homo consequitur benedictionem pacis et salutis in Filio Virginis, benedictionem utique illam, de qua Apostolus ait ad Ephesios primo (2): *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo,* quam etiam benedictionem ipse benedictus Filius benedictae Virginis confirmabit,

1) Luc. 1, 28.
2) Vers. 3.

quando dicet: *Venite, benedicti Patris mei* (1) etc. Iacob ergo aurorae ascendenti et nos Mariae advenienti gratias agamus pro benedictione, qua cum angelo pacificati sumus. Merito certe per auroram, merito per Mariam homines cum angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus chori angelorum redintegrantur, sicut Anselmus (2) insinuat, dicens: « O femina mirabiliter singularis et singulariter mirabilis! per quam elementa renovantur, inferna remediantur, homines salvantur, angeli redintegrantur ».

Tertio attendite, carissimi, quod aurora nostra Maria nobis est *defensatrix contra daemones,* sicut signatum est Iob vigesimo quarto (3), ubi de homicida et de fure et adultero dicitur: *Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, et ignoraverunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Homicida* diabolus, *fur* diabolus, *adulter* diabolus est: homicida, inquam, est, quia genus humanum occidit; fur, quia quaecumque bona potest, nobis subtrahit; adulter, quia sponsam Dei,

1) Matth. 25, 34.
2) Orat. 52. (alias 51.) circa medium.
3) Vers. 16. seq.

animam, corrumpit. Heu! quanta nobis mala huiusmodi malefici, quanta nobis mala spiritus maligni faciunt! *Perfodiunt* namque *in tenebris* ignorantiae, in tenebris obscuritatis interiores *domos* mentium nostrarum, domos utique, de quibus in Psalmo (1) dicitur: *Deus in domibus eius cognoscetur.* Perfodiunt certe tentationibus perforativis domos illas, in quibus ille libenter habitat, qui dicit Lucae decimo nono (2): *Hodie in domo tua oportet me manere.* Perfossis autem domibus, perforatis usque ad infelicem peccati consensum mentibus, heu! quanta mala malefici isti occidendo, furando, adulterando committunt in animabus. Ad evadenda ergo tanta pericula utinam nobis (3) aurora appareat, utinam nobis Maria succurrat! *Si* enim *subito apparuerit aurora,* si cito nobis advenerit et subvenerit Mariae misericordia, *arbitrantur umbram mortis,* id est, sic timent daemones, sic trepidant, sic fugiunt, sicut homines timent umbram mortis. Propter hoc bene beatus Bernardus ait: « Non sic timent hostes quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aereae pote-

1) Psalm. 47, 4. 2) Vers. 5.
3) B continuat *Mariae gratia succurrat.*

states Mariae vocabulum et exemplum; *fluunt et pereunt sicut cera a facie ignis* (1), ubicumque invenerint crebram huius nominis recordationem, devotam invocationem et sollicitam imitationem ».

Quarto attendite, carissimi, quod aurora nostra Maria nobis est quoad nos ipsos *illuminatrix ad bene operandum.* Operarii namque ab ascensu aurorae incipiunt operari; unde Nehemiae quarto dicitur (2): *Nos ipsi faciemus opus, media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu aurorae, donec egrediantur astra.* Duo nobis necessaria sunt, videlicet, ut bonis operibus insistamus et ut vitiis resistamus; necessarium utique nobis est, ut bonis operibus insistamus; ideo bene aiunt aedificantes: *Nos ipsi faciemus opus.* Quod opus? nisi de quo Apostolus ait ad Galatas sexto (3): *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.* Bene autem dicunt: *Nos ipsi faciemus,* nos ipsi, non nostri vicarii; unde secundae ad Corinthios sexto (4): *In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros.* Sed

1) Psalm. 67, 3.
2) II. Esdr. 4, 21.
3) Vers. 10.
4) Vers. 4.

certe Maria non nutricem aliam, non personam vicariam, sed semetipsam exhibuit Dei ministram, sicut beatus Augustinus (1) testatur, dicens: « Maria absque dubio opere ministratrix Christi exstitit, quem utero gessit partuque profusum aluit et fovit, in praesepio reclinavit et a facie Herodis abscondit fugiens in Aegyptum et omnem infantiam eius pio matris (2) affectu est prosecuta, ita ut usque ad mortem crucis ab eius indubitanter non recesserit consectatu, non solum gressibus pedum, tanquam pro amore Filii, verum etiam imitationem morum tanquam pro reverentia Domini ».

Necessarium est nobis, non solum ut bonis operibus insistamus, sed etiam ut vitiis resistamus; et ideo bene additur de lanceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli contra impetum vitii, contra impugnationem diaboli, carnis et mundi. De his lanceis bene dicitur Ieremiae quadragesimo sexto (3): *Polite lanceas, induite vos loricis. Lorica* iustitiae a malo protegimur, sed *lancea* zeli malum impugnamus. Si

---

1) Potius auctor lib. de Assumt. B. M. V. (inter opera August.) c. 7.

2) B legit *mentis*. 3) Vers. 4.

lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceam irae suae contra te extendet in iudicio; unde Sapientiae quinto (1) dicitur: *Acuet iram diram* (2) *in lanceam.* O qualis bellatrix fuit Maria cum sancta zeli sui lancea! Unde Bernardus (3): « Tu bellatrix egregia primo eum qui primus Evam supplantavit, expugnare viriliter aggressa es ».

Ut ergo bonis operibus fideliter insistamus et malis viriliter resistamus, necessarium nobis est, ut Mariae exemplum inspiciamus, Mariae suffragium imploremus. Tunc quasi ab ascensu aurorae operamur, quando irradiante exemplo et vita Mariae quando irradiante patrocinio et misericordia Mariae, ad bene operandum incitamur. Bene autem operari debemus, *donec egrediantur astra,* hoc est, donec animae nostrae lucidae tanquam astra exeuntes de corporibus evolent ad astra. Sed super omnia astra iam egressa vel adhuc egressura ad astra splendidissimum astrum est aurora nostra Maria, te-

---

1) Vers. 21.

2) Vulgata habet *duram.*

3) Egbert., loc. cit. n. 5. — Pro *Evam* text. original. legit *omnia.*

stante beato Bernardo (1), qui ait: « Tu veri Solis expressissima imago inter millia astrorum Deo assistentium virginali puritate in caelis gloriosa praefulges ». — Sic ergo, carissimi, vidistis, quam convenienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum, o Maria, sicut sol cum aurora, Eia ergo, domina, aurora suavissima, domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem istum, Dominum nostrum, Filium tuum. Amen.

1) Egbert., loc. cit.

Lectio XII.

Quomodo B. Maria sit virga et virga florens.

Dominus tecum. Viso, quomodo Dominus fuit cum Maria sicut sol cum aurora ipsum praeveniente, videamus nunc, quomodo Dominus fuit cum Maria, sicut *flos cum virga florente.* Maria est enim illa virga, de qua dicitur Isaiae undecimo (1): *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet.* His verbis oculum mentis apponamus, et primo ad *virgam,* secundo ad *florem* considerationem nostram dirigamus.

Primo consideremus, carissimi, quod virga ista, virga regia, est Virgo Maria, sicut patet per

1) Vers. 1. seq.

beatum Ambrosium (1), qui beatam Virginem alloquens, inquit: « Tu ipsa, quae Dominum genuisti, ex populo Israel in virgam crevisti, *virga de radice Iesse* (2) surrexisti et floruisti, *virga Aaron fronduisti* (3) et peperisti ». Est autem Maria virga *fumea*, virga *lignea*, virga *aurea*, virga *ferrea*. Maria est virga fumea *incipientibus*, virga lignea *proficientibus*, virga aurea *consummantibus*, virga ferrea *incorrigibilibus* et daemonibus.

Dico, quod Virgo Maria est *virga fumea incipientibus* et poenitentibus. De hac virga dicitur Canticorum tertio (4): *Quae est ista, quae ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae et thuris et universi pulveris pigmentarii? Desertum* est cor peccatoris, quod utique desertum est a gratia et virtutibus; *fumus* autem *aromaticus*, fumus suavis animae, est aspiratio spei veniae. Beata itaque Virgo Maria *per desertum* quasi *virgula fumi ascendit*, quando, ipsa suffragante, cor peccatoris fumum

---

1) Potius Fulgent. Ruspens., Serm. in Purif. B. M. V. n. 4.

2) Isai. 11, 1.

3) Num. 17, 8.

4) Vers. 6.

spei veniae suscipit. Hic autem fumus generatur *ex aromatibus myrrhae* in contritione *et thuris* in confessione *et universi pulveris pigmentarii* in multimoda satisfactione. Nullum piissima Virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatorem despicit, sed quocumque pertransierit, suavissimum spei veniae fumum respergit; unde optime beatus Bernardus (1) sic ait: « Peccatorem, o Maria, quantumcumque foetidum non horres, non despicis, si ad te suspiraverit tuumque interventum poenitenti corde flagitaverit; tu illum a desperationis barathro pia manu retrahis, spei medicamen aspiras (2), ac toti mundo despectum materno affectu amplecteris, foves nec deseris, quousque tremendo Iudici miserum reconcilies ».

Item, Virgo Maria est virga lignea, *virga florida proficientibus;* de hac virga dicitur Numerorum decimo septimo (3), quod virga Aaron, quae utique lignea fuit, flores simul et fructum habuit. Per flores virtutes signantur, quae post transitum diabolicae hiemis in cordibus oriuntur,

1) Egbert., loc. cit. n. 2.

2) *Aspirare* hic idem est atque *infundere, immittere;* cfr. Forcellini, Lexicon etc.

3) Vers. 8.

sicut bene de his floribus dicitur Canticorum secundo (1): *Iam hiems transiit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra. Transeat* ergo *hiems,* transeat torpor et tepor, quo caritas refrigescit, et tunc in terra cordis *flores* virtutum *apparebunt.* O quantum floribus virgo florida abundavit, teste beato Bernardo (2), qui ipsam alloquens ait: « Tu Sanctorum *areola aromatum* (3) a caelesti consita pigmentario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernans es ». Sicut autem per flores virtutes, ita per *fructus* opera virtutum signantur; de his bene Matthaei septimo (4) dicitur: *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Quando ergo in virtutibus et virtutum operibus per exempla et merita Mariae proficimus, tunc virga lignea florida et fructifera nobis est Virgo Maria.

Item, Virgo Maria est *virga aurea perfectis* et contemplativis; de hac virga legitur (5), quod, cum Esther cum duabus puellis ingressa ad regem Assuerum prae nimio stupore *pene exani-*

---

1) Vers. 11. seq.

2) Egbert., loc. cit. n. 4.

3) Cant. 5, 13. 4) Vers. 16.

5) Esth. 15, 5. et v. 17. et 15.

mata fuisset, extendit ad eam rex *virgam auream* ad confortandam ipsam. Esther interpretatur elevata vel *abscondita* (1), et signat animam contemplativam, quam in contemplatione elevat Deus et *abscondit in abscondito faciei suae a conturbatione hominum* (2). Ista per contemplationem ingreditur ad regem Assuerum, ad Regem Christum; *duae puellae*, cum quibus ingreditur, sunt duae vires animae, videlicet intellectiva, quae praecedit per cognitionem, et affectiva, quae sequitur per dilectionem. Anima autem, quae sic ad Christum bene ingressa fuerit, ipsa prae stupore quandoque a se deficit, dum inaccessibilem divinae gloriae claritatem vel terribile divinae iustitiae severitatem attendit. Virga aurea, virga regia est illa aurea, illa regia Virgo Maria: *aurea* quidem charitate, *regia* vero nobilitate; *aurea* quoque per munditiam, *regia* vero per iustitiam; *aurea* insuper per incorruptionem et integritatem virginalem, *regia* vero per dominationem et potestatem regalem. Haec felix virga ad animam contemplativam confortandam clementer extenditur, quando felix Virgo Maria contemplationi et

1) Vide supra pag. 91 notam 1.
2) Psalm. 30, 21.

devotioni eiusdem animae tam pia et tam dulcis ingeritur; et ex hoc ipsa anima contra terrorem divinae iustitiae et ad splendorem divinae gloriae confortatur. Hanc virgam illa contemplativa Anselmi anima ad se extendi desideravit, quando tam devote exclamans dixit (1): « O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quo evadis capacitatem cordis? Nunc praestolare, domina, infirmam animam te sequentem ».

Item, Virgo Maria est *virga ferrea daemonibus* et incorrigibilibus; de hac virga non incongrue accipi potest illud Psalmi (2): *Reges eos in virga ferrea.* O Maria, virga aurea piis, virga ferrea duris, virga aurea hominibus, virga ferrea et dura daemonibus, arceas daemones a nobis! Hoc, domina, petimus et devote petimus, cum Innocentio petente et dicente sic: « Ave, Dei Mater alma, quae ex dignitate, qua Dei mater es, imperare potes angelis et daemonibus! Compesce daemones, ne nobis noceant; praecipe angelis, ut nos custodiant ». — Sic ergo beata Virgo Maria est nobis virga *fumea* in nostra

1) Orat. 52. (alias 51.) circa medium.
2) Psalm. 2, 9.

conversione, virga *florida* in nostra conversatione, virga *aurea* in nostra contemplatione, virga *ferrea* in nostra defensione. Hanc virgam vere contemplans et digne admirans beatus Bernardus (1), ait: « O Virgo, virga sublimis, ad quantam celsitudinem verticem sanctum erigis! Usque ad Sedentem in throno, usque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radices humilitatis ».

Consequenter consideremus, carissimi, *florem* huius virgae, consideremus, inquam, in virga regia, in Virgine Maria, quadruplicem florem, videlicet florem pretiosae *virginitatis*, florem virtuosae *honestatis*, florem miraculosae *fecunditatis*, florem gloriosae *immortalitatis*.

Primo consideremus, carissimi, in Maria florem *pretiosae virginitatis*, qui est ipsa virginitas; de hoc flore dicitur Isaiae trigesimo quinto (2): *Exsultabit solitudo et florebit quasi lilium*. Maria convenienter *solitudo* dici potuit, quae tam libenter solitaria fuit, quam etiam tanquam solitariam angelus libenter visitavit; ideoque bene beatus Ambrosius (3) ait: « Solam in

1) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 4.
2) Vers. 1. 3) II. in Luc. n. 8.

penetralibus, quam nemo virorum videret, solus reperit solam sine comite et solam sine teste ». Quomodo autem ista solitudo, quomodo Maria Virgo exsultaverit, ipsa dicat, ipsam audiamus. *Et exsultavit,* inquit, *spiritus meus in Deo salutari meo.* Haec certe solitudo *floruit quasi lilium* per virginitatem. O lilium angelicum, o flos caelestis! O vere flos caelestis, quem tantum dilexit apis illa supercaelestis! Dicit enim beatus Bernardus (1): « Apis illa, *quae pascitur inter lilia* (2), quae florigeram inhabitat patriam angelorum, quando ad civitatem Nazareth, quod interpretatur *flos* (3), advolavit et ad suave olentem perpetuae virginitatis florem pervenit, illi insedit, illi inhaesit ». Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot sunt virginitatis conditiones et praeconia (4). O quantum huius floris coronae per Mariam sunt multiplicatae! Unde beatus Ambrosius (5) ait: « Cum in toto mundo virgineus

---

1) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 3.

2) Cant. 2, 16.

3) Hieron., de Nom. Hebr. (Matth.).

4) In A adest additamentum de gratiis Deo agendis pro dono virginitatis.

5) Serm. 48. de Sanct. (inter opera Ambros.) n. 1.

flos Maria immarcescibiles coronas innectat et sceptrigeram pudoris aulam immaculato conservet affectu, eousque integritas perseveravit ad palmam, ut in puellis tropaeum sanctitatis arriperet et per vestigia matris Virginis ad caelestem thalamum perveniret ».

Secundo consideremus, carissimi, in Maria florem *virtuosae honestatis* morum et vitae; et de hoc quid ipsa dicat, audiamus; dicat igitur illud Ecclesiastici vigesimo quarto (1): *Flores mei*, inquit, *fructus honoris et honestatis*. O quam pulcher est flos virtuosae, honestae vitae, flos morum et disciplinae! Sed quia pluraliter dicitur *flores mei;* ideo dicamus, quod tot sunt in moribus flores, quot virtutes; tot sunt honestae vitae flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur Canticorum secundo (2): *Flores apparuerunt in terra nostra*. De his etiam dicitur Canticorum primo (3): *Lectulus noster floridus*. Ecce, flores in terra, flores in lecto invenimus. *Terra* est mens activorum, *lectus* autem mens contemplativorum; *terra*, inquam, est mens fructificans in bona actione; *lectulus* autem est

1) Vers. 23. 2) Vers. 12.
3) Vers. 16.

mens quietem fovens in contemplatione. Sive ergo sit mens activa sive contemplativa, semper debet floribus esse virtutum venusta. Hoc quoque notandum est, quod flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis quasi tot habet folia, quot bona et meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quam floridus fuit lectus Mariae, quae in florida vitae honestate florebat omnium virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus (1), dicens: « Tu Sanctorum *areola aromatum* (2), o Maria, a caelesti consita pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, inter quorum pulcherrimos trium in te miramur excellentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa caritatis hi sunt ».

Tertio consideremus, carissimi, in Maria florem *miraculosae fecunditatis*. Hic flos est ipse Filius Virginis, de quo specialiter dicitur (3): *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet* etc. Eia quam pulcher hic flos egressus est sine peccato nascendo et quam misere contritus est quasi peccator moriendo,

---

1) Egbert., loc. cit. n. 4.
2) Cant. 5, 13.
3) Isai. 11, 1.

iuxta illud Iob decimo quarto (1): *Quasi flos egreditur et conteritur!* O quam candidus in egressione et quam rubicundus in contritione fuit flos iste! Flos, inquam, angelis delectabilis, flos hominibus ad vitam perutilis; unde Bernardus (2) ait: « Flos est Filius Virginis, flos *candidus et rubicundus, electus ex millibus* (3), flos, *in quem desiderant angeli prospicere* (4), flos ad cuius odorem reviviscunt mortui ». Felix silva, quae produxit huius floris virgam! Felix magis virga, quae produxit hunc florem in silva! Felix super omnia flos, sine quo nec virga nec silva felix esse potest! Vere felicissimus flos, in quo *spiritus Domini sic requievit* (5), ut sine ipso nullus Spiritus sancti gratiam habere possit! Testatur hoc beatus Hieronymus (6), dicens: « Spiritus sanctus, qui in magna silva humani generis requiem non invenerat, tandem super hunc florem requievit, ita quod absque Christo nec sapiens quis esse potest nec intelligens nec consiliarius nec fortis nec eruditus nec pius nec plenus timoris Domini ». Hic flos, quasi tot ha-

1) Vers. 2.

2) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 4.

3) Cant. 5, 10.

4) I. Petr. 1, 12.

5) Isai. 11, 2.

6) IV. in Isai. cap. 11.

bet folia, quot sunt Christi ministeria (1) et exempla. Si hunc florem habere desideras, virgam floris flectas. Si flos est nimis altus divinitate, virga tamen est flexibilis pietate; et si flos est rarissimus, quia in caelo et in terra non invenitur nisi unicus, est tamen communissimus tanquam flos non in horto clausus, sed in campo omnibus transeuntibus expositus. Et ideo bene potest dicere Christus illud Canticorum secundo (2): *Ego flos campi*, qui bene *flos campi* dicitur non solum propter hoc, quod omnibus patulus exponitur, sed etiam propter hoc, quod sine omni cultura humana producitur. Hoc bene beatus Bernardus (3) notavit, cum dixit: « Campus sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non defossus sarculo, non impinguatus fimo. Sic omnino, sic Virginis alvus floruit, sic inviolata et integra casta Mariae viscera tanquam pascua aeterni viroris florem protulere, cuius pulchritudo non videat corruptionem, cuius gloria in perpetuum non marcescat ».

Quarto consideremus, carissimi, in Maria florem *gloriosae immortalitatis;* de hoc signatum

1) A *mysteria*. 2) Vers. 1.
3) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 4.

esse potest in libro Numerorum decimo septimo (1), ubi dicitur, quod virga Aaron *flores* simul et *fructum* habuit. In virga Aaron recte Virgo Maria potest esse figurata; in *virga* namque Mariae rectitudo, in *flore* autem corporis glorificati pulchritudo, in *fructu* vero animae eius beatitudo potest esse signata. Notandum enim est, quod corpus sive caro floret in iuventute, sicut in Psalmo (2) dicitur: *Mane floreat et transeat.* Flos autem perit in morte, sicut dicitur Isaiae quadragesimo (3): *Exsiccatum est foenum, et cecidit flos.* Refloret autem in gloriosa resurrectione, iuxta illud Psalmi (4): *Refloruit caro mea.* Iste flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot corpus glorificatum habet dotes et praemia. Et certe quidam sancti doctores probabiliter sentire videntur et rationabiliter probare nituntur, et fideles hunc sensum pie amplectuntur, videlicet, quod beata Maria iam cum corpore sit assumta, et corpus iam cum anima sit glorificatum. De hoc namque beatus Augustinus (5) ait (6): « Di-

1) Vers. 8.
2) Psalm. 89, 6.
3) Vers. 8.
4) Psalm. 27, 7.
5) Auctor lib. de Assumt. B. M. V. (inter opera August.) c. 8.
6) Vaticana continuat: « Vera ratione confitendum

gne credimus, laetari Mariam laetitia inenarrabili, anima et corpore in Filio proprio, cum Filio proprio, per Filium proprium, nec ullam sequi corruptionis aerumnam, quam tantum Filium pariendo nulla secuta est integritatis corruptio (1) ». Secundum hoc ergo Maria iam dicere potest: *Refloruit caro mea;* et secundum hoc etiam florem et fructum simul habet: florem, inquam, corporis glorificati et fructum spiritus beatificati; florem utique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum vero in voluptuosa (2) animae beatitudine.

Notandum autem est, quod secundum quadruplicem florem praedictum Virgo (3) Maria quadruplicem simul habuit florem et fructum: simul namque habuit florem *virginitatis* et fru-

---

censeo, Mariam in Christo et apud Christum esse: in Christo, quia *in ipso vivimus et movemur et sumus* (Act. 17, 28); apud Christum, ad gloriam aeternitatis assumtam ». — Hoc et sequens additamentum habetur loco nota 5 cit.

1) Vaticana addit: « quae omnium integram perfectamque genuit vitam; sit cum illo quem in suo gessit utero; sit apud illum illa quae genuit, fovit et aluit, illa Maria Dei genitrix, Dei ministratrix, Dei nutrix et Dei secutrix. De qua quia aliter sentire, quam dixi, non debeo, aliter dicere non praesumo ».

2) A *fructuosa*.

3) B C *virga*.

ctum maternae *fecunditatis;* simul habuit florem *honestatis* et fructum *humilitatis;* simul habuit in prole florem *humanitatis* et fructum *divinitatis;* simul habuit florem *immortalitatis* in corpore et fructum *beatae voluptatis* in anima. Hos igitur flores, carissimi, in virga virginea diligamus et illos novos gaudiorum flores de horto virgineo colligamus, quos vidit, quos collegit, quos nobis commendavit beatus Bernardus (1), cum ad Mariam loquens dixit: « Hortus deliciarum nobis est tuus sanctissimus uterus, o Maria! quia ex eo multiplicis gaudii flores colligimus, quoties mente recolimus, quam magna multitudo dulcedinis immenso orbi inde profluxerit ». O igitur dulcissima Virgo Maria! ecce vere Dominus tecum, sicut flos cum virga ipsum producente. Fac ergo, ut etiam Dominus sit mecum, immo nobiscum, communicesque nobis florem istum, Christum Filium tuum.

1) Egbert., loc. cit. n. 4.

Lectio XIII.

Quomodo B. Maria comparetur reginae in palatium cum rege ingredienti.

Dominus tecum, o domina Domino carissima, Domino familiarissima; *Dominus tecum*, o domina Domino aptissima, Domino dignissima; *Dominus tecum*, tecum certe, secundum quod supra dictum est, sicut *sol* cum aurora ipsum praeveniente, sicut *flos* cum virga ipsum producente, sicut *rex* cum regina in palatium ingrediente. Viso ergo, quomodo Maria sit aurora solem aeternum, Solem iustitiae praeveniens, viso quoque, quomodo Maria sit virga florem aeternum, florem misericordiae proferens, videamus modo, quomodo Maria sit *regina* ad Regem aeternum,

ad Regem gloriae ingrediens. Maria ergo, carissimi, est illa regina, de qua tertii Regum decimo (1) dicitur, quod *ingressa est regina Saba Ierusalem cum comitatu multo et divitiis*. Vere regina est Maria, teste Augustino, qui ait (2): « Hanc vere fateamur reginam caelorum, pro eo, quod Regem peperit angelorum ». Sed quia de hac regina disserui in Sermone (3): *Astitit regina* etc., ideo nunc de eius ingressu disserendum est. Considerandum ergo est, quod Mariam *egredientem, progredientem, ingredientem* et *supergredientem* invenimus. Egressus eius est *naturae*, progressus *gratiae*, ingressus *gloriae*, supergressus *superabundantiae*. Egressa est nascendo, progressa proficiendo, ingressa perveniendo, supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstaculo, supergressa sine termino.

Primo considera, carissime, quod invenimus Mariam *egredientem* per nativitatem suam *sine peccato*. Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur Proverbiorum vigesimo quinto (4):

---

1) Vers. 1. seq.

2) Serm. 208. append. (alias 35. de Sanct.) n. 2.

3) Vide Praefationem.

4) Vers. 4.

Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum. Rubigo ablata fuit *de argento,* quando ab originali peccato Maria sanctificata fuit in utero, et certe sic egressa est sicut *vas purissimum.* Hic distinguendum est vas *purum,* vas *purius,* vas *purissimum.* Vas *purum* in egressu fuit quicumque ex utero sic sanctificatus processit, quod tamen fomes tam ad mortale quam ad veniale peccatum in ipso remansit, sicut quidam (1) dicunt fuisse in Ieremia. Vas autem *purius* in egressu fuit quicumque ex utero sic sanctificatus processit, quod in ipso fomes, secundum quod ductivus est ad effectum mortalis peccati, exstinctus fuit, sed ad veniale remansit, sicut in beato Ioanne Baptista, de quo canit Ecclesia (2): « Ne levi saltem maculare vitam famine posset (3) ». Vas vero in egressu *purissimum* beata Virgo fuit, quae ex utero sic sanctificata processit, quod in ea, ut creditur, fomes ad

1) Vide Bonav., III. Sent. d. 3. p. I. a. 1. q. 3.

2) Breviar. in festo S. Ioan. Bapt., Hymn. ad Matut. ante emendationem; nunc legitur: « Ne levi posses maculare vitam Crimine linguae ». — Hymnus iste attribuitur Paulo Diacono.

3) Forcellini, Lexicon etc.: « *Famen,* verbale a for, faris; verbum, sermo ».

effectum tam mortalis, quam venialis peccati non remansit. Propter quod bene beatus Bernardus (1) ait: « Ego puto, quod copiosior benedictio sanctificationis in eam descenderit, quae non solum ortum eius sanctificaverit, verum etiam vitam ipsius deinceps ab omni peccato custodiret immunem ». Ablata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex utero vas purum in Ieremia, vas purius in Ioanne Baptista, vas purissimum in Maria.

Secundo considera, carissime, quod invenimus Mariam *progredientem per gratiam* sine exemplo; unde Canticorum sexto (2): *Quae est ista quae progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol.* His tribus luminibus, videlicet aurorae, lunae et soli, bene comparatur Maria propter tria in ipsa lucidissime excellentia. Fuit enim in carne et mente eius excellenter lucida *virginitas*, fuit in virginitate eius excellenter lucida *fecunditas*, fuit in fecunditate eius excellenter lucida *singularitas*. Aurora refrigerativa et avibus grata fuit ista Virgo beata; ipsa enim virginitate sua carnis ardorem refrigeravit, teste

1) Epist. 174. n. 5.
2) Vers. 9.

beato Bernardo (1), qui sic ait: « Tu ardorem vetitae concupiscentiae virtute castitatis in tua virginea carne eatenus exstinxisti, ut is, in cuius conspectu nec astra munda sunt, tantae munditiae carnem tuam iudicaverit, ut eam divinae puritati agglutinare non despexerit ». Ipsa etiam virginitate sua avibus caeli, id est angelis Dei, grata fuit, quia, ut Hieronymus (2) ait, « semper est angelis cognata virginitas ». Propter hoc bene legitur Genesis trigesimo secundo (3), quod angelus in aurora benedixit Iacob. Hic Iacob spiritum castum potest signare, qui fratrem suum, id est corpus suum, debet supplantare (4). Hic non solum a Patre, sed etiam ab angelo benedicitur in aurora, hoc est in castissima Virgine Maria, cui angelus dixit Lucae primo (5): *Benedicta tu in mulieribus*. — Item, *pulchra ut luna* fuit Virgo Maria in luminosa *virginitatis fecunditate*. Pulchritudo enim lunae consistit in lumine recepto a sole. Pensa igitur, quam pulchra

1) Egbert., loc. cit. n. 5.

2) Epist. 9. ad Paul. et Eustoch. (inter opera Hieron.) n. 5.

3) Vers. 29.

4) Gen. 27, 36. et Osee 12, 3.

5) Vers. 28.

luna fuerit Maria, quando aeternus ille Sol totus receptus et conceptus fuit in ipsa. Maria ergo est illa luna, in cuius plenitudine ille vir Ecclesiae rediit, de quo Proverbiorum septimo (1) dicitur: *In die plenae lunae reversurus est in domum suam.* Beata Virgo fuit luna plena, quando ei dictum fuit: *Ave, gratia plena.* — Item, *electa ut sol* fuit Maria in lucidissima *fecunditatis singularitate,* quando non homo purus, non angelus verus, sed ipse Dei Filius, ipse Sol iustitiae tabernaculum suum posuit, dum in Maria conceptus fuit. Valde certe singulare fuisset, si virgo purum hominem concepisset; multo autem singularius fuisset, si virgo angelum concepisset; sed supra omnia singularissimum fuit, quod virgo Deum concepit, Deum peperit. Propter quod bene beatus Augustinus (2) sic ait: « Merito beata Maria singulari a nobis praeconio extollitur, quae singulare commercium praebuit mundo, cum tantum se ad caeli fastigia sublimavit, ut Verbum apud Deum manens (3) de superna caeli arce susciperet ». Beata igitur Virgo Maria progressa

---

1) Vers. 20.
2) Serm. 208. append. (alias 35. de Sanct.) n. 4.
3) Cfr. Ioan. 1, 1.

est *quasi aurora consurgens* in imitanda carnis et mentis virginitate; *pulchra ut luna* in admiranda Virginis fecunditate; *electa ut sol* in adoranda partus virginalis divinitate.

Tertio considera, carissime, quod invenimus Mariam *ingredientem ad gloriam caelestem* sine obstaculo. Quis enim obstare posset tantae reginae cum tanto comitatu ingredienti? Ipsa namque signata est per reginam Saba, de qua dicitur tertii Regum decimo (1): *Et ingressa Ierusalem multo cum comitatu et divitiis, camelis portantibus aromata et aurum infinitum nimis et gemmas pretiosas.* Considera in his verbis gloriam Mariae ingredientis in caelestem Ierusalem; considera, dico, ingredientis *excellentiam,* ingredientis *potentiam,* ingredientis *opulentiam.* Considera excellentiam in principatu, potentiam in comitatu, opulentiam in apparatu. Considera certe *excellentiam principatus* nostrae reginae Mariae in eo, quod dicitur: *Regina Saba,* quod interpretatur *clamor* (2). Maria enim est regina mundi, ubi est clamor gemebundus; est etiam re-

1) Vers. 2.

2) Hugo a S. Charo in Ps. 38, 7: « *Sabaim* interpretatur convertentes et *clamantes* ».

gina caeli, ubi est clamor iucundus. Clamant enim in caelo, sicut Apocalypsis quarto (1) dicitur: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens.* Haec et ipsa regina clamantium cum ceteris clamantibus clamare non cessat, testante Augustino (2), qui ait: « Tu Maria, concivis caeli civibus, sine fine coniuncta choris angelicis archangelisque sociata, indefessa voce: *Sanctus, Sanctus, Sanctus* clamare non cessas ». Haec utique est regina, quam Psalmista (3) describens, ait: *Astitit regina a dextris tuis.* Hanc reginam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicumque ei in mundo servierint fideliter; unde beatus Bernardus (4): « Praecessit nos regina nostra, praecessit, et tam gloriose suscepta est, ut fiducialiter sequantur dominam servi clamantes (5): *Trahe me post te* ». — Item, considera in ingressu reginae nostrae *potentiam comitatus* ipsam stipantis, in eo quod dicitur: *comitatu multo.* Ingressa enim est Maria caelestem Ierusalem *cum comitatu multo* potentium ange-

---

1) Vers. 8.
2) Serm. 208. append. n. 11. 3) Psalm. 44, 10.
4) Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 1.
5) Cant. 1, 3.

lorum; unde beatus Hieronymus (1) ait: « Legimus, quam saepe ad funera et sepulturas quorumlibet sanctorum angelos advenisse et animas electorum usque ad caelos cum hymnis atque laudibus detulisse ». Et post pauca: « Quanto magis credendum est, militiam caelorum cum suis agminibus festive obviam venisse genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse et usque ad thronum olim sibi ante mundi constitutionem paratum cum laudibus et canticis spiritualibus perduxisse »! — Item, considera in Maria *opulentiam meritorum* in apparatu munerum pretiosorum; attulit namque secum *aurum infinitum* dilectionis Dei et proximorum, *gemmas pretiosas* virtutum et donorum, *aromata* bonorum operum et exemplorum. Parum est, quod de thesauris Mariae dico respectu eius quod beatus Bernardus (2) Mariam alloquens, ait: « In manibus, inquit, tuis sunt omnes thesauri miserationum Domini. Absit, ut cesset manus tua; neque enim tua gloria minuitur, sed augetur, cum poenitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumun-

---

1) Epist. saepe cit. n. 8.

2) Potius Petr. Dam., Serm. 44. (1. in Nativ. B. M. V.) circa finem.

tur ». Ingressa est igitur mater Domini ad gloriam tanquam regina caelorum, ingressa est cum divitiis innumerabilium meritorum.

Quarto considera, carissime, quod invenimus Mariam *supergredientem omnes sanctos* in superabundantia meritorum et praemiorum sine termino, iuxta illud Proverbiorum trigesimo primo (1): *Multae filiae congregaverunt divitias, tu supergressa es universas. Supergressa es* utique, supergressa es certe in *natura*, supergressa es in *gratia*, supergressa es in *gloria universas* filias, universas animas, universas intelligentias angelicas, o Maria. — Dico, quod Maria in *natura* supergressa est universas filias hominum, dum quod natura non admittit, virgo concepit et virgo peperit, iuxta illud Isaiae septimo (2): *Ecce, virgo concipiet et pariet filium.* Et non solum hoc, quod virgo filium, sed etiam quod Deum Filium peperit, super omnem naturam est. Ideo Hieronymus (3) bene sic ait: « Quod natura non habuit, usus nescivit, ignoravit ratio, mens non capit humana, pavet caelum, stupet terra, creatura etiam omnis miratur caelestis, hoc to-

1) Vers. 29. 2) Vers. 14.

3) Epist. cit. n. 5.

tum est quod per Gabrielem Mariae divinitus nuntiatur et per Christum adimpletur ». — Item, supergressa est Maria in *gratia* universas animas sanctorum, dum non solum gratia plena, sed etiam superplena fuit, teste Gabriele, qui prius dixit (1): *Ave, gratia plena;* et postea subiunxit: *Spiritus sanctus superveniet in te.* Si iam gratia plena fuit, ergo quidquid sibi superveniens postea Spiritus sanctus contulit, in hoc utique plus quam plena fuit; unde beatus Bernardus (2) ait: « Veniente iam Spiritu sancto plena sibi, eodem quoque superveniente nobis superplena et supereffluens fit Maria ». — Item, supergressa est Maria in *gloria* universas intelligentias angelicas; ipsa enim est *thronus* ille *sapphireus,* qui, sicut Ezechielis primo (3) legitur, *super firmamentum* angelicum exaltatus est. Propter quod etiam bene beatus Bernardus (4) ait sic: « Ascendit plane Maria super omne humanum genus, ascendit usque ad angelos, sed et ipsos quoque transcendit et caelestem omnem supergreditur creaturam ».

---

1) Luc. 1, 28. et 35.
2) Serm. 2. in Assumt. B. M. V. n. 2.
3) Vers. 26.
4) Serm. in Nativ. B. M. V. n. 9.

Sic ergo, carissimi, Maria *egressa* et *progressa* et *ingressa* et *supergressa* est: egressa, inquam, est *nascendo* ad vitam miserorum; progressa est *proficiendo* in gratia privilegiorum; ingressa est *perveniendo* ad regnum caelorum; supergressa est *excedendo* gloriam omnium beatorum. Ecce, igitur, dulcissima Virgo Maria, ecce, vere *Dominus tecum* sicut sol cum aurora progrediente, sicut flos cum virga florente, sicut rex cum regina ingrediente. O igitur aurora suavissima, fac, ut etiam nobiscum sit Sol sapientiae! O virga sublimissima, fac, ut etiam nobiscum sit flos gratiae! O regina potentissima, fac, ut etiam nobiscum sit Rex gloriae, Dominus noster Iesus Christus, Filius tuus. Amen.

Lectio XIV.

Quod b. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiae, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiae suae et ob magnitudinem gloriae suae.

Benedicta tu in mulieribus. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitae innocentiam merito per *Ave* salutatur; ostensum quoque est, quomodo propter copiosissimam gratiae affluentiam merito *gratia plena* commemoratur; ostensum insuper est, quomodo propter specialissimam Dei praesentiam merito *Dominus secum* fore insinuatur. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter gratissimam personae suae reverentiam *benedicta in mulieribus* nuntiatur.

Ecce, igitur, gloriosus ille archangelus Gabriel gloriosam illam Virginem Mariam salutans gloriosa salutatione ipsam decentissime consummavit in benedictione, dicens: *Benedicta tu in mulieribus.* Hanc sententiam tractans beatus Hieronymus (1) ait: « *Benedicta tu in mulieribus,* id est benedicta plus quam omnes mulieres. Ac per hoc quidquid maledictionis infusum est per Evam, totum abstulit benedictio Mariae ». Dicat ergo Gabriel, dicat: *Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta, inquam, propter plenitudinem *gratiae* in te venerandae, benedicta propter celsitudinem *personae* ex te incarnandae, benedicta propter multitudinem *misericordiae* per te praestandae, benedicta propter magnitudinem *gloriae* super te cumulandae.

Primo pensate, carissimi, quod vere benedicta est Maria propter *plenitudinem gratiae in ipsa venerandae,* sicut apte ostendit Gabriel, dicens (2): *Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Benedicta tu, quia plena gratia es tu. *Invenisti enim gratiam apud Dominum* (3), et ideo es benedicta apud Domi-

1) Epist. cit. n. 5.
2) Luc. 1, 28. 3) Ibid. v. 30.

num; unde beatus Bernardus (1) optime de hac Mariae benedictione ait: « Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inter mulieres, inventrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis ». Benedicta ergo tu Maria propter gratiam, benedicta, inquam, propter gratiam *cordis,* propter gratiam *oris,* propter gratiam *operis.* Benedicta utique in corde propter gratiam donorum, benedicta in ore propter gratiam labiorum, benedicta in opere propter gratiam morum. — Vere benedicta est Maria propter gratiam cordis, propter gratiam *donorum in corde,* propter quam cor eius fuit deliciosissimum sicut paradisus Dei, ita ut de hac benedictione merito intelligi possit illud Ecclesiastici quadragesimo (2): *Gratia sicut paradisus in benedictionibus;* ibi dicit Interlinearis (3): « Fructificans diversas species virtutum ». De his felicibus gratiarum et virtutum benedictionibus Apostolus dicit ad Ephesios primo (4): *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo.* Si ergo gratia mentem humanam in benedictionibus virtutum deliciosam facit *sicut paradisus*

1) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 5.

2) Vers. 17.

3) Apud Lyranum in hunc locum. 4) Vers. 3.

radisum Dei, quanto magis deliciosissima mens, deliciosissima anima Mariae fuit *sicut paradisus* Dei *in benedictionibus* Spiritus sancti? Immo certe paradisus Dei non solum mente, sed etiam ventre fuit Maria, continens in se *lignum vitae* (1), Iesum Christum. Unde beatus Bernardus (2) ait: « Vere paradisus Dei tu es, quae mundo lignum vitae contulisti, de quo qui manducaverit vivet in aeternum ». Heu! quam longe est ab hac benedictione Mariae cuiuscumque mens non est paradisus Dei in benedictionibus gratiae, sed est sentina diaboli in maledictionibus malitiae! Talis enim, sicut in Psalmo (3) dicitur, *dilexit maledictionem et veniet ei, et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.*

Item, carissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, sed etiam propter gratiam *labiorum oris,* iuxta illud Psalmi (4): *Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum.* O quanta in orationibus devotissimis, quanta in collationibus utilissimis gratia in labiis Mariae semper fuit! O quanta ad homines, quanta ad angelos,

1) Gen. 2, 9.

2) Egbert., Serm. panegyr. ad B. M. V. n. 4.

3) Psalm. 108, 18.

4) Psalm. 44, 3.

quanta ad Deum gratia semper fuit in labiis Mariae! Ipse namque Deus verba labiorum eius libenter audivit, testante beato Bernardo (1), qui ipsam alloquens dicit: « Cui placuisti ex silentio iam magis placebis ex verbo, cum ipse tibi clamet e caelo: *O pulchra inter mulieres* (2), *fac me audire vocem tuam* ». Eia quam verissima, quam pudicissima, quam disciplinatissima, quam sincerissima semper fuerunt Mariae labia! Et ideo vere *benedixit* eam *Deus in aeternum* (3). Heu! quam longe ab hac Mariae benedictione illi sunt, quorum labia labiis Mariae tam dissimilia sunt, illi, inquam, in quorum labiis non *gratia diffusa*, sed malitia confusa est; propterea non benedixit, sed maledixit et maledicet eos Deus in aeternum.

Item, carissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, non solum propter gratiam labiorum oris, sed etiam propter *modum conversationis*. Et de hac benedictione accipi potest illud quod dicitur Ieremiae trigesimo primo (4): *Benedicat tibi Dominus, pulchritudo iustitiae, mons sanctus! Mons san-*

---

1) Homil. 4. super *Missus est* n. 8.

2) Cant. 1, 7. et 8, 13.

3) Psalm. 44, 3.

4) Vers. 23.

ctus est Maria sancta, quae bene mons dicitur propter excellentiam meritorum, propter altitudinem vitae et morum. Hic est mons, de quo, sicut in Daniele (1) legitur, *lapis sine manibus abscissus est,* dum Christus de Maria sine opere maritali natus est. Pulchritudo huius montis, *pulchritudo iustitiae,* pulchritudo vitae et morum Mariae tanta fuit, ut merito in Canticis (2) de ipsa dici possit: *Tota pulchra es, amica mea. Pulchra* utique in vita, pulchra in morum disciplina, et *tota pulchra.* Tota, certe tota; quomodo tota? Audi Hieronymum (3); ait enim sic: « Quidquid in Maria gestum est totum puritas et simplicitas, totum gratia et veritas fuit, totum misericordia et *iustitia,* quae *de caelo prospexit* (4) ». Tali pulchritudini Mariae Dominus merito benedixit. Heu! quam longe est ab ista benedictione Mariae quicumque talis est in opere, quod, sicut Mariae dicitur: *Benedicat tibi Dominus, pulchritudo iustitiae,* sic ei dici potest: Maledicat tibi Dominus, turpitudo iniustitiae. O quanta maledictio erit, cum dicetur (5): *Discedite a me, maledicti, in*

---

1) Cap. 2, 45.
2) Cant. 4, 7.
3) Epist. saepe cit. n. 9.
4) Psalm. 84, 12.
5) Matth. 25, 41.

ignem aeternum. — Ecce, videmus, o carissima Maria, quia tu es vere benedicta propter plenitudinem gratiae, benedicta, inquam, propter gratiam conscientiae et donorum, benedicta propter gratiam linguae et labiorum, benedicta propter gratiam vitae et morum.

Secundo, pensate, carissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter *celsitudinem suae benedictae prolis,* propter benedictum fructum sui ventris. Merito enim terra illa benedicta est, quae tam benedictum fructum profert; unde Psalmus (1): *Benedixisti, Domine, terram tuam. Terra* ista est Maria, de qua in eodem Psalmo (2) dicitur: *Veritas de terra orta est.* Veritas est Christus, qui ait (3): *Ego sum via et veritas et vita.* Benedicta ergo est haec terra propter *benedictum fructum;* benedicta est Maria propter benedictum Filium; unde beatus Bernardus (4) dicit: « Non quia tu benedicta, ideo *benedictus fructus ventris tui,* sed quia ille te *praevenit in benedictionibus dulcedinis* (5), ideo tu benedicta ».

1) Psalm. 84, 2.
2) Vers. 12. 3) Ioan. 14, 6.
4) Homil. 3. super *Missus est* n. 5.
5) Psalm. 20, 4.

Igitur Maria propter prolem piam benedicta est, benedicta, inquam, a *Domino,* ab *angelo,* ab *homine.* Propter prolem utique benedicta est a *Domino* benedictionem eius operante, ab *angelo* benedictionem eius nuntiante, ab *homine* benedictionem eius prophetante. — Vere benedicta propter prolem est Maria *a Domino* benedictionem eius operante sive donante. Hoc bene signatum est secundi Regum sexto (1), ubi legitur, quod *benedixit Dominus domui Obededom propter arcam. Obededom* interpretatur *servus sanguineus* (2), et bene signat Christum, qui servus noster factus est, serviens nobis miseris usque ad sanguinem. Propter nos enim servus, propter nos quoque sanguineus factus est Christus, sanguineus in dorso propter flagella, sanguineus in capite propter spinas, sanguineus in latere propter lanceam, sanguineus in manibus et pedibus propter clavos. Huius servi domus fuit Maria, de qua in Psalmo (3) dicitur: *Replebimur in*

---

1) Vers. 11.

2) Cfr. e. gr. Cornel. a Lapide in II. Reg. 6, 10: « *Obededom* Hebr. idem est quod *serviens, colens,* vel *operans rubrum* » etc.

3) Psalm. 64, 5.

bonis domus tuae. Arca in hac domo locata etiam Christum signat; Christus enim servus noster, Christus arca nostra est. In arca fuit *urna aurea et manna* (1). *Arca* sancta carnem Christi sanctissimam, *urna aurea* animam Christi pretiosissimam, *manna* vero divinitatem Christi dulcissimam signat. Propter hanc arcam, propter Iesum Christum, Filium Mariae, Dominus benedixit domui Mariae. O vere domus benedicta, ex qua omnium processit vita! Ait enim Augustinus (2): « Benedicta tu in mulieribus, quae vitam viris et mulieribus peperisti ».

Item, carissimi, propter prolem benedicta est Maria non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam *ab angelo* benedictionem eius nuntiante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus (3) dicit: « Tecum in corde, tecum in ventre ». Ideoque benedicta tu secum, quia sic est tecum. Tecum utique, tecum, non tantum sicut Creator cum creatura, sed etiam sicut partus cum paritura. Propter partum enim

1) Hebr. 9, 4.
2) Serm. 120. append. (alias 21. de Temp.) n. 4.
3) Serm. 194. append. (alias 18. de Sanct.) n. 1.

benedicta es *ante partum*, propter partum benedicta es *in partu*, propter partum benedicta es *post partum*. Vere benedicta, quae sic partum effudisti, quod ante partum et post partum virgo permansisti, et ideo praecipue benedicta dici meruisti, quia non hominem purum, non angelum verum, sed hominum et angelorum Dominum peperisti. Propter quod bene ait Beda (1) sic: « Vere benedicta in mulieribus quae sine exemplo muliebris conditionis cum decore virginitatis gavisa est honore parentis, quodque matrem Virginem decebat, Deum et Dei Filium procreavit ».

Item, carissimi, benedicta propter prolem est Maria non solum a Domino benedictionem eius operante, non solum ab angelo benedictionem eius nuntiante, sed etiam *ab homine* benedictionem eius prophetante, sicut patet in Elisabeth, quae *exsultante in utero eius infante, repleta Spiritu sancto* prophetando exclamavit, dicens (2): *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.* Ideo utique benedicta, quia *benedictus fructus ventris tui,* sicut ager ideo benedi-

---

1) Homil. in festo Annunt. B. M. V., int. homil. hiemal. de Sanctis.

2) Luc. 1, 42.

ctus, quia benedictus est eius fructus. Maria enim, fratres, est ager ille benedictus, de quo dicitur Genesis vigesimo septimo (1): *Ecce, odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* De hoc beatus Hieronymus (2) ait sic: « Bene *ager plenus* dicitur, quia Maria *plena gratia* pronuntiatur, de cuius utero credentibus fructus vitae processit ». O vere ager super omnes agros benedictus propter fructum! O vere mater super omnes matres benedicta propter Filium! secundum quod etiam exclamans beatus Augustinus (3) ait: « O femina super feminas benedicta! quae virum omnino non novit et virum suo utero circumdedit ». — Ecce, vidimus, o dulcissima Maria, quia tu propter benedictum fructum ventris tui es vere benedicta benedictione divina et angelica et humana. Heu! quam longe ab ista benedictione Mariae sunt qui propter maledictum fructum operis sui maledictionem incurrunt divinam, angelicam et humanam, dum maledicti a Deo, maledicti ab angelis, maledicti ab hominibus erunt in aeternum.

---

1) Vers. 27.

2) Epist. cit. n. 11.

3) Sermo 119. append. (alias 9. de Temp.) n. 3.

Tertio pensate, carissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter *multitudinem misericordiae suae.* Ipsa namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur (1): *Benedicta es a Domino, filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti! Prior* Mariae *misericordia* fuit quam exhibuit, dum adhuc viveret in mundo; *posterior* vero eius misericordia est quam iam amplius quam mille ducentos annos exhibuit de caelo. Posterior utique *priorem superavit,* quia ista illam multitudinem innumerabilium beneficiorum excessit. Quis aestimare possit, quam inaestimabiliter Maria propter misericordiam suam sit benedicta, cum inaestimabilis sit eius misericordia? Et quis aestimare potest, quam inaestimabilis sit Mariae misericordia, propter quam ipsa tam inaestimabiliter est benedicta! Hinc beatus Bernardus (2) exclamans, dicit: « Quis misericordiae tuae, o benedicta, *longitudinem, latitudinem, sublimitatem* et *profunditatem* (3) queat investigare »? Benedicta ergo est Maria pro multiplici misericordia, quam iam homo recipit et

1) Ruth 3, 10.
2) Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 8.
3) Eph. 3, 18.

recepit. Benedicta utique est, quia per eam *Deus homini placabilis* est; benedicta quoque est, quia per eam *homo Deo acceptabilis* est; benedicta insuper est, quia per eam *diabolus homini superabilis est.* — Dico, carissimi, quod Maria benedicta est, quia per eam *Deus homini placabilis est,* sicut signatum est in Abigail, de qua legitur primi Regum vigesimo quinto (1), quod cum David offensus occidere vellet Nabal stultum, Abigail occurrens offenso placavit eum. Qui placatus dixit: *Benedictum eloquium tuum, et benedicta tu, quae prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem et ulciscerer me manu mea.* Nabal stultus signat peccatorem; omnis enim peccator stultus est. Sed heu! sicut dicitur Ecclesiastae primo (2): *Stultorum infinitus est numerus.* Abigail Mariam signat, interpretatur enim *patris mei exsultatio* (3). O quanta Patris caelestis in Maria et Mariae in Patre caelesti fuit exsultatio, cum ipsa dixit (4): *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo!* Sicut autem Abigail dominam nostram, sic David Dominum nostrum signat. David

1) Vers. 32. et 33. 2) Vers. 15.
3) Hieron., de Nom. Hebr. (I. Reg.).
4) Luc. 1, 47.

autem offensus est Nabal stulto, quando Dominus offensus est homini impio. David Nabal stulto per Abigail placatur, quando Dominus impio per Mariam reconciliatur. Abigail placavit David verbis et muneribus, Maria placat Dominum precibus et meritis. Abigail ultionem temporalem, Maria vero aeternalem convertit, dum illa humanum, ista vero divinum gladium avertit. Propter hoc bene ait beatus Bernardus (1): « Nemo, domina, tam idoneus, qui gladio pro nobis manum obiiciat, ut tu, Dei amantissima, per quam primum suscepimus misericordiam de manu Domini Dei nostri ».

Item, carissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam *homo Deo acceptabilis* est, eo quod per ipsam benedictam homo benedictus est. Unde bene Isaiae decimo nono (2) dicitur, quod *erit Israel benedictio in medio terrae, cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus* etc. *Medium terrae, cui benedixit Dominus,* dici potest beata Virgo, in quo terrae medio inchoata est salutis

1) Egbert., loc. cit. n. 1.
2) Vers. 24. et 25.

nostrae benedictio iuxta illud Psalmi (1): *Deus autem, Rex noster, ante saecula operatus est salutem* etc. De hoc terrae medio beatus Bernardus (2) sic ait: « Maria mirabili proprietate terrae medium appellatur; ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium saeculorum respiciunt et qui habitant in caelo et qui in inferno et qui nos praecesserunt et qui nos sequuntur. Illi qui sunt in caelo, ut resarciantur, qui in inferno, ut eripiantur, qui praecesserunt, *ut prophetae fideles inveniantur* (3), qui sequuntur, ut glorificentur ». In hoc ergo benedicto terrae medio benedictus est Israel, benedictus est Dei populus, dum per benedictam Dei matrem Deo est acceptus. Quid mirum, si per benedictam Mariam benedicta et accepta Deo fit creatura rationalis, cum etiam per ipsam benedicta sit creatura universalis? Unde Anselmus (4) exclamans dicit: « O Virgo benedicta et superbenedicta! per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura a Creatore, sed etiam Creator a creatura ».

---

1) Psalm. 73, 12.

2) Serm. 2. in Pent. n. 4. 3) Eccli. 36, 18.

4) Orat. 52. (alias 51.) circa medium.

Item, carissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Dominus homini placabilis est, non solum quoque benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam *diabolus homini superabilis* est; unde ipsa per illam Iudith signata est, de qua dicitur (1): *Benedixit te Dominus in virtute sua, qui* (2) *per te ad nihilum redegit inimicos nostros*. Inimici nostri sunt daemones, quos beata Virgo *ad nihilum redegit,* dum et in se et in multis aliis vires eorum confregit, sicut beatus Bernardus (3) testatur, cum ait: « Tu bellatrix egregia, omnis ante faciem tuam militia spiritualium nequitiarum in fugam est conversa ». Fugiamus ergo, fratres, et confugiamus ad auxilium matris Domini in omnibus vexationibus et impugnationibus diaboli. Ipsa namque est inimicis animarum nostrarum *terribilis, ut castrorum acies ordinata* (4). Et quia, heu! multiplex est nostra miseria, pro qua benedictione Mariae indigemus et misericordia, ideo hanc benedictionem invocemus cum beato Bernardo (5),

---

1) Iudith 13, 22. 2) Vulgata *quia.*
3) Egbert., loc. cit. n. 5. 4) Cant. 6, 3.
5) Serm. 4. in Assumt. B. M. V. n. 9.

qui sic ait: « Sit pietatis tuae, Virgo benedicta, ipsam, quam apud Deum meruisti, gratiam notam facere mundo, reis veniam, aegris medelam, pusillis corde robur, afflictis consolationem, peregrinantibus (1) adiutorium et liberationem sanctis tuis precibus obtinendo ». — Ecce, vidimus, o dulcissima Maria, quia tu es vere benedicta pro tua multiplici misericordia; benedicta, inquam, es, quia per te Deus homini placatur, benedicta es, quia per te homo Deo gratificatur, benedicta, quia per te diabolus ab homine superatur. Heu! quam longe ab hac Mariae benedictione est cuicumque Deus placatus non est, quicumque Deo gratus non est, quicumque a diabolo subiugatus est, et ideo talis a Deo maledicendus est.

Quarto pensate, carissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter *magnitudinem gloriae suae,* iuxta illud Ezechielis tertio (2): *Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini* est gloriosa mater Domini, quae vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici; *benedicta,* inquam, est de loco, quo Filius eius apud ipsam requievit *in utero,* benedicta quoque est de loco, quo ipsa apud eum

---

1) Edit. Migne *periclitantibus.* 2) Vers. 12.

requiescit *in caelo.* Uterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum (1) dicentem sic: « Nec in mundo locus dignior virginalis uteri templo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in caelis regali solio, in quo Mariam Filius Mariae sublimavit ». Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam, benedicta utique propter gloriam suam *sublimissimam, copiosissimam, stabilissimam;* benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate, benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. — Dico, carissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam *excellentissimam dignitate.* De hac enim benedictione accipi potest verbum Psalmi (2) dicentis: *Benedices coronae anni benignitatis tuae.* Nota, quod est annus *aequanimitatis,* annus *severitatis* et annus *benignitatis.* Primus est annus militantium (3) in mundo, secundus eiulantium in inferno, tertius exsultantium in caelo. Primus annus habet dies et noctes, secundus habet noctes et non dies,

1) Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 3.

2) Psalm. 64, 12.

3) Ita legendum videtur cum edit. Peltier; Vaticana et codices habent *exsultantium.*

tertius habet dies et non noctes. Dico, quod primus annus habet dies et noctes, id est bonos et malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies et noctes in hoc anno, quot sunt boni et mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est solos peccatores noctibus tenebrosiores. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, id est solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in caelo. In primo anno aequanimitatis boni et mali aequanimiter tolerantur, in secundo anno severitatis mali severissime cruciantur, in tertio anno benignitatis boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicta *corona* est benedicta Virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni, quia ipsa est corona omnium sanctorum in caelo. Corona enim super caput locari solet, sic Maria super capita omnium sanctorum locata est, desuper capita omnium sanctorum exaltata est, sicut testatur beatus Hieronymus (1) dicens: « Exaltari meruit super choros angelorum et pervenit ultra, quam nostrae humilitatis est natura ». Filius certe Mariae est summa sancto-

1) Epist. cit. n. 7.

rum corona, Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam utique, de qua beatus Bernardus (1) ait: « Non est nobis hic *manens civitas,* sed eam *inquirimus* (2), ad quam hodie Maria pervenit benedicta ».

Item, carissimi, benedicta est Maria non solum propter gloriam eius excellentissimam dignitate, sed etiam propter gloriam eius *copiosissimam immensitate,* cuius copia tanta est, quod ad omnes diffunditur; et ideo merito ab omnibus benedicitur, secundum quod de ipsa per significationem dicitur libro Iudith decimo quinto (3): *Benedixerunt eam omnes una voce dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Benedixerunt eam* utique *omnes;* nota, quod dicitur *omnes;* nam omnis est signum universale, requirens tria appellata. Et ecce, quasi tria appellata sunt: Deus, angelus, homo, qui Mariam benedixerunt. Deus utique benedixit Mariam, Pater benedixit eam, Filius benedixit eam, Spiritus sanctus benedixit eam, omnes

1) Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 1.
2) Hebr. 13, 14. 3) Vers. 10.

tres personae benedixerunt eam. Angelus etiam benedixit Mariam: prima enim hierarchia benedixit eam, secunda benedixit eam, tertia benedixit eam, omnes angeli benedixerunt eam. Homo quoque benedixit Mariam: coniugati benedixerunt eam, viduae benedixerunt eam, virgines benedixerunt eam, omnes benedixerunt eam. Benedixerunt autem eam dicentes: *Tu gloria Ierusalem* triumphantis, gloria, inquam, omnium sanctorum; *tu laetitia Israel* Deum contemplantis, laetitia, inquam, omnium angelorum; *tu honorificentia populi* peregrinantis, honorificentia, inquam, omnium in mundo iustorum. Benedictus ergo sit dulcissimus Filius tuus, o Maria, qui de copiosissima benedictione tua tanta praestat bona in caelo et in terra, ut tam angeli quam homines vere gratulari possint cum Anselmo (1), qui ait: « Haec tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictae Mariae pervenerunt ».

Item, carissimi, Maria non solum benedicta est propter gloriam eius sublimissimam dignitate, non solum benedicta est propter gloriam eius copiosissimam immensitate, immo etiam benedicta est propter gloriam eius *stabilissimam perpetui-*

1) Orat. 52. (alias 51.) ante medium.

tate. Ipsa namque per domum illam signatur, de qua primi Paralipomenon decimo septimo (1) dicitur: *Te, Domine, benedicente, benedicta erit in perpetuum.* Vere *in perpetuum,* sicut etiam in Psalmo (2) dicitur: *Propterea benedixit te Deus in aeternum.* Sic ergo, o dulcissima Virgo Maria, tu es vere in mulieribus et super mulieres, immo et super viros, immo etiam super angelos benedicta; benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiae, quam invenisti, benedicta propter celsitudinem personae, quam genuisti, benedicta propter multitudinem misericordiae, quam exhibuisti, benedicta propter magnitudinem gloriae, quam percepisti. Te invocamus, te imploramus, te oramus cum beato Bernardo, qui te benedictam orans dicit (3): « Fac, o benedicta, per gratiam, quam invenisti, per praerogativam, quam meruisti, per misericordiam, quam peperisti, ut qui mediante te fieri dignatus est particeps infirmitatis et miseriae nostrae, te quoque intercedente participes nos faciat beatitudinis et gloriae suae. Amen ».

---

1) Vers. 27. 2) Psalm. 44, 3.
3) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 5.

Lectio XV.

Quod Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia.

B*enedicta tu in mulieribus.* De benedictione nostrae Virginis benedictae adhuc dicamus, adhuc audiamus. Felix Maria benedicta, infelix omnis anima maledicta, maledicti omnes, quibus dicetur (1): *Discedite a me maledicti in ignem aeternum.* Maledicta certe omnis anima vitiosa, benedicta vero tu Maria virtuosa. Maledictionem per septem vitia capitalia mundus incurrit, benedictionem autem per virtutes contrarias Maria obtinuit. *Benedicta* ergo *tu in mulieribus,* o

1) Matth. 25, 41.

Maria, benedicta utique pro *humilitate* contra superbiam, benedicta pro *caritate* contra invidiam, benedicta pro *lenitate* contra iracundiam, benedicta pro *strenuitate* contra acediam, benedicta pro *liberalitate* contra avaritiam, benedicta pro *sobrietate* contra gulam, benedicta pro *castitate* contra luxuriam.

Primo audiamus, carissimi, quomodo benedicta sit Maria pro *humilitate* contra superbiam. Superbi enim maledicti sunt, sicut scriptum est (1): *Increpasti superbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis.* Contra hanc superbiae maledictionem Maria obtinuit humilitatis benedictionem; unde ipsa per vallem illam signari potest, de qua secundi Paralipomenon vigesimo (2) dicitur: *Vocaverunt locum illum vallem benedictionis.* Si omnis humilis est quaedam vallis Dei, iuxta illud Isaiae (3): *Omnis vallis exaltabitur,* quanto magis vallis fuit Maria, quae tanta fuit humilitate profunda! Quid mirum, si ipsa fuit vallis vallium, quae fuit humillima humilium? O quantis haec vallis benedicta benedictionibus est exaltata pro humilitate sua tam *profunda,* tam *utili,* tam

1) Psalm. 118, 21.
2) Vers. 26. 3) Cap. 40, 4.

grata. Unde beatus Augustinus (1) ait: « O vere beata humilitas Mariae quae Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, caelos innovavit, mundum purificavit, paradisum aperuit et hominum animas ab inferis liberavit »! Vallis, quanto humilior, tanto receptibilior est aquarum; sic et Maria gratiarum. Vallis autem irrigationes aquarum recipit quandoque a superiori, quandoque ab inferiori: a superiori quidem per pluvias a monte defluentes, ab inferiori per aquas de fonte effluentes. Similiter humilis Maria quasi de superiori et inferiori, quasi de monte et de fonte irrigata est, dum de divina et humana Filii sui natura tantae gratiarum benedictio infusa est. Haec itaque est benedictio, de qua legitur Iudicum primo (2), quod, cum Axa diceret patri suo: *Da mihi benedictionem, dedit ei pater suus irriguum superius et inferius.* Axa Mariae typum gerit, quae irriguam a Patre caelesti benedictionem suscepit; dedit enim ei Deus Pater *irriguum superius* in *Christi divinitate*, *inferius* vero in *Christi humanitate;* item, superius in *mente,* inferius in *ventre;* item, superius in *caritate Dei,* inferius in *caritate*

---

1) Serm. 208. append. (alias 35. de Sanct.) n. 10.
2) Vers. 15.

proximi; item, superius in *contemplatione,* inferius in *actione.* Vel certe Pater eius caelestis dedit ei benedictionem ineffabilis irrigui superius in *caelis,* inferius in *terris,* ut in caelis benedictionem gloriae, in terris vero benedictionem gratiae possidens benedicta esset tam in caelo quam in terra, secundum quod beatus Bernardus (1) innuens dicit: « Memento, Maria, quod Christus maledictionem pertulit crucis, qui te suam matrem benedixit in caelis. Sed et in terris ab angelo benedicta et a cunctis generationibus terrae merito beata praedicaris ».

Secundo, carissimi, audiamus, quomodo benedicta est Maria pro *caritate* contra invidiam. Invidi namque maledicti sunt, sicut de invido Cain dicitur Genesis quarto (2): *Maledictus eris super terram, quae aperuit os suum et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.* Contra hanc invidiae maledictionem Maria obtinuit caritatis benedictionem; unde ipsa per Saram bene signari potest, de qua Dominus dixit Genesis decimo septimo (3): *Benedicam ei, et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum.* Sara interpretatur

1) Homil. 3. super *Missus est* n. 8.
2) Vers. 11. 3) Vers. 16.

carbo (1). Hoc bene Mariae convenit, quae tanquam carbo ardore caritatis ignita fuit. Propter quod etiam ipsa bene per *rubum ardentem* signatur, per quam fideli cuilibet benedictio gratiae ministratur; unde Deuteronomii trigesimo tertio (2) dicitur: *Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph.* Ioseph interpretatur *augmentum* (3), et significat quemlibet fidelem divina gratia adauctum. Benedictus rubus et benedictus qui per incarnationem *apparuit in rubo*, per quem tanta super capita fidelium venit benedictio. Et o vere benedictus carbo tam benedictam flammam producens! benedicta Maria tam benedictam prolem gignens. *Ex illa*, inquit Dominus, *dabo tibi filium, cui benedicturus sum.* Pensa ergo, quantam Maria ad Deum habuerit caritatem, cum Deus Filius eius sit corporaliter. Pensa etiam, quantam ad proximum caritatem habuerit, cum bonus proximus filius eius sit spiritualiter; si autem filii eius sumus, ergo et fratres Filii eius sumus. Et ideo bene de ista benedicta Matre dicit Anselmus (4): « O benedicta et exaltata,

---

1) Hieron., de Nom. Hebr. (Iosue).
2) Vers. 16. 3) Hieron., loc. cit. (Gen.).
4) Orat. 52. (alias 51.) circa medium.

non tibi soli, sed etiam nobis, quid est, quam magnum est, quam amabile est, quod video per te evenire nobis, quod videns gaudeo, quod gaudens dicere non audeo? Si enim tu, domina, es mater Dei, nonne et alii filii tui sunt fratres Dei »?

Tertio, carissimi, audiamus, quomodo benedicta sit Maria pro *lenitate* et *mansuetudine* contra iracundiam. Iracundi enim maledicti sunt, sicut scriptum est Genesis quadragesimo nono (1): *Maledictus furor eorum, quia pertinax, et indignatio eorum, quia dura.* Contra hanc irae maledictionem Maria obtinuit mansuetudinis benedictionem. Cuius re vera mansuetudo tanta fuit, quod non solum propria ira caruit, sed etiam iram Domini ad mansuetudinem convertit; unde ipsa bene per illam Abigail signatur, cui David dixit primi Regum vigesimo quinto (2): *Benedictum eloquium tuum, et benedicta tu, quae prohibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem et ulciscerer me manu mea.* Proprium est hoc mansuetorum mansuetis verbis frangere iram offensorum, iuxta illud Proverbiorum decimo quinto (3): *Responsio mollis frangit iram.* Mansueta Abigail man-

1) Vers. 7.

2) Vers. 32-33.

3) Vers. 1.

suetam Mariam signat. Vis nosse, quam mansueta fuerit Maria? Audi beatum Bernardum (1): « Revolve, inquit, diligentius evangelicae historiae seriem universam, et si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas et accedere verearis. Quod si plena magis omnis pietatis et gratiae, plena mansuetudinis et misericordiae inveneris, quae ad eam pertinent, gratias age ei qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione providit, in qua nihil possit esse suspectum ». David Christum signat, qui per mansuetissimam Mariam mansuescit et placatur, ne se de peccatore per mortem aeternam ulciscatur. Omnis ergo anima morti aeternae obnoxia anhelare non cesset ad tantam Mariae mansuetudinem, pro qua ipsa est merito benedicta. Dicat ergo omnis spiritus moribundus, dicat cum Anselmo (2) dicente sic: « O tu benedicta super mulieres, quae angelos vincis puritate, sanctos superas pietate! anhelat moribundus spiritus meus ad tantae benignitatis respectum, sed erubescit ad tanti nitoris aspectum ».

---

1) Serm. in Dom. infr. Oct. Assumt. B. M. V. n. 2.
2) Orat. 50. (alias 49.).

Quarto, audiamus, carissimi, quomodo benedicta sit Maria pro *strenuitate* contra acediam. Acediosi enim maledicti sunt, quia opera Dei strenue et fideliter non agunt; unde dicitur Ieremiae quadragesimo octavo (1): *Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter.* Contra torporis maledictionem Maria obtinuit rigoris benedictionem. Ipsa namque per illam Iahel signata esse potest, quae clavo Sisaram interfecit, propter quod Iudicum quinto (2) dicitur: *Benedicta inter mulieres Iahel* etc. Iahel interpretatur *ascendens* (3), quod convenit Mariae, quae non sicut acediosi descendit, sed strenue de virtute in virtutem, de inferioribus ad superiora semper ascendit, iuxta illud Canticorum tertio (4): *Quae est ista quae ascendit per desertum sicut virgula fumi?* Ista benedicta Iahel quid facit? Certe clavo tabernaculi Sisaram interfecit; Sisara *exclusio gaudii* (5) interpretatur, et bene signat diabolum, qui a gaudio caelesti exclusus etiam alios excludere festinat, immo heu! nos omnes excluserat per matrem humani generis, cuius exclusionis maledictio exclusa est per be-

---

1) Vers. 10. 2) Vers. 24.
3) Origen., Homil. 5. super Iudic. n. 5.
4) Vers. 6. 5) Hieron., de Nom. Hebr. (Iudic.).

nedictam matrem Salvatoris; unde bene venerabilis presbyter Beda (1) ait: « Benedicta tu inter mulieres, per cuius partum virgineum a natis mulierum maledictio primae matris exclusa est »! Sed quid per clavum signatur, quo caput Sisarae perforatur? Quis est clavus iste, nisi rigor disciplinae? Quid enim est rigor disciplinae acediosis, nisi quasi quidam clavus in oculis? Rigor utique disciplinae clavus est diabolum acerrime pungens, clavus est diabolum rigidissime configens. Benedicta utique Iahel caput Sisarae clavo interficiente confixit, quando benedicta Maria virtutem satanae rigore disciplinae in se exstinxit. *Benedicta* ergo *inter mulieres Iahel*, benedicta inter mulieres Maria. Inter quas mulieres? Audi Bedam (2), qui dicit: « Non solum benedicta tu in mulieribus, sed inter mulieres benedictas maiori benedictione specialiter insignis ».

Quinto, audiamus, carissimi, quomodo benedicta sit Maria pro *liberalitate* contra avaritiam. Avari enim maledicti sunt, sicut dicitur secundae Petri secundo (3): *Cor exercitatum avaritia ha-*

---

1) Homil. in solemn. Deiparae, quando salutavit Elisabeth, inter homil. aestiv. de Sanct., ante medium.

2) Ibid. paulo ante. 3) Vers. 14.

bentes, maledictionis filii etc. Contra hanc avaritiae maledictionem Maria meruit largitatis et profusionis benedictionem. Ipsa namque tanquam vera fontana semper fuit effluens, semper larga, et ideo vere benedicta, iuxta illud Proverbiorum quinto (1): *Sit vena tua benedicta.* In temporalibus vena ista Maria plus quam larga fuit, quia large et perfecte omnia contempsit; unde secundum expositionem Haymonis (2) « beata Dei genitrix *lunam sub pedibus* (3) habuit, quia cuncta temporalia despexit ». O quantae gratiae per hanc venam ad homines defluxerunt! Sit ergo, o Ecclesia, *vena tua benedicta*, per quam tibi tanta affluunt bona. Vere vena nobilis, vena Spiritu sancto plena, vena fontis vitae, vena salutis nostrae est Maria. Per hanc namque venam fons vitae ad nos venit, et per hanc ad fontem vitae, Iesum Christum, etiam nos venimus, et ideo vere est benedicta; unde beatus Bernardus (4) ait: « Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inventrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis, ut per te suscipiat nos qui per te datus est nobis ».

---

1) Vers. 18. 2) Comment. in Apoc. c. 12.
3) Apoc. 12, 1.
4) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 5.

Sexto, audiamus, carissimi, quomodo benedicta sit Maria pro *sobrietate* contra gulam. Gulosi namque maledicti sunt, sicut patet in gula primorum parentum (1), pro qua et ipsi et totum genus humanum maledictionem incurrerunt. Contra hanc gulae maledictionem Maria obtinuit abstinentiae et omnis temperantiae benedictionem. Merito enim contra maledictiones gulae in paradiso materiali abundaverunt benedictiones temperantiae in paradiso spirituali, iuxta illud Ecclesiastici quadragesimo (2): *Gratia quasi paradisus in benedictionibus*. Tanta gratiarum copia in Maria abundavit, ut etiam ipsa gratiosa Virgo gratia quodammodo dici possit. Haec autem *gratia*, videlicet gratiosissima Virgo Maria, fuit *quasi paradisus in benedictionibus;* sicut enim in paradiso materiali gula Evae meruit maledictiones poenarum, sic in paradiso spirituali temperantia Mariae meruit benedictiones gratiarum. Unde Augustinus (3) ait: « Maledictio Evae in benedictionem mutatur Mariae ». Sicut autem gula Evae non solum maledictionem in anima, sed

---

1) Gen. 3, 6. et 16. seqq.

2) Vers. 17.

3) Serm. 194. append. (alias 18. de Sanct.) n. 1.

etiam in corpore, non solum maledictionem spiritualem, sed etiam corporalem incurrit, sic temperantia Mariae non solum benedictionem in anima, sed etiam in corpore, non solum benedictionem spiritualem, sed etiam corporalem obtinuit. Maledictio enim Evae gulosae fuit parere cum dolore, benedictio autem Mariae temperatae fuit parere sine dolore, teste beato Bernardo (1), qui ait: « *Benedicta tu in mulieribus*, quae illam generalem maledictionem evasisti, qua dictum est (2): *In dolore paries filios*; et nihilominus illam qua secutum est (3): *Maledicta sterilis in Israel*; ac singularem consecuta es benedictionem, ut nec sterilis maneas nec cum dolore parias ».

Septimo, audiamus, carissimi, quomodo benedicta est Maria pro *castitate* contra luxuriam. Luxuriosi namque maledicti sunt, sicut Deuteronomii vigesimo septimo (4) dicitur: *Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui, et dicet omnis populus: Amen.* Contra hanc incontinentiae maledictionem Maria meruit continentiae benedictionem,

1) Homil. 3. super *Missus est* n. 7.
2) Gen. 3, 16.
3) Exod. 23, 26; Deut. 7, 14.
4) Vers. 20.

sicut signatum potest esse Iudith decimo quinto (1), ubi dicitur: *Benedixerunt eam omnes una voce dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quae fecisti viriliter et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris et post virum tuum alium nescieris. Ideo manus Domini confortavit te, et eris benedicta in aeternum.* In hac castae Iudith benedictione potest benedictio Mariae non solum signari, sed etiam per locum a maiori probari. Si enim sic benedicta est vidua casta, quanto magis virgo casta, et maxime talis virgo, quae et Deum parere et certe sic parere meruit, quod virginitatem non amisit! Propter quod bene Beda (2) dicit: « Benedicta est incomparabiliter quae et divini germinis gloriam suscepit et coronam virginitatis servavit ». Notandum autem est, quod in Scriptura invenimus benedictam *coniugatam,* benedictam *viduam,* benedictam *virginem.* Benedicta coniugata fuit Sara, de qua dicitur Tobiae nono (3): *Dicatur benedictio super*

---

1) Vers. 10. seq.

2) Homil. in solemn. Deiparae, quando salutavit Elisabeth, ante medium.

3) Vers. 10.

uxorem tuam; benedicta autem vidua fuit Iudith, sicut ostensum est; de vidua quoque benedicta in Psalmo (1) dicitur: *Viduam eius benedicens benedicam;* benedicta vero virgo fuit Maria, testante angelo, qui dixit: *Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta ergo quae coniugalem, benedicta magis quae vidualem, benedicta maxime quae virginalem amaverit castitatem. Benedicta certe quae cum Sara et Susanna (2) fuerit casta coniugaliter, benedicta magis quae cum Iudith et Anna (3) fuerit casta vidualiter, benedicta maxime quae cum Maria fuerit casta virginaliter. Propter quod bene beatus Augustinus (4) dicit: « Bonum Susannae in coniugali castitate laudamus, sed tamen ei bonum viduae Annae ac multo magis Virginis Mariae anteponimus ». Vere dignum et iustum est hoc, dignum est, ut benedicta sit quae cum viro suo virum alium non novit; iustum est, ut magis benedicta sit quae nec cum viro suo nec post virum alium novit; dignum et iustum est, ut maxime benedicta sit quae nec suum nec alium virum novit et tamen virum tam immensum con-

---

1) Psalm. 131, 15.
2) Dan. 13, 23. 3) Luc. 2, 36. seq.
4) De Bono coniug., c. 8. n. 8.

cepit. Ideoque bene Augustinus (1) exclamans dicit: « O femina super feminas benedicta, quae virum omnino non novit et virum utero suo circumdedit »!

Sic igitur, carissimi, benedicta pro humilitate, benedicta pro caritate, benedicta pro lenitate, benedicta pro strenuitate, benedicta pro liberalitate, benedicta pro sobrietate, benedicta pro castitate Maria merito fuit, quae humilitate excellentissima, caritate opulentissima, lenitate patientissima, strenuitate ferventissima, largitate effluentissima, sobrietate abstinentissima, virginitate continentissima fuit. Eia ergo, tu tam multipliciter benedicta, tu tam feliciter superbenedicta Maria, oramus, ut pro tua benedictione nos miseros absolutos ab omni maledictione dignos reddas divina benedictione. Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum etc.

---

1) Serm. 194. append. (alias 18. de Sanct.) n. 3.

Lectio XVI.

Quis et qualis sit fructus ventris beatae Mariae.

B*enedictus fructus ventris tui.* Ostensum est supra (1), quomodo Maria propter purissimam vitae innocentiam merito per *Ave* salutatur, quomodo propter copiosissimam gratiae affluentiam, merito *gratia plena* commemoratur, quomodo propter familiarissimam Dei praesentiam *Dominus secum* fore insinuatur, quomodo propter dignissimam personae suae reverentiam merito *benedicta in mulieribus* nuntiatur; ostendendum autem nunc est, quomodo propter utilissimam prolis suae excellentiam merito *benedictus fructus ventris sui*

---

1) Pag. 7. seqq.; 57. seqq.; 111. seqq. et 190. seqq.

proclamatur. *Benedictus* ergo *fructus ventris tui*, o benedicta mater Filii Dei! Hic est ille fructus, de quo Propheta (1) dicit: *Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.* Quod exponens Beda (2) dicit: « *Dedit Dominus benignitatem*, quia ingressui Unigeniti sui virginalis uteri templum Spiritus sancti gratia consecravit. *Et terra nostra dabit fructum suum*, quia eadem virgo, quae de terra corpus habuit, Filium genuit divinitate quidem Deo Patri coaequalem, sed sibi carnis veritate consubstantialem ». Considerandum autem est, quod fructus iste fructus *generosissimus*, fructus *deliciosissimus*, fructus *virtuosissimus*, fructus *copiosissimus est*. Fructus, inquam, generositate sublimissimus, fructus delectabilitate desiderabilissimus, fructus virtuositate utilissimus, fructus copiositate universalissimus.

Primo consideremus, carissimi, quomodo fructus uteri virginalis *generosissimus* sit. Generosus quidem est, quia de utero *regali* est; generosior autem est, quia de utero *virginali* est; genero-

---

1) Psalm. 84, 13.

2) Homil. in solemnit. Deiparae, quando salutavit Elisabeth, ante medium.

sissimus certe est, quia de utero *paternali*, de utero, inquam, Patris aeterni est. Dico, carissimi, quod generosus est fructus iste, quia de utero *regali*, de utero, inquam, regis David prodiit, sicut sibi Dominus promiserat dicens in Psalmo (1): *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Hoc autem promissum Apostolus impletum testatur dicens ad Romanos primo (2): *Qui factus est ex semine David secundum carnem.* Et certe fructus iste generosus et nobilis est non solum propter regem David, sed etiam propter omnes illos reges progenitores suos, per quos secundum genealogiam a Matthaeo (3) descriptam propagatus in mundum venit, iuxta illud Sapientiae decimo octavo (4): *A regalibus sedibus venit.* — Item, carissimi, fructus iste, licet generosus sit propter uterum regalem, generosior tamen est propter uterum *virginalem*, de quo dicitur: *Benedictus fructus ventris tui*, ventris utique, qui, secundum quod in virga Aaron (5) significatum fuit, *florem virginitatis* simul cum *fructu fecunditatis* retinuit. Propter quod bene

---

1) Psalm. 131, 11. 2) Vers. 3.
3) Cap. 1, 1. seqq. 4) Vers. 15.
5) Num. 17, 8.

beatus Bernardus (1) ait: « Nascitur Christus ex muliere, sed cui fecunditatis fructus sic accedat, ut non decidat flos virginitatis ». Ista fructus virginalis nobilitas sicut mirabilior, ita excellentior est quam prima, plus quam exaltentur caeli a terra. O vere mirabilis et inaudita nobilitas, o vere nobilis de virgine nativitas! « Nobilitas, inquit Augustinus (2), fuit nascentis in virginitate parientis et nobilitas parientis in divinitate nascentis ». — Item, carissimi, fructus iste, licet generosus sit propter uterum regalem, generosior autem propter uterum virginalem, generosissimus tamen est propter uterum *paternalem;* unde de isto fructu accipi potest illud Osee decimo quarto (3): *Ex me fructus tuus inventus est* (4). Dicat ergo Deus Pater ad Mariam, dicat ad fidelem animam, dicat ad Ecclesiam: *Ex me fructus tuus inventus est,* tuus, o Maria, ad hunc fructum producendum electa; tuus, o anima, ad hunc fructum diligendum illecta; tuus, o Ecclesia, ad hunc fructum percipiendum collecta. Tuus, inquam, tuus;

1) Serm. 1. in Circumc. Dom. n. 2.

2) Serm. 200. (alias 30. de Temp.) n. 2.

3) Vers. 9.

4) A C et Vaticana addunt: « Originale habet *tuus,* sed Septuaginta habent *eius* ».

tuus certe *corporaliter* per assumtam naturam, tuus *spiritualiter* per gratiam, tuus *sacramentaliter* per eucharistiam, tuus *aeternaliter* per gloriam. Ex me tamen tuus est, quia ex meo utero genitus est, sicut in Psalmo (1) scriptum est: *Ex utero ante luciferum genui te.* O vere nimis admiranda nimisque veneranda nobilitas! quod fructus ventris materni est Filius uteri aeterni et sapientia cordis paterni, sicut etiam beatus Bernardus (2) de isto fructu scribens ait: « Illius, o Maria, eris mater, cuius Deus est Pater; Filius paternae caritatis (3) erit corona tuae castitatis; Sapientia paterni cordis erit fructus uteri virginalis ». Ista ergo fructus huius generosissimi nobilitas primam et secundam in infinitum sua dignitate praecedit et omnem intellectum humanum et angelicum sua sublimitate excedit. Ideoque bene de hoc fructu dicitur Isaiae quarto (4): *Erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terrae sublimis*; in *magnificentia*

---

1) Psalm. 109, 3.

2) Homil. 3. super *Missus est* n. 8.

3) Ita Vaticana et codices; alias *claritatis* vel *maiestatis.*

4) Vers. 2.

propter regalem, in *gloria* propter virginalem, *sublimis* propter aeternalem sive paternalem generositatem.

Secundo, carissimi, consideremus, quomodo fructus uteri virginalis *deliciosissimus* sit. Deliciosus quidem est in *odore*, deliciosior autem in *decore*, deliciosissimus vero in *sapore*. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius caritate percipimus. — Dico, carissimi, quod fructus Mariae deliciosus est *suavi odore;* unde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici vigesimo quarto (1): *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris.* Fructus *vitis* est proles Virginis. Quod tamen vere mirum est et mire verum est, teste beato Augustino (2), qui de hoc fructu sic ait: « De creatura Creator omnium procreatus nascitur, de rivulo suo fons magnus educitur, radix omnium de virgulto suo nascitur, et vitis vera palmitis sui fructus efficitur ». Fructus vitis vinum efficitur, odor autem vini delectabilis est; sic certe odor exemplorum Christi, odor consolationum Christi, odor promissionum Christi valde delectabilis est animae Christum sitienti; et ideo,

1) Vers. 23.

2) Serm. 119. append. (alias 9. de Temp.) n. 2.

sicut odor vini sitientem, sic odor Christi trahit post ipsum currentem et dicentem Canticorum primo (1): *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum.* Quod ergo nos miseri, heu! non currimus, sed vix serpimus, signum est, quod de odore huius fructus, heu! parum percepimus. O si olfactum Isaac haberemus, qui huius fructus odorem tam longe praesensit, teste beato Bernardo (2), qui sic dicit: « Huius odoriferi fructus fragrantiam sentiebat qui dicebat (3): *Ecce, odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* »!

Item, carissimi, fructus iste non solum deliciosus odore, sed etiam deliciosior est *specie* et *decore;* de hoc nota quod dicitur Levitici vigesimo tertio (4): *Sumetisque die primo fructus arboris pulcherrimae. Primus dies* animam illuminans est fides; et certe fide sumere debemus *fructus arboris pulcherrimae;* arbor pulcherrima est Maria, pulchra quidem in *foliis oris,* pulchrior autem in *floribus cordis,* pulcherrima vero in pulcherrimo *fructu ventris.* De quo beatus Ber-

1) Vers. 3.
2) Homil. 3. super *Missus est* n. 6.
3) Gen. 27, 27.
4) Vers. 40.

nardus (1) infert sic: « Si, inquit, fructus ille mortis non solum suavis fuit *ad vescendum*, sed etiam, teste Scriptura (2), *delectabilis aspectu*, quanto magis huius vitalis fructus vivificum decorem debemus inquirere, *in quem desiderant angeli prospicere* (3) »? Pulcher utique fructus Christus est, qui *speciosus forma prae filiis hominum est* (4). Si autem plenius cognoscere volumus fructus huius pulchritudinem, recurramus ad ipsam pulcherrimam arborem, requiramus ipsam pulcherrimam eius matrem et dicamus illud Canticorum quinto (5): *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?* Et ecce, ipsa statim respondens dicit (6): *Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus*; ipse *candor lucis aeternae* (7); *candidus* quidem est divinitate, *rubicundus* autem humanitate; candidus quoque conversatione, rubicundus passione. Ecce, quam pulcher fructus! Propter hoc bene de ipso dicit Augustinus (8): « Pulcher in caelis,

1) Homil. 3. super *Missus est* n. 6.
2) Gen. 3, 6.
3) I. Petr. 1, 12.
4) Psalm. 44, 3.
5) Vers. 9.
6) Ib. v. 10.
7) Sap. 7, 26.
8) Serm. 128. append. (alias 13. de Temp.) n. 5.

pulcher in terris, pulcher in Patre Verbum, pulcher in matre caro et Verbum ». Haec autem pulcherrima arbor Maria non solum habet pulcherrimum fructum ventris, sed etiam pulcherrimos habet fructus mentis; de quibus Apostolus ad Galatas quinto (1) scribens ait: *Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.*

Item, carissimi, fructus iste non solum deliciosus est odore et deliciosior decore, sed etiam deliciosissimus est *sapore*. Quod bene illa sancta anima experta fuit, quae Canticorum secundo (2) dicit: *Sub umbra illius quem desiderabam, sedi, et fructus eius dulcis gutturi meo.* Quid mirum, si fructus iste tam dulcis est, qui tam altus est? Dicit enim beatus Bernardus: « Fructus quanto altior, tanto dulcior » ; ergo tu solus dulcissimus, quia tu solus altissimus. Quomodo autem potest altissimus esse ille fructus, cuius brevissima est arbor? Sed certe arbor huius fructus Maria et altissima simul est et brevissima: altissima dignitate, brevissima humilitate; altissima in oculis Dei, bre-

1) Vers. 22. 23.
2) Vers. 3.

vissima in oculis suis; quae licet hoc modo sit brevis, fructus tamen eius est valde dulcis. Unde Ecclesiastici undecimo (1) dicitur: *Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus eius.* Sic igitur fructus ventris Mariae in olfactu, in visu, in gustu deliciosissimus est; et ideo bene benedictus, sicut et beatus Bernardus (2) testatur dicens: « *Benedictus fructus ventris tui:* benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie ».

Tertio, carissimi, consideremus, quomodo virginalis uteri fructus sit *virtuosissimus.* Nam re vera virtuosus est ad *perditorum salvationem,* ad *salvandorum multiplicationem* et ad *multiplicatorum conservationem.* — Dico, carissimi, quod fructus iste benedictus *virtuosus est ad salvandum* sive ad salutem; propter quod etiam *fructus salutis* dicitur; unde Ecclesiastici primo (3): *Corona sapientiae timor Domini, replens pacem et salutis fructum.* Quid est, quod dicit *pacem et fructum? Fructus salutis* nostrae et *pax nostra* ille est, *qui facit utraque unum* (4), Iesus

---

1) Vers. 3.

2) Homil. 3. super *Missus est* n. 6.

3) Vers. 22.

4) Eph. 2, 14.

Christus. Et certe hunc fructum, hanc pacem timor Domini replevit, teste Isaia (1), qui ait: *Et replebit eum spiritus timoris Domini.* Bene autem dicitur *fructus salutis,* sine quo nulla salus est nobis, iuxta illud Actuum quarto (2): *Non est in alio aliquo salus.* Et Anselmus (3): « Non est, inquit, salus, nisi quam tu, Virgo, peperisti ». Tu igitur, o Maria, vere es arbor salutis, quae mundo portasti fructum salutis! sicut beatus Bernardus (4) exclamans dicit: « O vere caelestis planta! pretiosior cunctis, sanctior universis. O vere lignum vitae, quod solum fuit dignum portare salutis fructum »! Sed heu! multi fructum istum salutiferum sibi faciunt mortiferum fructumque tam mellifluum sibi convertunt in absynthium aeternum, sicut Amos sexto (5) dicitur: *Convertistis in amaritudinem iudicium et fructus iustitiae in absynthium.* — Item, carissimi, fructus iste valde est virtuosus non solum virtute salvativa, sed etiam *virtute multiplicativa;* unde etiam in bono exponere possumus

---

1) Isai. 11, 3. 2) Vers. 12.

3) Orat. 52. (alias 51.) post medium.

4) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 4.

5) Vers. 13.

quod scriptum est (1): *A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt,* ut *frumentum* ad corpus Christi, *oleum* ad animam Christi, *vinum* ad divinitatem Christi referamus. Fructum quoque frumenti ad sacramentum corporis Christi, fructum autem vini ad sacramentum sanguinis Christi, fructum quoque olei ad unguentum spiritus Christi referre possumus. Ab hoc ergo fructu *multiplicati sunt* filii in Ecclesia, et multiplicata est Ecclesia in filiis. Nam omnes filii ventris Ecclesiae sunt hereditas, merces fructus ventris Mariae, sicut in Psalmo (2) dicitur: *Ecce, hereditas Domini, filii, merces, fructus ventris.* De hoc quoque beatus Hieronymus (3) ait: « Ipse Dominus natus ex Virgine factus est fructus ventris, cuius assumpta humanitas hanc accepit mercedem, ut gentes vocatae in filiis sint hereditas eius ». — Item, carissimi, fructus iste benedictus non solum virtute salvativa virtuosus, non solum virtute multiplicativa virtuosior, sed etiam *virtute conservativa* virtuosissimus est; unde de hoc fructu possumus accipere illud Proverbiorum

1) Psalm. 4, 8.
2) Psalm. 126, 3.
3) Breviar. in Psalm. (inter opera Hieron.), Ps. 126.

undecimo (1): *Fructus iusti, lignum vitae.* Sicut enim *lignum vitae,* quod fuit *in medio paradisi* (2) terrestris, virtutem habuit conservandi vitam naturae, sic certe fructus ventris Mariae, qui est lignum vitae et fructus vitae, in medio paradisi Ecclesiae conservat vitam gratiae et in medio paradisi caelestis patriae conservat vitam gloriae. Conservat quidem vitam gratiae a corruptione culpae, vitam vero gloriae a corruptione omnis miseriae, ut sic recipiamus in fructu Mariae quod amisimus in fructu Adam et Evae, sicut bene notavit Beda (3), dicens: « Benedictus fructus ventris illius, per quem et semen incorruptionis et supernae hereditatis, quam in Adam perdidimus, fructum recepimus ». Sic igitur benedictus fructus Mariae salutem dando spiritualiter, salvandos multiplicando universaliter, multiplicatos conservando aeternaliter virtuosissimus est.

Quarto consideremus, carissimi, quomodo virginalis uteri fructus sit *copiosissimus.* Re vera enim tam copiosissimus est, quod animam plene potest reficere, tam copiosus est, quod omnibus

---

1) Vers. 30. 2) Gen. 2, 9.

3) Homil. de solemn. Deiparae, quando salutavit Elisabeth.

potest sufficere, tam copiosus est, quod nunquam potest deficere; in primo quidem copiosus, in secundo copiosior, in tertio copiosissimus. — Dico, carissimi, quod fructus iste tam copiosus est, quod *animam rationalem*, quam totus mundus omnisque creatura satiare non possit, fructus iste ad satietatem *reficere potest*; unde scriptum est (1): *De fructu operum tuorum satiabitur terra.* Fructus ventris Mariae est *fructus operum tuorum*, Domine, tuorum utique, tuorum, non humanorum, non mortalium (2), sed tuorum. Tuum enim, Domine, opus est tantae Virginis praeparatio, tuum opus est Gabrielis missio, tuum opus est Spiritus sancti superventio, tuum opus est Verbi et carnis unio. Talium operum tuorum, Domine, est fructus iste, quia de talibus operibus, quasi de quibusdam floribus processit fructus iste; unde etiam in Nazareth, quod interpretatur (3) *flos*, bene apparuerunt flores isti. Dicit enim beatus Bernardus (4): « In Nazareth nuntiatur Christus nasciturus, quia in flore speratur fructus proces-

1) Psalm. 103, 13.
2) C legit *maritalium*.
3) Hieron., de Nom. Hebr. (Matth.).
4) Homil. 1. super *Missus est* n. 3.

surus ». Terra, quae isto fructu satiatur, est anima humana, quae ad modum terrae semper est germinativa sive utilium sive inutilium herbarum, id est cogitationum et desideriorum. Ista, inquam, *terra fructu* Mariae *satiatur*, sicut scriptum est (1): *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*. Quid mirum, si in gloria satientur hoc fructu fruentes, cum etiam in miseria hoc fructu satientur credentes? Unde Cassiodorus (2) exclamans dicit: « O fructus ille mirabilis, qui humanum genus dulcissima credulitate satiavit! Unde non gustare peccare est ». Vide ergo, quam copiosus iste fructus est, qui animam satiare potest, quam totus mundus satiare non potest.

Item, carissimi, fructus iste benedictus non solum tam copiosus est, quod animam insatiabilem potest plene reficere, sed etiam tam copiosus est, quod *universitati satiandorum* potest plene sufficere. Hic enim est fructus arboris illius gloriosae, de qua dicitur Danielis quarto (3): *Fructus eius nimius, esca universorum in ea; universorum* certe in Domino viventium, quiescentium, resurgentium, sicut pulchre signatum potest

1) Psalm. 16, 15.
2) Exposit. in Psalm. 1, 4.
3) Vers. 9.

esse Levitici vigesimo quinto (1), ubi dicitur: *Dabo vobis benedictionem meam anno sexto, et faciet fructum trium annorum. Annus sextus* aetatem sextam, septimus septimam, octavus octavam signat. Iste annus sextus est annus plenitudinis, secundum illud Apostoli ad Galatas quarto (2): *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* etc. Hic utique annus protulit fructum Dei Filium, fructum utique tam copiosum, quod per ipsum anno sexto viventium, anno septimo quiescentium, anno octavo resurgentium habemus omnes fructus animarum nostrarum. Ipse ergo est fructus sufficiens universitati animarum, qui est Dominus sufficiens universitati creaturarum. Hic est autem fructus ventris Mariae, Augustino (3) teste, qui ait: « Ista Virgo singulari gratia praeventa est atque repleta, ut ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet universitas Dominum (4) ».

Item, carissimi, fructus noster benedictus non solum tam copiosus est, quod animam insa-

---

1) Vers. 21. 2) Vers. 4.

3) Potius Fulgent., de Fide ad Petr. (inter opera August.) c. 17.

4) In A adest parvum additamentum.

tiabilem potest ad satietatem reficere, non solum in hoc copiosior est, quod animarum satiandarum potest universitati sufficere, sed etiam tam copiosissimus est, quod satiandis *animabus et angelis* nunquam potest deficere, iuxta illud Ezechielis quadragesimo septimo (1): *Non deficiet fructus eius.* O infinita copia, o copia defectus nescia! Deficere utique non potest copia huius fructus in aeternum, cum sit copiosissime benedictus in aeternum. Ait enim beatus Bernardus (2): « *Benedictus fructus ventris tui,* qui est benedictus in aeternum ». Sic ergo benedictus fructus iste copiosus est, dum ad satietatem reficit, copiosior, dum satiandorum universitati sufficit, copiosissimus, dum satiandis in perpetuum non deficit.

Vides nunc, o lector, vides, o auditor, quam generosissimus, quam deliciosissimus, quam virtuosissimus, quam copiosissimus sit fructus ventris Mariae benedictus. Vides, inquam, quomodo sit generosus ex utero *regali,* generosior ex utero *virginali,* generosissimus ex utero *paternali.* Vides etiam, quomodo deliciosus sit *odore*, delicio-

1) Vers. 12.
2) Homil. 3. super *Missus est* n. 7.

sior *decore,* deliciosissimus *sapore.* Vides nihilominus, quomodo virtuosus sit ad *curandum,* virtuosior ad *multiplicandum,* virtuosissimus ad *conservandum.* Vides insuper, quomodo copiosus sit ad *satietatem,* copiosior ad *universitatem,* copiosissimus ad *perpetuitatem.* Hae duodecim conditiones huius fructus signari possunt per illos duodecim fructus, de quibus Apocalypsis vigesimo secundo (1) dicitur, quod angelus Ioanni ostendit *lignum vitae afferens fructus duodecim.* Et quia fructus iste, fructus vitae, lignum vitae, omnibus hominibus ad vitam producitur, ideo merito omnis homo ad laudandum huius fructus auctorem inducitur, sicut scriptum est (2): *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.* Eia nunc, benedicta mater huius benedicti fructus! fac, ut hoc fructu fruamur in aeternum. Per eundem fructum, Dominum nostrum. Amen.

1) Vers. 2.
2) Psalm. 66, 6. seq.

Lectio XVII.

Fructus ventris beatae Mariae quorum sit et quibus debeatur.

B*enedictus fructus ventris tui.* Postquam tenuiter vidimus de fructu ventris Mariae, qualis et quantus sit et credatur, videamus modo, quorum sit et quibus debeatur. Fructus namque iste benedictus non solum est fructus ventris, sed etiam mentis. Fructus est ventris solius Mariae, fructus autem mentis cuiuslibet fidelis animae; fructus ventris per carnem, fructus mentis per fidem; unde sanctus Ambrosius (1) ait: « Si secundum carnem una mater est Christi, secundum

1) II. in Luc. n. 26.

fidem tamen omnium est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbum si tamen immaculata et immunis a vitiis ». Igitur secundum Ambrosium quaecumque mens hunc fructum sibi voluerit adesse, debet a vitiis immunis esse. Christus enim fructus est mentis non vitiosae per septem vitia capitalia, sed virtuosae contra septem vitia capitalia. Fructus ergo iste est fructus *humilium* contra superbiam, fructus *amantium* contra invidiam, fructus *mitium* contra iram, fructus *laborantium* contra acediam, fructus *liberalium* contra avaritiam, fructus *abstinentium* contra gulam, fructus *continentium* contra luxuriam.

Primo, carissimi, videamus, quomodo fructus iste benedictus sit *humilium* contra superbiam; de hoc enim accipere possumus quod dicitur quarto Regum decimo nono (1): *Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum et faciet fructum sursum. De domo Iuda* fuit beata Virgo Maria, de domo Iuda est quaelibet fidelis anima; illa corporaliter, ista spiritualiter; illa per carnem, ista per fidem. Et ideo non solum Maria, sed etiam quilibet fidelis volens *facere fructum sursum* debet *radicem mit-*

1) Vers. 30.

tere deorsum. Radix autem deorsum mittenda humilitas est, quae ad modum radicis semper ad ima tendens est. Huius benedictae radicis arbor quanto fuerit procerior, tanto radix ipsa debet esse profundior, iuxta illud Ecclesiastici tertio (1): *Quanto magnus es, humilia te in omnibus et coram Deo invenies gratiam.* Alioquin arbor quanto maior esset, tanto citius vento inflationis subverteretur, si non magna et profunda humilitatis radice firmaretur. Pensemus ergo, quantum radix illius virgae profundata fuerit, quae sic in sublime excrevit, quod fructum angelis altiorem ferre meruit, fructum utique, de quo beatus Ambrosius (2) ait: « Ipse fructus ventris est flos radicis, de quo Isaias (3): *Exiet,* inquit, *virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet* ». Quaecumque anima hanc humilitatis radicem deorsum miserit, ipsa hunc fructum sursum habebit, sursum, inquam, in alto intellectu, sursum in alto affectu, sursum in contemplatione, sursum in dilectione. Sic ergo fructus iste humilium est; et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super

1) Vers. 20.

2) II. in Luc. n. 24.

3) Cap. 11, 1.

omnes homines fuit humilitate radicatissima. Propter quod bene beatus Bernardus exclamans (1) dicit: « O virgo, virga sublimis, ad quantam celsitudinem verticem sanctam erigis! usque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radicem humilitatis ».

Secundo videamus, carissimi, quomodo fructus iste sit *amantium* Deum et proximum contra invidiam; de hoc accipere possumus illud Psalmi (2): *Ecce, hereditas Domini, filii, merces, fructus ventris.* Hoc exponens beatus Ambrosius (3) ait: « *Hereditas Domini filii* sunt, qui *merces* sunt *fructus* illius qui de Mariae ventre processit ». Multi ergo filii sunt merces unici Filii, qui est fructus ventris tui benedicti. Sed ubi vel quando meruit hanc mercedem? Meruit certe nascendo, meruit in praesepio iacendo, meruit circumcisionem sustinendo, meruit docendo, meruit opera salutis nostrae exercendo, meruit moriendo; meruit, inquam, triginta tribus annis nobis serviendo. Et propter hoc iustissime mercedem hanc exigit dicens Zachariae undecimo (4): *Si bonum*

1) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 4.
2) Psalm. 126, 3.
3) II. in Luc. n. 24.
4) Vers. 12.

est in oculis vestris, afferte mercedem meam. Sed certe non solum filii sunt merces fructus ventris, sed etiam ipse fructus ventris sanctissimi est merces filii cuiuslibet adoptivi. Qui autem sunt isti filii? Audi. Filiorum est diligere patrem et patris filios; filii ergo Dei et filii Ecclesiae sunt, quicumque Deum et proximum diligunt; unde Apostolus ad Ephesios quinto (1): *Estote imitatores Dei sicut filii carissimi et ambulate in dilectione* etc. Et Matthaei quinto (2) dicitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in caelis est.* Tales ergo filii, videlicet amatores Dei et proximi, sunt merces huius fructus benedicti, taliumque filiorum merces est ipse fructus benedictus. Sic igitur fructus iste diligentium est, et ideo Maria super omnes homines hoc fructu fuit dignissima, quia super omnes homines fuit caritate affectuosissima. Propter quod bene ait Augustinus (3) sic: « Quis dubitare poterit omnino in affectionem caritatis transisse viscera

1) Vers. 1. seq.
2) Vers. 44. seq.
3) Potius Bernard., Serm. 1. in Assumt. B. M. V. n. 2.

Mariae, in quibus ipsa, quae Deus est, caritas, novem mensibus corporaliter requievit »?

Tertio, carissimi, videamus, quomodo fructus Mariae benedictus sit patientium et *mitium* contra iram; de hoc accipiamus quod dicitur Iob vigesimo secundo (1): *Acquiesce ergo illi et habeto pacem, et per haec habebis fructus optimos. Acquiescere et pacem habere* est mitium et patientium. Qui autem tales sunt, ipsi per hoc *fructus optimos* habebunt. Duo autem sunt optimi fructus: unus *virtutis,* alter *ventris.* Optimus fructus *virtutis* est caritas, de qua Apostolus (2) ait: *Fructus autem spiritus est caritas* etc. Fructus, qui ibi enumerantur, alii quidem sunt boni, alii vero meliores; sed primus, qui est caritas, optimus est, per quem alii omnes, sicut ostendit Augustinus (3), boni sunt. Optimus autem fructus *ventris* est Christus. Ille namque bonus fructus ventris est quicumque in ventre sanctificatus est. Ideoque bonus est

---

1) Vers. 21. 2) Gal. 5, 22.

3) Tract. 87. in Ioan. Evang. n. 1: « Merito itaque magister bonus dilectionem sic saepe commendat, tanquam sola praecipienda sit, sine qua non possunt prodesse cetera bona, et quae non potest haberi sine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus ».

fructus ventris Elisabeth, melior autem fructus ventris Annae, optimus vero fructus ventris Mariae. Bonus utique fructus Elisabeth Ioannes, melior fructus Annae Maria, optimus fructus Mariae Iesus. Pensa, frater, quis sit iste fructus et de qua terra sit productus, et videbis, quod est optimus. Audi Hieronymum (1), qui ait: « Fructus iste est Virgo de Virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, Filius ex matre, fructus ex terra ». O felices, qui in omnium castigationum disciplina animum tam patientem habent et tam pacatum, quod ex hoc iustissime consequuntur fructum patientium, fructum pacatissimum, de quo Apostolus ad Hebraeos duodecimo (2) loquitur: *Omnis*, inquit, *disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed moeroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiae.* Exercitatam (3) ergo patientiam habentes fructum optimum referunt iuxta illud Lucae octavo (4): *Fructum afferunt in patientia.* Sic ergo fructus iste benedictus est patientium et mitium, et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignis-

1) Breviar. in Psalm., Ps. 66. 2) Vers. 11.
3) A *exercitati*. 4) Vers. 15.

sima, quia super omnes homines fuit mitissima, ita quod nec oculo nec verbo nec facto tenuissimae impatientiae signum ostendit Virgo patientissima, teste Ambrosio (1), qui ait: « Nihil torvum in oculis Mariae, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum ».

Quarto, carissimi, videamus, quomodo fructus Mariae sit exercentium se et *laborantium*, contra acediam; de hoc dicitur Sapientiae tertio (2): *Bonorum laborum gloriosus est fructus.* Quaerendus est ergo fructus iste cum exercitio laboris, secundum quod apis quaerit fructum mellis, fructum, inquam, de quo Ecclesiastici undecimo dicitur (3): *Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus eius.* Considera, carissime, quomodo apis de horto ad hortum; de arbore ad arborem, de flore ad florem discurrat pro fructu mellis; sic et tu meditationibus et desideriis et zelo imitandi discurre circa exempla iustorum et maxime perfectorum; discurre, inquam, de horto ad hortum, id est de statu ad statum; discurre de arbore ad arborem, id est de iusto ad iustum; discurre de flore ad florem,

1) II. de Virginib. c. 2. n. 7.
2) Vers. 15. 3) Vers. 8.

id est de virtute ad virtutem, de exemplo ad exemplum (1); discurre maxime super hunc florem, in quo invenies totum mellis divini fructum, super illum utique florem, qui est flos et fructus; de quo beatus Ambrosius (2) dicit: « Flos Mariae Christus est, qui veluti bonae arboris fructus pro nostrae processu virtutis nunc floret, nunc fructificat in nobis ». Laboremus, fratres, bene pro hoc fructu, quia *bonorum laborum gloriosus est fructus.* Non ergo quorumcumque laborum, sed tantum bonorum laborum est fructus iste; non enim est illorum laborum, de quibus dicitur Sapientiae tertio (3): *Sapientiam qui abiicit et disciplinam infelix est, et vacua est spes illorum et labores sine fructu.* Sic igitur fructus iste benedictus est exercentium se in bono contra acediam. Et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in bono fuit exercitatissima, sicut bene ostendit Beda (4), qui super hoc verbo: *Magnificat anima mea Dominum,* inducit ipsam sic loquentem: « Totum animi affectum in agendis

---

1) In A adest parvum et ineptum additamentum.
2) II. in Luc. n. 24.
3) Vers. 11.
4) I. in Luc. c. 1.

gratiarum laudibus offero, totum, quod vivo, quod sentio, quod discerno in eius magnitudine contemplanda, totum in eius praeceptis observandis impendo ».

Quinto videamus, carissimi, quomodo fructus Mariae sit *liberalium* contra avaritiam, et maxime illorum liberalium, qui pro hoc fructu renuntiant omnibus temporalibus, iuxta illud Canticorum octavo (1): *Vir affert pro fructu eius mille argenteos,* « relinquendo omnia », ostendit Interlinearis (2). Et iterum Glossa (3) dicit: « Per *mille* perfectio, per *argentum* omne mundanum accipitur ». Qui ergo perfecte omne mundanum pro Christo relinquit, ipse quasi *mille argenteos* pro hoc fructu tradit. Sed ecce, qui dare noluerit mille omnia relinquendo, debet saltem aliqua pro hoc fructu dare pauperibus subveniendo, ut sit sicut *oliva fructifera* (4) fructum misericordiae ferendo. Quia vero summus misericordiae fructus est summa misericordia, quae est Deus, ideo Maria, quae hunc misericordiae fructum copiosissime

---

1) Vers. 11.

2) Apud Lyranum in hunc locum.

3) Scilicet *ordinaria* apud Lyranum in hunc locum.

4) Psalm. 51, 10.

tulit, ipsa sicut oliva fructifera, ipsa quasi *oliva speciosa in campis* (1) convenientissime fuit. Propter quod bene Ioannes Damascenus (2) dicit: « Maria in domo Domini plantata et impinguata Spiritu ut *oliva fructifera* omnis virtutis habitaculum facta est ». Heu! quam longe ab isto fructu misericordium terrena contemnentium sunt animae avarorum, de quibus Lucae octavo (3): *A sollicitudinibus et divitiis et voluptatibus vitae euntes suffocantur et non referunt fructum.* Dicitur quoque Ecclesiastae quinto (4): *Qui amat divitias fructum non capiet ex eis.* Sic ergo fructus iste liberalium et temporalia contemnentium est; et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in contemptu temporalium fuit liberalissima, teste beato Bernardo (5), qui ait: « Quidquid Maria honoris in populo, quidquid rerum terrenarum de paterna domo habere potuisset, *omnia arbitrata est quasi stercora, ut Christum lucrifaceret* (6) ».

---

1) Eccli. 24, 19.
2) IV. de Fide orthod. c. 14.
3) Vers. 14. 4) Vers. 9.
5) Homil. 3. super *Missus est* n. 3.
6) Phil. 3, 8.

Sexto videamus, carissimi, quomodo fructus ventris Mariae sit *abstinentium* contra gulam; et de hoc notemus quod dicitur Proverbiorum decimo tertio (1): *De fructu oris sui satiabitur homo bonis.* Fructus Mariae *fructus oris* dici potest, non solum, quia oris et oratione et doctrina, sed etiam, quia oris abstinentia acquiritur. De isto fructu *satiabitur bonis* spiritualibus qui pro isto fructu abstinens est a bonis temporalibus. Satiabitur bonis de isto fructu quicumque esurit et sitit corporaliter, magis autem spiritualiter pro isto fructu; unde beatus Bernardus (2) ait: « Bonus fructus est qui animarum *esurientium et sitientium iustitiam* (3) et esca et potus est ». Beati qui pro hoc fructu esuriunt in mundo, quia de ipso satiabuntur in caelo, iuxta illud Lucae sexto (4): *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.* Hic ergo pro hoc fructu abstinentes ibi erunt de fructu isto comedentes; unde Isaiae tertio dicitur (5): *Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum*

1) Vers. 2.
2) Homil. 3. super *Missus est* n. 6.
3) Matth. 5, 6.
4) Vers. 21. 5) Vers. 10.

comedet. Sic ergo fructus iste benedictus est abstinentium contra gulam, et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit contra gulam temperatissima. Propter quod bene Ioannes Chrysostomus (1) ait: « Comessatrix aut vinolenta Maria nunquam fuit, non levis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix »; talia certe intemperantiam sequi solent.

Septimo, carissimi, videamus, quomodo fructus ventris Mariae sit *continentium* contra luxuriam; de hoc enim dicitur Sapientiae tertio (2): *Felix sterilis et incoinquinata, quae nescivit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum; in respectione,* inquam, per gratiam, magis autem in respectione per gloriam. Et certe fructus ventris castissimi, fructus ventris virginalis merito est fructus continentium specialis. Cum enim per fructum Virginis benedictum benedicantur omnes fideles generaliter, merito continentes benedicentur per ipsum specialiter, per quem etiam continentium regina benedicta est prae omnibus singulariter,

1) Loco pag. 54, nota 4. cit.
2) Vers. 13.

sicut bene beatus Bernardus (1) declarans dicit: « Vere benedictus fructus ventris tui, in quo benedictae sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris, etsi differentius a ceteris ». Vae luxuriosis, qui nullam partem habent in fructu Virginis! Vae miseris, qui nullum habent ramum, qui possit ferre fructum virgineum! Unde de adultera dicitur Ecclesiastici vigesimo tertio (2): *Rami eius non dabunt fructum.* Igitur fructus iste benedictus est continentium contra luxuriam, et ideo Maria super omnes homines hoc fructu dignissima fuit, quia super omnes homines fuit castissima, sicut bene testatur Ioannes Chrysostomus (3), dicens: « O inaestimabilis laus Mariae! Magis credebat Ioseph castitati eius quam utero eius et plus gratiae quam naturae; possibilius esse credebat, mulierem sine viro concipere quam Mariam posse peccare ». O igitur Maria felicissima! quae vere tanquam virtuosissima fructu divino fuisti dignissima, adiuva nos, ut virtutibus ad hunc fructum pertingere valeamus, Dominum nostrum Iesum Christum, Filium tuum.

---

1) Homil. 3. super *Missus est* n. 5. 2) Vers. 35.
3) Loc. pag. 54, nota 4. cit., col. 633.

Lectio XVIII.

Fructus ventris beatae Mariae ad quos effectus sit necessarius, et de duodecim utilitatibus eius.

Benedictus *fructus ventris tui.* Vidimus de benedicto fructu ventris Mariae quis et qualis sit, vidimus quoque, quorum et quarum sit, videamus nunc, ad quos et *ad quales effectus* necessarius sit. Nam fructus iste *contra malum,* fructus iste *ad bonum* necessarius est. Necessarius quidem est propter sex effectus contra malum, necessarius est etiam propter sex effectus ad bonum. Huius itaque benedicti fructus sunt duodecim effectus valde utiles sive duodecim utilitates valde notabiles, pro quibus merito largitorem eiusdem fructus laudant omnes homines,

iuxta quod scriptum est (1): *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.* Primus ergo effectus est *expiatio culpae mortalis,* secundus *pacificatio inimicitiae capitalis,* tertius *sanatio plagae originalis,* quartus *relevatio inediae mentalis,* quintus *evitatio irae iudicialis,* sextus *elongatio poenae gehennalis,* septimus *renuntiatio substantiae temporalis,* octavus *locupletatio animae rationalis,* nonus *consummatio vitae spiritualis,* decimus *multiplicatio Ecclesiae universalis,* undecimus *redintegratio ruinae empyrealis,* duodecimus *perpetuatio gloriae aeternalis.*

Primo igitur, carissimi, fructus Mariae benedictus necessarius est ad *expiationem culpae mortalis;* de hoc exponi potest quod dicitur Isaiae vigesimo septimo (2): *Iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. Omnis fructus* intelligi potest ille, de quo beatus Bernardus (3) loquens ait: « In cruce pendet omnis fructus vitae, quia ipsa est arbor vitae in medio paradisi ». Omnis ergo fructus est totus fructus; totus hic fructus

---

1) Psalm. 66, 6. seq. 2) Vers. 9.

3) Potius Drogo card., Serm. de sacram. domin. passion. (Migne, P. L. t. 166. col. 1525.).

ad hoc datus est, ad hoc natus est, ad hoc passus est, *ut auferatur peccatum* hominis. *Ipse enim,* sicut angelus inquit Matthaei primo (1), *salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Ipse quoque est, de quo Ioannes (2) dixit: *Ecce, Agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi!* Iste ergo Agnus, iste certe fructus *tollit peccata,* tam mortalia quam venialia, ut qui per hunc fructum purgatus a mortalibus eundem fructum portat, purgetur etiam a venialibus, ut fructum abundantius ferat, iuxta illud Ioannis decimo quinto (3): *Omnem, qui facit fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.*

Secundo, carissimi, fructus Mariae benedictus necessarius est ad *pacificationem inimicitiae capitalis,* quae fuit inter Deum et hominem et inter angelos et homines; unde Isaiae quinquagesimo septimo dicitur (4): *Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei qui longe est et qui prope est.* Fructus ventris Mariae bene potest dici *fructus labiorum* Mariae, quia, dum de labiis suis distillaverunt melliflua verba illa: *Ecce, ancilla Do-*

1) Vers. 21.
2) Cap. 1, 29.
3) Vers. 2.
4) Vers. 19.

mini, fiat mihi secundum verbum tuum (1), statim concepit mellifluum fructum suum. O vere melliflua labia! sicut dicitur Canticorum quarto (2): *Favus distillans labia tua, sponsa.* Horum ergo labiorum fructum, Iesum Christum, Deus Pater creavit sive pacem fecit (3), *pacem,* inquam, *ei qui longe est* per culpam, ut fiat prope per gratiam, *pacem ei qui prope est* per gratiam, ne fiat longe per culpam. *Ipse* enim, sicut Apostolus (4) ait, *est pax nostra, qui fecit utraque unum.* Factus est etiam pax fructus iste inter hominem, qui longe est in mundo, et inter angelum, qui prope est in caelo; utrosque pacificavit in patibulo iuxta illud ad Colossenses primo (5): *Pacificans per sanguinem crucis eius sive quae in caelis sive quae in terris sunt.* Itaque fructus iste pax hominis ad hominem, pax hominis ad angelum, pax hominis ad Deum factus est. Quid mirum, si per hunc fructum pacem habeat homo cum Deo, cum ipse fructus pacificans sit Deus et homo? Testatur hoc Beda (6), qui ait: « *Terra nostra* dedit *fructum suum* (7), quia

1) Luc. 1, 38. 2) Vers. 11.
3) B legit *cum pacem fecit.*
4) Eph. 2, 14. 5) Vers. 20.
6) Loc. pag. 239, nota 3. cit. 7) Psalm. 84, 13.

Virgo Maria, quae de terra corpus habuerat, Filium genuit divinitate quidem Deo Patri aequalem, sed sibi carnis veritate consubstantialem ».

Tertio, carissimi, fructus Mariae benedictus necessarius est ad *curationem plagae originalis*; gravi enim plaga, immo gravibus plagis homo *incidens in latrones* (1) vulneratus est, dum per originale peccatum tam *caecus* ad verum, tam *infirmus* ad bonum, tam *pronus* ad malum factus est. Sed hae plagae per hunc fructum sanantur; in hac quidem vita in parte sanantur per gratiam, in futura vero vita sanabuntur per gloriam. Unde bene legitur Apocalypsis vigesimo secundo (2), quod *angelus ostendit* Ioanni *lignum vitae, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium. Lignum vitae* est mater vitae Maria vel lignum vitae est lignum crucis vel etiam lignum vitae est ipse auctor vitae Iesus Christus, qui est fructus vitae; huius *folia sanativa* sunt verba et documenta aedificativa. Si autem sanativa sunt folia eius, quanto magis sanativus est ipse fructus? Ut igitur per hunc fructum sanemur, accedamus ad arborem eius, accedamus, inquam, ad Mariam

1) Luc. 10, 30. 2) Vers. 2.

orantes cum Anselmo (1), qui orans, ait: « Exaudi me, domina, sana animam peccatoris servi tui per virtutem benedicti fructus ventris tui, qui sedet in dextera omnipotentis Patris sui ».

Quarto, carissimi, fructus Mariae benedictus necessarius est ad *relevationem inediae* sive famis *mentalis*, ne propter defectum nutrimenti deficiant animalia Dei; propter quod bene Ioelis secundo (2) dicitur: *Nolite timere, animalia regionis, quia germinaverunt speciosa deserti, et lignum attulit fructum suum. Desertum*, quod sine cultura germinat et profert pastum animalium, signare potest Mariam, quae sine cultura maritali protulit Filium, qui est pastus omnium fidelium. Ideoque bene de ipsa dici potest illud Ezechielis trigesimo sexto (3): *Terra illa inculta facta est ut hortus voluptatis. Speciosa* huius felicis *deserti* sunt speciosa germina desideriorum caelestium, speciosae herbae operum bonorum, speciosi flores virtutum et donorum, speciosa folia utilium verborum et certe speciosus fructus ventris sui, qui est pastus omnium iustorum. Maria ergo est desertum hoc speciosum, Maria quoque

1) Orat. 50. (alias 49.) in fine.

2) Vers. 22.

3) Vers. 35.

est lignum hoc fructuosum, de quo dicitur: *et lignum attulit fructum suum.* O vere mirabilem fructum! per quem tam fames quam sitis relevatur animarum, sicut testatur beatus Bernardus (1), dicens: « Bonus fructus, qui animarum *esurientium et sitientium iustitiam* (2) et esca et potus est ». Nolite ergo timere, animalia Dei, nolite timere, fideles Christi, quod inedia deficiatis, cum plena pascua in deserto, plenum fructum in ligno, plenum etiam pabulum in praesepio habeatis. Ait enim beatus Gregorius (3): « Natus reclinatur in praesepio, ut fideles omnes velut sancta animalia carnis suae alimento reficeret »; et beatus Augustinus (4): « O praesepe splendidum, in quo non iacuit foenum animalium, sed cibus angelorum inventus est »!

Quinto, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *evitationem irae iudicialis,* quam utique certam habet omnis iniustus, sicut fructum, quo ira iudicii evaditur, certum utique habet omnis iustus; unde in Psalmo (5) dicitur:

---

1) Homil. 3. super *Missus est* n. 6.
2) Matth. 5, 6.
3) I. Homil. in Evang. n. 1.
4) Serm. 119. append. (alias 9. de Temp.) n. 5.
5) Psalm. 57, 12.

Si utique est fructus iusto, utique est Deus iudicans eos in terra; « *eos,* id est iniustos », sicut exponit Glossa (1). Iniustos namque iudicabit Deus *in terra,* dum in iudicio iusti in aëre erunt, iniusti vero in terra remanebunt, quia terrenis contra Deum adhaeserunt, ita ut dicere possent (2): *Adhaesit in terra venter noster.* Dominus ergo Iesus, sicut utique est fructus suavis iusto, sic utique iudex erit gravis iniusto. Vae ergo eis qui fructum tam suavissimum convertunt sibi in iudicium tam amarissimum, sicut dicitur Amos sexto (3): *Convertistis in amaritudinem iudicium et fructum iustitiae in absynthium. Fructus iustitiae,* fructus iusti; fructus iustus est fructus Mariae, de quo certe beatus Hieronymus (4) ait: « Iustum *fructum dedit terra,* Virgo, quia *veritas de terra orta est* ».

Sexto, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *elongationem* sive ad declinationem *poenae gehennalis* sive mortis aeternalis, de quo exponere possumus quod dicitur quarti

---

1) Petri Lombardi in hunc locum dicit: « id est *malos* ».

2) Psalm. 43, 25. 3) Vers. 13.

4) Cfr. Breviar. in Psalm. (inter opera Hieron.), in Ps. 66, 7. et 84, 12. seq.

Regum decimo octavo (1): *Transferam vos in terram fructiferam et fertilem vini, terram panis et olei ac mellis, et vivetis et non moriemini. In terram* Mariae vel in terram Ecclesiae *transferuntur* qui toto corde ad ipsam convertuntur. Haec autem terra valde est *fructifera,* ferens fructum *panis* et *vini, olei* et *mellis,* Dominum nostrum Iesum Christum. Ipse namque nobis est fructus panis confortantis contra defectum, ipse nobis est fructus vini animantis ad perfectum, ipse quoque nobis est fructus olei illuminantis intellectum, ipse insuper nobis est fructus mellis dulcorantis affectum. Per huiusmodi certe fructum *vivetis,* carissimi, *et non moriemini* morte aeterna. Benedicta ergo sit terra huius fructus et benedictus super omnia sit ipse fructus, per quem a tantis malis exempti sumus, sicut etiam bene declaravit Anselmus (2), cum dixit: « Quid digne referam genitrici Dei et Domini mei, per cuius fecunditatem captivus sum redemptus, per cuius partum de morte aeterna sum exemptus, per cuius prolem perditus sum restitutus et de exsilio miseriae in patriam bea-

1) Vers. 32.

2) Orat. 52. (alias 51.) post initium.

titudinis reductus? *Benedicta in mulieribus!* Haec omnia mihi dedit benedictus fructus ventris tui in regeneratione baptismatis sui ». Vae ergo omnibus ab isto fructu alienis! Scriptum namque est (1): *Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur.*

Septimo, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *renuntiationem* sive contemptum *substantiae temporalis*; unde Canticorum octavo (2): *Vir affert pro fructu eius mille argenteos,* « relinquendo temporalia », dicit Interlinearis (3), nam, sicut alia Glossa (4) dicit, « per *mille* perfectio, per *argentum* vero omne mundanum accipitur ». Unde quasi *mille argenteos* pro hoc fructu dat quicumque perfecte omnibus temporalibus pro Christo renuntiat; et vere merito pro hoc fructu omnia temporalia ferventer vilipendit quicumque, quam pretiosissimus sit iste fructus, diligenter attendit, dicens illud Proverbiorum octavo (5): *Melior est fructus meus auro et lapide pretioso et genimina mea argento ele-*

1) Matth. 3, 10. 2) Vers. 11.
3) Apud Lyranum in hunc locum.
4) Scilicet *ordinaria* apud Lyranum in hunc locum.
5) Vers. 19.

cto. Vir certe est quicumque tam virilis est; vir autem iste virilis pro hoc fructu contemnere debet non solum res et divitias, sed etiam honores et potentias, dicens illud Iudicum nono (1): *Non possum deserere dulcedinem meam fructusque suavissimos et ire, ut inter cetera ligna promovear. Suavissimi fructus* sunt Christus et caritas; *ligna silvarum,* sicut dicit Glossa (2), « sunt homines infructuosi, aeterno incendio praeparati ». Igitur propter fructus istos suavissimos vir virilis contemnat honores *super ligna silvarum* periculosissimos, viriliter contemnat omnia propter fructum benedictum super omnia, de quo beatus Bernardus (3) ait: « Singulariter *benedictus fructus ventris tui,* cum sit *super omnia benedictus Deus in saecula* (4) ».

Octavo, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *locupletationem* sive ad repletionem *animae rationalis;* unde dicitur Proverbiorum duodecimo (5): *De fructu oris sui*

---

1) Vers. 11.

2) *Ordinaria* apud Lyranum in hunc locum ex Isidoro, Quaest. in lib. Iudic. c. 6. n. 7.

3) Homil. 3. super *Missus est* n. 5.

4) Rom. 9, 5.

5) Vers. 14.

unusquisque replebitur bonis. Dominum Iesum non solum fructum ventris, sed etiam *fructum oris* non incongrue fatemur, quia ipsum oris *praedicatione*, oris *confessione*, oris *oratione* meremur. Ipsum quoque ore exteriori sumimus sacramentaliter, ore vero interiori spiritualiter. Propter quod bene Hieronymus (1) ait: « Flos Mariae factus est fructus, ut nos illum comederemus ». De isto *fructu oris unusquisque* fidelis *replebitur bonis* spiritualium divitiarum, bonis, inquam, virtutum et gratiarum. De talium bonorum repletione Apostolus dicit ad Romanos decimo quinto (2): *Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe et virtute Spiritus sancti*. O vere beata huius fructus plenitudo, qua repletus est non solum ager Virginis hunc fructum producentis, sed etiam saccus uniuscuiusque fidelis hunc fructum continentis, sicut patet per beatum Hieronymum (3), qui ait: « Bene *ager plenus* (4) dicitur, quia *plena gratia* Virgo Maria pronuntiatur, de cuius

1) Breviar. in Psalm. Ps. 66. (inter opera Hieron.).

2) Vers. 13.

3) Epist. 9. ad Paul. et Eustoch. (inter opera Hieron.) n. 11.

4) Gen. 27, 27.

utero credentibus fructus vitae processit, et *nos omnes de plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia* (1) ».

Nono, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *perfectionem vitae spiritualis;* unde de viro perfecto bene in Psalmo dicitur (2): *Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet, et omnia, quaecumque faciet, prosperabuntur.* Quid intelligere debemus per *decursus aquarum* nisi irrigationes gratiarum, per quas homo dat sive *profert fructum suum,* Dominum Iesum Christum? Tres autem hic conditiones perfectae vitae insinuantur, quae hominem hoc fructu fructiferum comitantur. Perfectorum namque est *tempus* suum *non negligere,* propter quod bene dicitur: *fructum suum dabit in tempore suo*; perfectorum quoque est *in verbis* inutilibus *non defluere,* propter quod bene additur: *et folium eius non defluet;* perfectorum insuper est quae *spiritui prospera* sunt *non omittere,* propter quod bene subiungitur: *omnia, quaecumque faciet, prosperabuntur.* Vel certe ei qui hunc fru-

---

1) Ioan. 1, 16. 2) Psalm. 1, 3. seq.

ctum per caritatem tulerit omnia prosperabuntur, quando sibi omnia in bonum cooperantur, sicut scriptum est ad Romanos octavo (1): *Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Beatus vir, qui tam perfecte tulerit fructum istum, ut tempus suum non transeat infructuosum, ut verbum sibi non defluat otiosum, sicque sit *tanquam lignum* fructuosum spiritualiter, quemadmodum Maria fuit etiam corporaliter, de qua beatus Bernardus (2) ait: « O vere lignum vitae, quod solum fuit dignum portare salutis fructum »!

Decimo, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *multiplicationem Ecclesiae universalis.* Unde dicitur Proverbiorum trigesimo primo (3): *De fructu manuum suarum plantavit vineam.* Dominus Iesus, sicut bene fructus ventris dicitur, quia ventre concipitur, et sicut bene fructus oris dicitur, quia ore sumitur, ita bene *fructus manuum* dicitur, quia manibus bonorum operum acquiritur, manibus quoque sacerdotalibus ministratur; unde fructus iste plenis-

1) Vers. 28.
2) Serm. 2. de Adventu Dom. n. 4.
3) Vers. 16.

sime est fructus Mariae, fructus certe ventris eius est, quia de ventre eius singularissime natus est; fructus etiam oris eius est, quia ore eius dulcissime communicatus est (1); fructus quoque manuum eius est, quia manibus eius devotissime attrectatus est. De isto itaque manuum fructu Maria vel primitiva Ecclesia, sicut exponit Glossa (2), *plantavit vineam,* id est Ecclesiam universalem per orbem diffusam. O quomodo palmites huius vineae, videlicet fideles Ecclesiae, per hunc fructum multiplicati sunt, dum rectores Ecclesiae in cordibus fidelium eundem fructum spiritualiter nasci fecerunt! Hinc bene in Psalmo (3) dicitur: *Fecerunt fructum nativitatis, et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis.* Quia Ecclesia de omnibus generationibus est per hunc fructum multiplicata, ideo Virgo hunc fructum producens merito ab omnibus generationibus praedicatur beata. Propter quod bene ipsa ait (4): *Ecce enim, ex hoc beatam me dicent omnes generationes;* de quibus verbis loquens beatus Ber-

1) Verba *fructus etiam oris... communicatus est* desunt in B C.

2) Vide Glossam *ordinariam* apud Lyranum et Exposit. Bedae in hunc locum.

3) Psalm. 106, 37. seq.

4) Luc. 1, 48.

nardus (1) inducit Mariam loquentem sic: « Ecce, iam video, quod futurum est in me, quis fructus procedat de me, quot et quanta bona non mihi soli, sed omnibus generationibus provenient per me ».

Undecimo, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *restaurationem ruinae empyrealis,* ruinae, inquam, factae in caelo empyreo; de hoc notare possumus, quod Dominus de medulla cedri plantare volens dixit Ezechielis decimo septimo (2): *In monte sublimi Israel plantabo illud, et erumpet in germen et faciet fructum. Mons sublimis* est sublimis illa mansio, sublimis illa societas angelorum, quae bene *mons Israel* dicitur, quia Israel *visio Dei* interpretatur (3). Et certe angeli semper in visione Dei sunt, testante eo qui ait in Evangelio Matthaei (4): *Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est.* In isto sublimi monte, in ista sublimi angelorum societate Deus *plantavit illud* quod de massa perditionis

1) Scilicet ex Serm. in Cant. B. M. V. (inter opera Bernardi) n. 3.

2) Vers. 23.

3) Hieron., de Nom. Hebr. (Exod.): « Israel *vir aut mens videns Deum* ».

4) Matth. 18, 10.

elegit, plantavit, inquam, *medullam cedri* (1), medullam generis humani, id est omnes electos Dei, quorum quidam in re, quidam in spe plantati iam sunt in angelico monte. O vere super omnia diligendus fructus, propter quem tam sublimiter plantatur omnis electus! Libenter hunc fructum, Dominum nostrum Iesum Christum, portare possumus, propter quem inter angelos iam in spe plantati sumus; huic etiam fructui semper gratias agimus, cuius gratia angelorum universitatem redintegramus. Unde huius fructus mater Maria bene potest gloriari et dicere verba illa, quae beatus Bernardus (2) quasi ex ore Mariae loquens ait: « Angelicarum generationum numerus per meum generatum redintegrabitur, et hominum generatio in Adam maledicta per benedictum fructum ventris mei ad aeternam benedictionem regenerabitur ».

Duodecimo, carissimi, necessarius est fructus Mariae benedictus ad *perpetuationem gloriae aeternalis,* quae aeterna non esset, nisi per hunc fructum conservaretur; unde dicitur Proverbiorum undecimo (3): *Fructus iusti, lignum vitae.* Optime

---

1) Ezech. 17, 22.

2) Loc. pag. 274. nota 1. cit. 3) Vers. 30.

fructus iste dictus est lignum vitae, quia, sicut lignum ad conservandam vitam naturalem in paradiso terrestri, sic Christus est ad conservandam vitam aeternam in paradiso caelesti. Haec igitur tanta bona, quae per benedictum Mariae fructum consequimur, benedictus ille Anselmus (1) bene advertit, cum dixit: « Haec igitur tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictae Mariae provenerunt ».

Sic ergo, carissimi, vidistis, quomodo fructus Mariae benedictus necessarius omnino est: primo ad expiandam culpam mortalem, secundo ad pacificandam inimicitiam capitalem, tertio ad sanandam plagam originalem, quarto ad relevandam inediam mentalem, quinto ad evitandam iram iudicialem, sexto ad declinandam poenam gehennalem, septimo ad contemnendam substantiam temporalem, octavo ad locupletandam animam rationalem, nono ad consummandam vitam spiritualem, decimo ad multiplicandam Ecclesiam universalem, undecimo ad reparandam ruinam empyrealem, duodecimo ad conservandam (2) gloriam aeternalem. Et ecce, hi duo-

1) Orat. 52. (alias 51.) ante medium.

2) A B *consummandam*.

decim effectus sive utilitates huius fructus signari possunt per fructus ligni vitae, quos omnes habemus in fructu ventris Mariae; de quibus duodecim fructibus legitur Apocalypsis vigesimo secundo (1), quod *angelus ostendit* Ioanni *lignum vitae afferens fructus duodecim*. — Adiuva igitur nos, o benedicta in mulieribus, ut per benedictum fructum ventris tui benedictionem horum duodecim fructuum consequamur! Adiuva, o Virgo fructifera, ut per fructum tuum his fructibus ita fructuosi efficiamur, quod per hos fructus fructu tuo frui perpetuo mereamur! Adiuva, o dulcissima, ut sine fine nobis concedat dulcedine sua frui ille liberalissimus communicator sui benedictus fructus ventris tui, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen (2).

---

1) Vers. 2.

2) In codice Hafniensi habetur longior oratio, quae incipit: « Mentem et oculos pariter cum manibus ad te, Maria, regina mundi, attollimus »; et desinit: « in vinculis caritatis astricti unus cum Christo spiritus efficiamur, praestante Domino nostro Iesu Christo ».

INDEX

Praefatio . . . . *Pag.* v
Prologus 1
Lectio I. Quod in salutatione angelica quinque sententiae ordinantur, in quibus quinque dulcissimae laudes B. Mariae Virginis insinuantur. . . . 7
Lectio II. Quod B. Virgo Maria libera fuit a triplici vae culpae actualis, a triplici vae miseriae originalis et a triplici vae poenae gehennalis . . 12
Lectio III. De significationibus nominis *Maria;* et quod B. Virgo *mare amarum, stella maris, illuminatrix* et *domina* convenientissime dicitur. 25
Lectio IV. Nomen *Maria* B. Virgini quam sit convenientissimum, et quod eadem omni vitio caruit et omni virtute claruit. 44
Lectio V. Quod gratia beatae Mariae sit *vera, immensa, multiplex* et *utilis* valde 57
Lectio VI. Quod quadruplex gratia in B. Maria est consideranda, scilicet donorum, labiorum, privilegiorum et praemiorum, et de earum singulis . 73

LECTIO VII. Quod novem sint plenitudines in Maria, quae novem ordinum angelorum plenitudines repraesentant in gloria . . . . *Pag.* 93
LECTIO VIII. Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariae: *Dominus tecum,* generaliter est Dominus universalis omnium rerum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus ac indeficientissimus, et cum eo beata Maria etiam talis 111
LECTIO IX. Quod Dominus, de quo dicitur beatae Mariae: *Dominus tecum,* specialiter est Dominus creaturae rationalis *piissimus, iustissimus, certissimus* ac *nominatissimus,* et talis etiam cum ipso beata Maria. 120
LECTIO X. Quod Dominus, de quo dicitur beatae Mariae: *Dominus tecum,* tam singulariter est cum Maria, ut ipsa eius sit *filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima* et *ancilla devotissima* 130
LECTIO XI. Quod Maria propter se et propter nos convenientissime aurorae comparatur 141
LECTIO XII. Quomodo B. Maria sit virga et virga florens 163
LECTIO XIII. Quomodo B. Maria comparetur reginae in palatium cum rege ingredienti 178
LECTIO XIV. Quod B. Maria sit *benedicta* ob plenitudinem gratiae, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiae suae et ob magnitudinem gloriae suae 190
LECTIO XV. Quod Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia 212
LECTIO XVI. Quis et qualis sit fructus ventris beatae Mariae 227

LECTIO XVII. Fructus ventris beatae Mariae quorum sit et quibus debeatur . . . . *Pag.* 245

LECTIO XVIII. Fructus ventris beatae Mariae ad quos effectus sit necessarius, et de duodecim utilitatibus eius. 259

IMPRIMATUR

Datum Florentiae ex Curia Archiepiscopali,
die 20 Octobris 1903.

† M. NOVELLI, Episcopus Collensis
et Vic. Glis Arch. Florentinae.

Ex parte Ordinis nihil obstat,
quominus imprimatur.

Ad Claras Aquas, die 2 Octobris 1903.

Fr. DIONYSIUS SCHULER, *Min. Glis.*